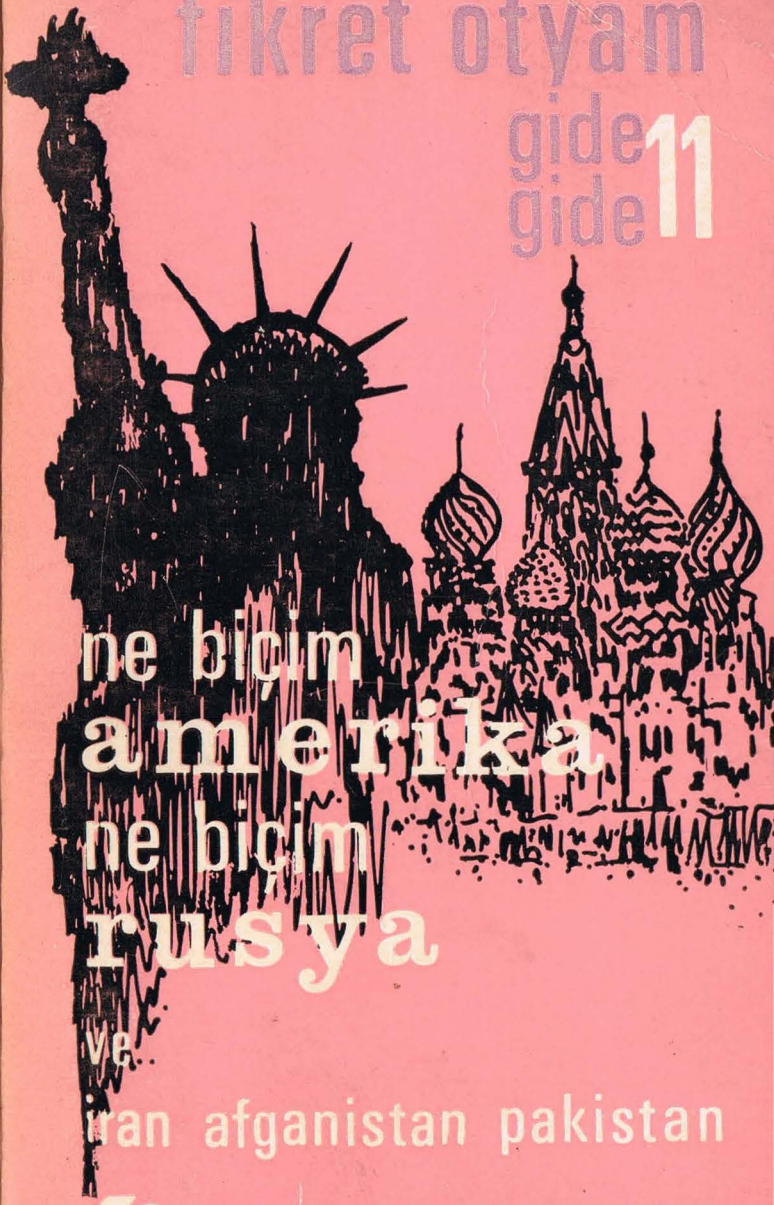
GİDE GİDE 11 FİKRET OTYAM

fikret otyam

gide gide 11

ne biçim amerika ne biçim rusya

ve

iran afganistan pakistan

Fikret Otyam

GİDE GİDE 11

Dağıtım :
GE-DA GENEL DAĞITIM
Nuruosmaniye Cad.
Cağaloğlu / İSTANBUL

FİKRET OTYAM

NE BİÇİM AMERİKA NE BİÇİM RUSYA

İRAN AFGANİSTAN PAKİSTAN

Abdullah
ERTOĞRUL
Kasım 76

OK YAYINLARI

Yazarın öbür betikleri :

GİDE GİDE 1 — Ha Bu Diyar (1959)*
(1957 Ankara Gazeteciler Sendikası «Yılın Gazetecisi» Altın Kalem Armağanı

G/DE GİDE 2 — Doğu'dan Gezi Notları (1960)*

GİDE GİDE 3 — Harran - Hoyrat - Mayın ve Irıp (1961)*
(Türk Dil Kurumu 1962 Edebiyat Armaanı - Gezi Bölümü)

GİDE GİDE 4 — Uy Babo (1962)
Topraksızlar (1963)

GİDE GİDE 5 — (Ankara Gazeteciler Sendikası «Yılın Gazetecisi» Altın Kalem Armağanı)

GİDE GİDE 6 — Hû Dost (1964)

GİDE GİDE 7 — Bir Karış Toprak İçin (1965)*
«Yılın Gazetecisi» Altın Kalem Armağanı

GİDE GİDE 8 — Oy Fırat Asi Fırat - Denizi Yiyenler - Yaşama Duvarı - Kızamık Melekleri (1966)

GİDE GİDE 9 — Korku - Kaymakam Babo - Köprü -Kara Tohum Topalları -. (1967)
(Ankara Gazeteciler Cemiyeti «Yılın Gazetecisi» Altın aKlem Armağanı)

GİDE GİDE 10 — Can Pazarı - Vay Kurban - Hayvanlar ve İnsanlar (1969)
Ankara Gazeteciler Cemiyeti «Yılın Gazetecisi» Altın Kalem Armağanı) (Can Pazarı) Röportajıyla

* Tükenmiştir.

KISA BİR SÖYLEŞİ...

Amerika'dan döndükten 9 yıl sonra Sovyetler Birliiğ'ne gittim.

Amerika yolculuğuna çıkarken, o zamanın iktidarının «basın özgürsüzlüğü» etkisi altındaydı yazarlar, çizerler... Nice meslekdaşım çeşitli cezaevlerinde çile dolduruyordu.

Pasaportumu da zorla alabidim, kök söktürdüler!... Üstelik gideceğim ülke, «aziz dost ve müttefikimiz Amerika» idi!...

Dokuz yıl sonra, kimine göre «ezeli ve ebedi düşmanımız Moskof'lara» giderken, pasaportumu on dakikada cebime koymuştum! Ters orantılı yaşama devam ediyor!...

Dokuz yıl önce yazdığım ve o zamanlar çalıştığım ğım gazetede yayımlanan «Ne Biçim Amerika?» yazılarımın hiçbir yerini ellemedim.

Amerika'da iken, bize pek büyük dostluk gösteren iki yıldızlı bir general var idi... Bu general altı yedi yıl sonra yıldızlarına yıldız ekleyecek ve masum Vietnam halkına, haklı davalarında kan kusturacak, insanlık dışı davranışları — bir ükeyi temsilen — çağımızın yüz karası olarak tarihe geçecekti.

Tümenini gezerken özel olarak adımıza hazırlanmış «101. Paraşüt Tümeni Şeref Üyesi» kartının altında imzası olan bu general, Vietnam'daki marifetleri

üzerine «Altında adınız yazılı, imzanızı da taşıyan, Şeref Üyesi kartını, bundan böyle bir şerefsizlik belgesi olarak gördüğümden iade ediyorum» diyerek protesto ettiğim bu general, Westmorland idi... Yani «Vietnam kasabı»...

Ne denli yanılmışız biz konuklar!

Amerika'ya gittiğim zaman otuzdört yaşında on yılık bir gazeteci idim. Tabii, dokuz yıl sonra yaş kırküç, meslek kıdemim ve deneyim de ondokuz yıl oldu, pek sevmediğim hesaba göre!...

«Ne Biçim Amerika? Ne Biçim Rusya?» yazılarıma lütfen bu açıdan da bakınız, tek dileğim bu.

Gazetecilik görevim gereğince İtalya, Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya, Almanya, Fransa, Danimarka, İsveç, Macaristan, Lübnan, İran, Afganistan, Pakistan, Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği'ne yolum düştü...

Sadece Amerika, Sovyetler Birliği, İran, Afganistan ve Pakistan için yazı yazmak olanağını buabildim. Ne görebildiysem onları yazdım, biraz da ne gösterildiyse... Daha önce yayımlanmış kitaplardan, makalelerden, şuradan buradan yararlanmadan sadece kendi izlenimlerimi... Yani; ayranım bu, yarısı su... Çağ o çağ, saatte dokuzyüzelli kilometre hızla uçan bir uçakta on saat uçuyorsunuz... Oradan oraya, aman ha derken kuş örneğini de aşıp seğirtip duruyorsunuz! İzlenimler, anılar üstüste çekilmiş fotograflar gibi!... Ben neyleyeyim? Bu kadar oldu...

En çok neresi mi hoşuma gitti?

En çok, herşeye rağmen vatanım, Türkiye...

Ol nedenle, Türkiye ile ilgili kitaplarım on, elinizdeki bu kitap dış dünya ile ilgili ilk kitabım.

Şimdi lütfen, sayfayı çeviriniz...

Fikret Otyam

BİR ZENCİ BEBEĞE NİNNİ

Ee yavruma ee e

Benim miniminiciğim

Uyusun da büyüsün ninni

Benim kara böceğim

Ağaçlarda Hindistan cevizi

Çalılarda böğürtlen

Cimcimecik başı var

Gözleri kocaman kocaman

Denize karşı açılmış bir çift

pencere sanki

Kapa o güzel gözlerini

Benim ürkek böceğim

Beyaz yamyam gelir sonra

Mam mam eder seni

Hem kim demiş benim oğluma

köle diye

Bak iyi uyursan bu gece

Evin efendisi söyledi

Sana ciciler alacak

Pırıl pırıl düğmeli

Seni uşak alacak yanına

İyi uyur çabuk büyürsen

Ağaçlarda hindistan cevizi

Çalılarda böğürtlen

Ee yavruma eee eee e

-Ildefenso Perada Valdes- Çev. Can Yücel

NE BİÇİM AMERİKA

POLİS CİLVESİ

Bu yazı serisini, hürriyetin tadını çıkarırken(!) her an andığım cezaevlerinde yatan meslekdaşlarıma sunuyorum.

Fi - Ot

AMERİKAN Haberler Merkezi'nde, Doğan Poyraz'ın tanıştırdığı UPİ'nin genç muhabiri, Amerika'ya gideceğimi öğrendiği zaman duvardaki A.B.D. haritasına baktı düşündü:

— Memleketimiz çok büyük, dedi, 21 günde tanımak çok zor olacak.

Amerika'lı meslekdaşımın muhakkak ki programdan haberi yoktu, zira biz 20 Türk gazetecisi, Amerika'yı değil askerî tesislerini «Keşfe» çıkıyorduk! Her halde programı hazırlayanlar, gazeteciler, le, subayların programını karıştırmışlardı! Bozuntuya vermedik, ne görürsen kârdır örneği.

■

Amerika Dışişleri, Millî Savunma ve Amerikan Haberler Merkezi'nin ortak düzenledikleri gezinin, pasaportunu hazırlatmaya gittiğim zaman çok kibar bir memur, hemen ertesi günü yani Cumartesi günü pa-

saportumun hazır olacağını bildirdi. Kalkıp Pazartesi günü gittim, yüzüme baktı, «Yok, dedi, sana pasaport yok!»

— Nasıl olur efendim, Cumartesi günü hazır olacaktı ben Pazartesi günü geliyorum üstelik?

— Yok işte. yazıldı, gelecek cevaba göre durumun belli olacak!..

— Beyefendiciğim bir kaç güne kadar hareket ediyoruz.

— O beni ilgilendirmez, uzatmayın, o kadar...

Söz dinlemeyi oldum olası severim, isterse polis olsun!

Hemen Müdürün katına çıktım. Olmaz efendim, dedi, yanlışlık olmuştur dedi, soruldu, dosyalar karıştı, fısıltılar oldu derken pasaportu alamadıık. Müdür, efendi adam, «Acaba Fikret bey» dedi, «Bir vergi borcunuz falan olmasın? Veyahut yurt dışına çıkmanıza engel bir şey?»

İçimden, sayın müdürüm dedim, polis sen misin ben miyim? Ne bileyim bir suçum olup olmadığını? Hiç bir sey yoktu ya, lâf olsun diye düşündüm. Olur a belki haberim yokken ticaret yapıp maliyeye takmışımdır! Oysa Ankara'dan çok yakın bir geçmişte takınaksız pasaport almıştım. Suçlu dosyasında künyem okunmuyordu. Bekleyelim dedik.

Gazeteye girerken, buldum dedim, buldum!.. Yetkililer, ulan demişlerdir, bu herif muhalif, muhalif demek -hele Burhan Belge'ye göre vatan haini, komitacı, bozguncu, çeteci demektir. Kalkıp gider Amerika'ya, Baskan Eisenhower'i falan vurur, iş açar başımıza! Üstelik memlekette basın hürdür, yazmak çizmek hürdür diyecek değil ya, atlatın keratayı...

Masama oturdum, bulduklarımın hepsi fos çıktı... Öyle ya vuracak olduktan sonra Washington çok uzak değil miydi? Hürriyet yok demek için daktilo elimin altındaydı. Bastım telefonu Bay Menderes'in kılıcı Altemur Kılıç'a, Emniyet Genel Müdürüne, Başbakan Yardımcısı Bay Berk'e, pasaportu değil sebebini istediğimi bildirdim... Meğer yanlışlık olmamış mı? Bu yanlışlıklar da hep muhalifleri bulur! Bakın iyi ettiler bana pasaport verdiklerine... Memleketin şerefini kurtardım... Amerika'lı meslekdaşlar üşüştüler başımıza... Gazetecilerin hepsi hapisteymiş, basın hürriyeti yokmuş, zindanlarda çürüyormuşuz! Bakın dostlarım dedim, Ben ULUS gazetesindenim ve seyahat hürriyeti var, karşınızdayım, sonra hapiste olsaydım nasıl gelirdim buraya?

— Ya Beyhan Cenkçi?

— Beyhan mı? Bırak şu kendini beğenmişi, onun suçu kız kaçırmak...

— Ya Ülkü Arman?

— Ülkü mü? Hah ha... Ülkü'yü de bir kız kaçıracaktı tedbir aldılar...

— Pekiy, ya Şahap Balcıoğlu? Ahmet Emin Yalman?

Yetmişinden sonra Ahmet Emin Yalman'a da kız kaçırtacak değildim ya, «O dedim çok geziye çıkar, döviz sarfiyatının önüne geçmek için attılar içeri...» «Okey» dediler... Gördünüz mü? Oysa bizim demokrat meslekdaşların dilleri tutulmuştu.

Pasaportu alıp çıkarken «Sana pasnoort yok» diyen, sonradan da pek kibarlaşan memura çıkarıp burnumla bir nanik yaptım. Bunun için Bay Berk'e, Bay Kılıç'a Bay Göktan'a teşekkür ederim.

İSTANBUL — ATİNA — PARİS — İLK ALIŞVERİŞ!

Ekselâns Herter

Hani şu ünlü Pamela gibi, dört motörlü bir uçağa doluştuk. Ölüm ilmühaberlerini imzaladık! Alışkın olduğum için yadırgamadım. Eğer uçak düşerde «Evliya» olmayıp kömür olursan koca Amerika hükûmeti, karıya - çoluk çocuğa, avcunuzu yalayın diyecek!.. İşte ne biçim Amerika? Kalkar, dünyada milyonlarca insan için, barış için «!» milyarlar akıtır da fukara Fikret'in karısını dul bıraktırır, çocuğunu yetim, sonra geride kalanları para mara istemesin diye tam uçağa binerken elinden imza alır! Verecek bir canımız var, onu veriyoruz, o ister illâ ki üs... O da biz de yok...

■

İstanbul'luları aldık, Atina'ya indik. Meğer uçağın önemli bir aleti bozulmuş... Belki de altemetreydi ama, vız gelir, uçağın kuyruğuna posta sermiştim çoktan! Geceyi Atina'da geçirdik. Tertemiz Atina... Millet eğleniyor, ışık içinde her taraf... Nefis bir otelde geceledik... Sağdan soldan şen, şakrak kadın sesleri... Ceplerde dolar... Adnan Beyle har vurup harman savurduk. Yok canım gazeteci Adnan beyle. Biz harman savururken ordu adına başımızda bulunan TUSLOG'dan Yarbay Myron Roth -bu isme dikkat edin künyesi çok okunacak- telsizle Frankfurt'tan bozulan aletin yenisini istemiş... Koca Amerika bu, Missuri zırhlısıyla ölümüzü tâ Amerika'dan getirmiş millet, Frankfurt'tan başka bir aleti

haydi haydi getirtir. Geldi de. Jet bir tur attı indi. Alet pilotun elindeydi. Evet ufak bir yanlışlık, gelen başka bir parçaymış!..

Bol yıldızlı bayraklarına ara sıra sessiz sedasız yeni yıldızlar ekleyen dostumuz Amerika'ya varmadan kendimizi Amerika'da sanıyorduk zaten. Atina uçak alanının bir yanında bol yıldızlı bayrak, öte yanında bol bol uçak... Atladık birine. Aman ne güzel uçak bu, aldı bizi kat kat göğün en üstüne çıkardı tam 23.000 kadem... C-130 tipi. 80 kişi alıyor, tabiî asker, tam teçhizatlı. Bizim gibi başıbozuktan yüzden fazla alabilirdi. Dört saat sonra Paris. Saatte 360 mil, boru mu bu?

P a r i s

Fransızlar'da müthiş biruçak sevgisi var. Orly hava alanı cıvıl cıvıl insan doluydu. Yediden yetmişe alana dökülmüşler gelip giden uçakları seyrediyorlar... Binmek şart değil ya... Orly'de ilk alışverişe geçtikten sonra C-118 MATS uçağındaki yerimize. Nefis hostesler, ama rütbeli, adamın general olası geliyor! Nefis yemekler, bol kahve ve kuş tüyü yastıkları kucaklayıp derin uykular!.. Altımızdaki Atlantikmiş, kara karabulutmuş, unuttuk heosini...

H u r i

Rütbeli hurinin eli yüzümde... «Lütfen uyanınız» diyor boyalı dudakları... Hay Allah bir de güzel rüya görüyordum ki tam general olmuştum... Aman bre nerede Amerika derken, meğer Kanada'da bir yere inmişiz! Allah'ını seven tutmasın, uyku sersemi doluştuk üs'teki PX'e... Sigara mı alırsın naneli, traş

sabunu mu, yıkanır ütü istemez Arrov gömlek mi? Kolay mı baba, öyle bir kalkınmışız ki kim oturtur bizi? Sonra tekrar kuştüyü yastıklar, uykular ve Washington yakınında Andrewes hava üssü. Kar, kış kıyamet, bol buz. Meğer erken gelmişiz Pinekledik. Sert yüzlü bir çavuş sanki Amerika'yı yıkmaya, imar etmeye gelmişiz gibi asık suratla giriş işlemlerimizi yaptı. Yola koyulduk. Yolda bir taksi içinde basın ateşe yardımcısı Kemal Bağlum. Özür diler de diler. Otelde de diğer karşılayıcılar ayni şeyi tekrarlar Kar yağmış, otomobiller işlememiş. Yahu ne var bunda özür dileyecek? Dört yıldır böyle kış olmamış da... Üstelik nereden geldiğimizi de biliyorlar... Ne biçim Amerika'lı bunlar?

Washington'da sigorta ettiler. Ne olur ne olmaz. Tatlı dilli bir Dışişleri memuru paralarımızı usturuplu yememizi kibarca öğütledi!.. Çünkü dolarları onlar veriyordu, ağız alışkanlığı işte, fazlakızmadım.

Ekselâns C.A. Herter

Uçakta elhak hiç yorulmadığımız için tutup hemen Dışişleri Bakanlığına götürdüler. Paltoları bile vestiyere veremedik, yukarıda vardır dedik, bulamadık, sonra bulduğumuz koltuğa, sandalyeye, sehpaya bırakıverdik, şenlendi Bakanlık... Dinimizin buyruğuna uyup, iyi anacağım mütevveffa Mr. Dulles'in yeri şimdi sevimli bakışlı, kibar Bakan Mr. Herter'de... Sayın bakan koltuk değneklerine dayanarak ağır ağır aramıza geldi, hepimize hoş geldiniz dedi, bir de dedi ki.

— Türkiye, büyük sevgi beslediğim samimi bir dost ve müttefiktir.

—demek değil de demekmiş— öyle dediler ve penceresiz soğuk yüzlü bir binaya soktular. Biliriz ki Amerika'nın savunması tâ bizim sınırlardan başlar! Amerika nere, Türkiye nere? Nere ama işi sıkı tutmuşlar savunma sınırlarını Karadeniz'den almışlar! Dikkat hep savunma diyorum, taarruz, saldırgan deyimi geçmiyor. Nereye gittikse hep savunma için dediler ben de alıştım, öyle diyorum! İşte bu cümleden, Kuzey Amerika Hava Savunma Sistemi denilen merkez, bir sivil Ankara'lının üstelik askerlikte üstteğmenliği gelmiş bir yedek subayın aklının alamıyacağı kadar karışık aletler, muhabere sistemi, ciddiyet, sessizlik. radar bilgileri, elektronik aletler daha akıl almaz şeyler doluydu. Her ne kadar dostumuz Amerika'nın savunması bizden başlıyorsa da Amerika'lılar şu barış günlerinde dahi dışardan gelecek herhangi bir tecavüzü kendi memleketlerinde de her an olacakmışcasına bekleyip duruyorlar!.. Uyumuyorlar fakat milyonlarca halkın böylelikle rahat uyumasını temin ediyorlar!.. Bir örümcek ağı gibi sınırlarını hattâ sınırlarının ötesini saran dev radarlar, milliyeti belli olsun olmasın, herhangi bir uçağı yakalaması işten bile değil, yakalaması demek de imhası demektir. Buradaki ciddiyet, işin önemini zaten hemen belirtiyordu. Buradaki uçakların sürati, uçuş yüksekliği, cinsi cibilliyeti derhal ölçülüyor, bunlar bir pleksi cam üzerine saniyesi saniyesine işaretleniyor, bu cam dünyada en büyük yekpare camdır ve kumandalar büyük bir sessizlik içinde işaretlemeyi takip ediyorlar, bunlar kıymetlendiriliyor, Faraza, gelen bir roket bile olsa daha yoldayken bunu önleyecek dehşet silâhlar birkaç saniye sonra hava-

dadır. Bütün sivil ve askeri savunma birliklerine herhangi bir saldırışını saniyesinde bildirmek burası için işten bile değildir. Amerika ve Kanada'nın müşterek çalışması, teşkilâtlanması, kurulan sistem artık sanırım ki bu yeni dünya denilen yere ikinci bir Pearl Harbour baskını göstermiyecektir gibilerine! Saatlerce, dikkatle izlediğimiz ve bir yığın bilginin en açık en kestirme anlatması bu. Hemen şunu da ekleyeyim, aynı mükemmeliyette bir teşkilât, yurdumuzda da mevcuttur ve elimizde bulunan en serî uçaklar bir müddet sonra füzeler, herhangi bir saldırmaya iki dakika sonra karşı koyabilecek şekildeymiş, ama hemen dileyelim ki, ne bu uçaklar iki dakikada havalansın ne füzeler bir saniye içinde rampalardan çıksın, eğer bu olursa seyreyle gümbürtüyü!

Evet dostlarım, bütün bu savaşa karşı koyma aletlerini, hem en mükemmel aletleri, akıl almaz, inanılmaz şeyleri saatlerce izledik, daha meraklı bulduğumuz şeyleri kurcaladık, generaller bize geniş bilgi verdiler, fakat ne olursa olsun, ne kadar ilginç olursa olsun beni açmadı, açmadığı içindir ki yazım soğuk oldu. Bizi dâvet edenler elbette bu mükemmel teşkilâtı gezdireceklerdi, biz de gezdik, iş bununla kalmıyor, bunları size duyurmak gibi kocaman bir angarye var, yazmasan olmaz, işimiz görevimiz bu, yazsan kime ne? Onun için bu ciddî, korkunç, mükemmel teşkilâtı yetkililerine bırakalım, otobüse binip Denver'e gidelim. Denver'e gidelim de elinizi uzattığınız kapı tokmağı, musluk, herhangi bir madenî eşya sizi bir çarpsın, elektriklenin.

Denver

Bir buçuk saatlik bir otobüs yolculuğumuzdan sonra geldiğimiz DENVER şehri Colorado Eyaletinin merkezi. Tertemiz, temiz olduğu kadar ayazı bol, ayazı bol olduğu kadar yüksek ve kuru, hepsi bir yana her yanı elektrikli bir şirin şehir. Basın Kulübünde ağırlandık, kolejleri, üniversiteleriyle ünlü bu sanayi şehrinde muhakkak ki en tatlı anımız ikişer üçer gruplar halinde ailelerin evlerine dağılmamızdır. Deniz seviyesinden 1500 metre yükseklikte bulunan, dağları karlı, kış sporlarının gırla gittiği, 500.000 den fazla nüfuslu bir şehircik'in !) elektrik çarpmasın diye demir eşyaya dokunmadığım Brown Palas Otelinde bizi almaya gelecek aileyi gözlerken sanki ilk defa bir Amerika'lı görecekmişim gibi heyecanlanıyor ve tuhaftır sivillerle başbaşa kalacağımdan bir kıvanç duyuyordum. Derken 35 yaşlarında, gözlüklü, çok kibar bir bey, «Mister Otyam, Mister Poyraz, Mister Kürşat» yazılı kâğıtla yanımıza geldi, göğsümüzdeki —hadi adına tabelâ diyelim— tabelâlarımızı okudu, tanıştık, el sıkıştık ve kapıda duran tek kapılı otomobile bindik, 17 mil ötedeki evine yollandık. Yabancıları ağırlama teşkilâtının konuksever bir üyesi olan yeni dostumuz, bizi evlerinde ağırlamaktan dolayı duydukları kıvancı belirtiyor ve dâvetini kabullendiğimiz için teşekkür ediyordu. Biz de bilmukabele —dilini eşek arısı soksun, (karşılık olarak) deyimi varken ne oluyor bilmukabele?— biz de karşılık olarak bundan duyduğumuz kıvancı en kibar tarafından belirtiyorduk.

MR. JOE'NUN EVİNDEYİM

Bir ailenin mahremiyetini geçin, evine girip gördüklerini, duyduklarını yazmak bizde suçtur! Bunu gayet iyi bildiğim için, bizi evine çağıran konuksever Amerika'lının adını değiştireceğim Mr. Joe diyeceğim. Mr. Joe bizi tek kapılı arabasına alıp 17 mil ötedeki evine götürürken ayıp değil ya bir heyecan duymuştum. Epey zamandan beri askerler arasındaydık, sivil insanları unutmuş gibiydim. Biz Amerika'lı aileyi tanıyacağımız kadar onlar da biz Türk'leri tanıyacaktı elbette... Bir densizlik olmaması için kendi kendime telkinler yapıyor, «Ağır ol yavrum» diyordum. Oldum da... Kapıdan içeri girerken, alışkanlık, ayakkaplarımı iyice sildim. Ortalık kar kıştı. Adamcağız, yani Mr. Joe hayretle bakıyordu, ben de baktım, ilk potu kırmıştım! Zira ayakkaplarım iki hafta boyanmamasına rağmen tıpkı ilk aldığım gibi tertemiz duruyordu. Sanki çivi vurmuş da, kıvranıyormuşum gibi bir hareket yapıp durumu düzelteyim dedim, olmadı, çünkü altı lâstikti! Allah'tan Bayan Joe, dostça «Hoş geldiniz» dedi... Dedi de ayakkabı faslını gargaraya getirdik!..

Mr. Joe bu evi taksitle 22.000 dolara almış. Ev, on iki yıllık. İki katlı. Şehre 17 mil ötede. Geniş bir bahçesi var. Mr. Joe bir petrol şirketinde jeolok. İlk etkisi şu: Efendi bir adam, evine bağlı, sessiz. İçeri, oturma odasına girdik. Bayan Joe, yakamızdaki tabelâları okudu, isimlerimizi öğrenmeye çalıştı, oturduk. Oturur oturmaz Bayan Joe kocasına buyurdu, içki vermesi için, Mr. Joe ne içeceğimi sorarken sigara açıyordu ve çok ufak bir kâğıt parçasını halı-

nın üzerine düşürdü. Bayan Joe hemen seslendi ve parmağıyla yere düşen kâğıdı işaret etti! Gayri ihtiyarî hoş geldin Ayten hanım» demişim! Ayten hanımı, yani bizim köroğlunu; titizliğini, titiz kadının dünyanın her yerinde aynı olduğunu, verdiği huzursuzluğunu anlatmaya başladık. Lâf lâfı, lâf Salem sigara paketlerini, viski şişelerini açtı, biz de açıldık, bir muhabbet, düşman başına!.. Çocuklar geldiler boy sırasına göre... Ellerimizi sıktılar, tanıttılar kendilerini. En küçüğü marifet olarak halı üzerinde iki takla attı... Büyük kız piyano çaldı, oğlan kayaktan gelmişti ve ayağını kaşındırdığını tahmin ettiğim yün çorabıyla boğuşuyordu, anası da göz kaş işaretleriyle ikaz ediyordu ayıptır diye!.. Çocuk dünyanın her yanında çocuktur... —Aman ne büyük lâf—

Yemek faslı

Salonda tertemiz bir tahta masaya geçtik. Çocuklar yemeklerini daha önce yemişlerdi ve iyi geceler deyip uykulara dalmışlardı. İlk gördüğüm zaman bir hayli korktuğum o kocaman, bir tam ayakkabı pençesi kadar, iki parmak kalığında etten gelecek diye yüreğim oynarken —zira yemekle bitmiyordu ve takma dişimi kırar diye endişe duyuyordum, hiçbir şey yapmadığını görünce sonunda sevdiğim— nefis bir but geldi fırında kızarmış...

Fakat daha önce salatalarımızı yemiştik. Burada salatalar daha önce mideye indiriliyor. Yemek boyu. Türk yemeklerinden söz ettik. Bayan Joe durmadan soruyordu, delice, dostça bir öğrenme isteğiydi bu, biz de delice cevap yetiştiriyorduk. Sofradaki tek değişiklik evimdekine göre yemek yerken sıkılmamdı. Ötesi; dostça, sıcak, samimî...

Yemekten sonra

Bayan Joe, her Amerika'lı gibi Atatürk'ten ve Kore'den söz etti. Atatürk bir bayrak gibi, Atatürk sevgisi, hayranlığı bir bayrak gibi bütün Amerika boyunca her yerde dalgalanan konuyduk!.. Bize dayısının fotoğrafçı olduğunu, Ata'nın resimlerini çekebilmek şerefine eriştiğini bildirdi... Fakat çekilen resmin sadece tarihini hatırlıyordu... Zehir hafiye gibi süratle kafamı çalıştırdım ve bunun Gazi Çiftliğinde bir traktör üstünde, Ata'nın hasır şapka giydiğini de söyleyerek Bayan Joe'yi sevindirdim. Evet resim buydu.

Parti tartışması

Çok güzel bir tesadüf, ikinci konuk arkadaş D.P.' yi tutan bir gazetecinin kişisiydi... Bayan Joe bizi tutuşturmak için bana: «Neden Demokrat Parti'den yana değilsiniz?» dedi... Öp babanın elini! Be bayan diyemedim, biz buraya gece yatısına, günler süren bir gece yatısına gelmedik. Bu kadar kısa zamanda hangi birini anlatayım? Diyemedim de şöyle dedim: «Müsaade ederseniz arkadaşım neden D.P.'li olduğunu anlatsın.» Anlattı... Konuşmalar çok efendice, ciddî, harika geçiyordu! Eğer orada bir VC (Vatan Cephesi) olsaydı derhal geçerdim. Meğer DP, neymiş de haberin yokmuş bre cahil Otyam!..

Ve bir ara...

«Kofe» lerimizi içerken:

— Bayan Joe dedim, lütfen, müdeimumî der misiniz?

Kocası bir yandan, o bir yandan aman Tanrım, bu kelimeden başka neler diyorlardı? Behey Allah'ın kulları azıcık benzetin be? Ne gezer? Sonra, lütfen dedim, bir de Erkânıharbiyeyi Umumiye Riyaseti deyiniz... Bu ise benim halılar üstünde gülmekten yuvarlanmama sebep oldu... Sonra dedim ki, şimdi lütfen, pliz, «SAVCI» deyiniz. İkisi birden aynen bizim gibi «SAVCI» dediler. Şimdi de dedim, «GENEL KURMAY» deyiniz. Aynen benim gibi söylediler... Merakla yüzüme bakıyorlardı...

— İşte Demokrat Parti'den olmamam için size minimini bir sebep... Tabiî ne basın hürriyetinden, ne adlî güvenden, ne Beyhan'dan ne Ülkü'den, ne Şahap'dan. ne Yalman'dan, ne Selâmi'den söz etmedik... Lüzum yoktu, «Benim gazetem Atatürk'ün kurduğu gazetedir. Üzerinde kurucusu Atatürk yazar... Kurucusu Atatürk, İstihbarat Şefi Otyam... Övünürüm bununla» dedim... Gülüştük. Söylenenleri çok büyük bir ilgiyle izliyorlardı ve memleketimiz hakkında yanlış bir bilgileri de yoktu üstelik.

Yatak odaları

Yerdeki bir kilim dikkatimi çekti. Evi gezmemi teklif ettiler. Yatak odalarına varıncayadek bir gezi başladı. Özenti ve gösteriş değildi bu, çocuklar tıpkı çocuklarımın yaptığı gibi, yorganları tekmelemişlerdi. Yatak odasında bir dikiş makinesi, yanında dikilmeye hazır bezler, elbiseler vardı, kırpıntılar için yere bir bez serilmişti, tıpkı evimde olduğu gibi .. Mutfak aletler doluydu, bulaşık makinaları, sebze aletleri, daimî akar sıcak soğuk su, tıpkı evimde olmayanlar gibi. Yani su, su... Akar su mutazam!..

Biz onları öğrendiğimiz kadar, onlar da bizleri öğrenmişlerdi, hem çok iyi olarak! Ödeştik! Mr. Joe otele kadar getirdi. Amerika'da olmaktan memnun bir gece geçirmişe benzer duygular altındaydım.

İSTANBUL KADAR GÜZEL BİR ŞEHİR: SAN FRANCISCO

Hava sakin, rüzgâr yok. Altımızda bitmek tükenmek bilmez bir çöl var. Saatlerdir uçuyoruz. Bu kadar düzgün gidişten canım sıkılıyor! San Fransisko'ya doğru uçuyoruz. Kafile başkanı seçimini yenilediK... Kahveler. koka kolalar içtik... Yemekler yedik... Birbirimizi işlettik... Yol bitmiyor.

Azıcık da kestirelim dedik... Gümmm... Etti uçak, fırladık yerlerimizden... Bir daha... Birisi uçağın altından öldüresiye iki tekme salladı!.. Yanımdaki arkadaşa:

— Bu iş burada biter, dedim.

Kim, kormadım derse yalan... İşte gidiyoruz bu sefer... Neyse ki kuyruktayız... Aklıma neler geliyor... Korku, can korkusu bu. Kemerlerinizi bağlayınız işareti de verildi! Arkadaşlarımı bilirim gazetede... Çalışmayı pek severler ya, hani zahmet olmasın diye hayat öykümü, yani tercüme-i halimi, bir kaç poz fotoğrafımı hem yakışıklılarından, bir zarfa koyup bırakmıştım. Hani dedim, belki lâzım olur da sıkışmayın... Gerisini siz yazarsınız... Fakat bir yandan da kendimi teselli ediyordum, kuyruktayım, ba-

cağım asılı kalır, bir hayır sahibi çıkar, kurtulurum bu işten... Sonra çoluk çocuk... Gazete manşetleri... Fotoğraflar A.P.'nin... Bir cümbüş ki düşman başına bile değil... Derken kemerlerinizi bağlayınız işareti söndü... Altımızda Nevada... «Kofe» dedim, lütfen «Kofe» bir Salem sigarası... Amaaaaan... Bir şey olmaz... Tuhaf değil mi olmadı da... Baksanıza oturup yazıyorum sizler için...

Kalkıp pilotun yanına gittim. «Ne haber reis,» dedim.Haberler iyiymiş. Ufak bir bulut şaka şapmış... Uçak sallanmıyor bile... Pilotların ellerinde birer gazete... Arkadaki çavus jiklet çiğneyip resimli roman okuyor ve uçak Tanrıya emanet kendi kendine o kadar güzel gidiyor ki dilinen tarifi gayri mümkünsüz!

Havadan

Aklım fikrim yerde, hoplamış yüreklerimiz bir kere... Acaba bir şey filân olsa şuraya inebilir miyiz? Yolumuz da hep uçak alanlarının üstünde. Ve şehirler, irili ufaklı... Muntazam... Yollar, bitmeyen yollar... Sonra ormanlar... Bre ne memleket bu? Hiç mi keçi yok burada? Hiç mi iki ayaklı keçi yok? Bu ne orman, bu nasıl yeşil böyle? Dağ, dağ, dağ... Ormansız değil hiçbiri... Tüten bacalar arada... Renkli evler, sulama tesisleri, yolları, kanallar... Tarlalar jiletle kesilmiş gibi, cetvelle çizilmiş gibi... Fabrikalar, barajlar... Yollar uçakla beraber giden... Yollarda mini mini yüzlerce otomobil... Göller, gölcükler ve yine orman... Nasıl orman, bu nasıl yeşil? İşte havadan Amerika...

Sacremento

Göller, orman derken, işte dedim San Fransisko... Allah'ına kadar yayılmış bir şehir... Evet, yine aynı deyim, dilinen tarifi gayri mümkünsüz!.. Değilmiş San Fransisko, Sacremento imiş... Bu böyle olursa vay San Fransisko vay!..

Çok öteden deniz başladı... Masmavi gök... Deniz ışıl ışıl... İhtiyata alınmış ve plâstik torbalara sarılmış filolar!.. Gemiler, gemiler... Ve işte en güzel köprüler şehri... Kendini havadan sevdiren bir şehir: San Fransisko...

Gerçi pilotun işi bu amma, öyle güzel inişleri var ki, bizim T.H.Y. pilotları kadar başarılı... Ben bizim pilotları o!dum olası severim. Şimdi hem daha seviyor hem de ustalıklarını kutluyorum.

Paltolar, atkılar indik. Yine filimciler, fotoğrafçılar... Bize gülen iki sivil. Nejat Sönmez ve Münir Berik, yani Türk Haberler Bürosu Müdürü, Yardımcısı, üstlerinde tiril tiril pardesüler... Buranın havası başka, ılımlı, yaşama sevinci, mutluluğu veren bir hava, İstanbul'un baharı gibi.

Köprülere vurgunum

Kimi yolları indirip kaldırmayı, alanları elli kere bozdurup yaptırmayı sever, ben de köprüleri severim. Bir yıl Galata köprüsünün resmini yapmışım, dile kolay bu... Uzaktan iki köprü gördüm. Biri al boyalı... Otobüsle şehre iniyoruz... Sağda, solda, bahçe içerisinde evler... Ağaçlar çiçek açmış... Bu

hava, bu su, bu ağaçlar, bu yeşil, bu dal dal çiçek... Sıhhatli inekler, bahçeli evler, birbirinden güzel kadınlar, kızlar yol boyu; ötede deniz, Çamlıca gibi bir yerdeyiz, işte şurası Kanlıca ...Bir nara atasım geliyor, atıyorum, «Amaaaaaaan ne güzel be». Güzele vurgunum huyum kurusun... Neme gerek, nemize gerek tüm insanların top tüfek!.. Yaşamak hepsinden güzel, dostça, kardeşçe... Bu su, bu deniz, bu yeşil, bu çiçek, Tanrının, insanlı hayvanlı yaratıkları... Mutluluk derken bir köprü gördüm, çıldırayazdım... Gölde Gate Köprüsü, al boyalı... Durup para yerine nasihatımsı bir kâğıt verdik... Askeriyeden sonra alırlar ...Dellendim otobüste... Sonra otel... Tranvaylar, halk yana yana oturmuş kadınlar, kızlar... Etekler, bacaklar, insanlar mutlu, yaşamalı, kıvanç içinde... Dükkânlar, binalar ve otelin karşısında Ömer Hayyam lokantası, şiş kebabı, pilâv... İnsafın kurusun bre patron, bir öğle yemeği en azından 50 Adnan!

Beş tepe

San Fransisko İstanbul'a inat edeyim demiş beş tepe üstüne kurulmuş. İsimlere bak: Telgraf, Russian, Nob, Twin Peaks ve Mt. Davidson... Ama iyi kurulmuş... Ötede Alkatraz adası, adası değil mapusanesi... Olmaz olasın mapusane, böyle coşkunluk içinde kara saplı bıçak gibi saplandı içime... Gözlüklü Ülkü, hepimiz kadar bu yaşamaya, aşklı yaşamaya vurgun sanatçı Beyhan... Gülmeyi seven Balcıoğlu Şahap adamım... Adamlarım, dostlarım. Nerede öncekti keyif? Ver elini yine askerî iş!.. Füzeler, rampalar, ölümler, savunma silâhları... Hiç olmazsa ce-

zaevlerindeki dostlarımı burada unutuyorum. Amaaan.

Beş tepe'nin birinde

San Fransisko hoş şehir, dost şehir, istemem yıkılmasını bir atom bombasıyla, bir iki uzun menzilli füzeyle... Amerika'lılar da aynı fikirde olmalı ki en güzel tepelerin birine de yerleştirmişler füze rampalarını! Buraya herkes giremeeeez, biz gireriz, zira onlar istediler girdik. Düğmeye basınca yerler yarılıyor, yerin yedi kat dibinden füzeler çıkıyor, sonra dikiliyor havaya doğru, dimdik kalınca, tamam, bas düğmeye füze San Fransisko'yu koruyacak ölümlü melek... Yazık bu canım şehre elbette korunacak füzelerle, sapan taşıyla savunulacak değil ya... Hele İstanbul'u alın ele... Kim kıyar o canım Sultanahmet Camiine? Kim kıyar Beyazıt, Fatih, Valde, Teşvikiye, Ayasofya'lara? Burada bunlar yok amma yine kıyılmaz o güzel köprülere... Hele hele sıcak kanlı insanlara...

Füzelerle korunan şehir

Bence, şu Amerika'lı generaller, eminim askeri okullardan değil, mülkiyeden falan mezun oluyorlar... Burada da karşımıza bir Tuğgeneral çıktı... Kore dedi, Türk dedi, bir dost, bir samimî, bir yürekten, insan... Gel de sevme! Unutuveririm savaşçı olduklarını, bir muhabet ki, kuşu eksik!..

San Fransisko Nike - Herkül füzeleriyle korunuyor. Radarlar yine sineği bile kaçırmıyor. İş başında yüzlerce kişi, pinekliyor gözleri ekranda... Amerika bekliyor, Godot'yu bekler gibi bir şeyler bekliyor... Bu savaş mı, barış mı? Bilemiyorum, ama bek-

liyor, uyanık hem de ayakta... Gezdik, gezdik bu aletleri. ama benim aklım köprülerde...

Ah şu cici kadınlar, teyzeler

Yabancıları ağırlama komitesi, cici teyzeler, anne anneler burada da bizi kapıverdiler... Bizim cici teyze, hadi yaşını yazmayayım ama benden iki kere büyük, ak saçları maviye çalıyor. Dinç, yaşama kıvancını kaybetmemiş. Aldı otomobile, Allah'ını seven tutmasın bizi, nasıl kullanıyor arabayı, görmelisiniz... Çek teyze dedim, Çin Mahallesine... Tabiî böyle çevrilmedi İngilizce'ye... Aman diyorum, buradan güzel renkli fotoğraf çekilir. Zınk edip duruyor, anlıyormuşcasına dediklerimi... Tam beş saat, gezdirmedik, götürmedik yer bırakmadı belli başlı... Akşama doğru hep beraber bizim Türk Haberler Bürosunun kokteyline gittik. Nasıl saldırmışım gazeteye, gazetelere... Breh... İnönü'nün Menderes'e cevabı... Yahu bitti bu iş, yenileri var... Tarihine bir bakayım... O hooooo!.. Tam 27 gün önceki gazeteler! Eh bu füze devrinde Türk Haberler Bürosuna Türk gazeteleri iki üç günde gelecek değil ya!.. Elbette bunlar vapurla bir ayda gelecek... Hem gelse ne olur efendim? Amerika'lılar her hafta Türk gazetecilerini Amerika'ya çağıracak değil ya... Ama bizim büro en güzel caddede... İçini hasından döşemişler... Bizi temsil edenler, bilgili, görgülü kişiler... Sevilen kişiler... Televizyoncular da geldi mi sana? Kimi alırsın yanına? Elbette bir muhalefet, bir iktidar... Bir yanda Ulus, bir yanda Zafer sırıttık televizyona! Bakın dedik, biz memlekette de böyleyiz... Kardeş kardeş geçiniyoruz... Orada da iç kavgamızı gösterecek

değildik ya... Dostlar alışverişte görsün, nur olasan Hoca Nasrettin...

Kayboluş

Kayboldum San Fransisko'da, unuttum topu tüfeği yine... Yok canım sinemaya gittim. Sinemada fosur fosur sigara içiyorlardı. Görürsünüz dedim, şimdi zabıta memurları bir gelsin de görürsünüz siz. Ne gelen oldu, ne de gelip ceza yazan... Ne biçim Amerika?

Kaliforniya'nın bu ikinci büyük şehri ki nüfusu bir milyondan fazla —vallahi bana az göründü bu rakam, isterseniz bizim dolar hesabı bir on ile çarpın— 17 millik bir limana sahip... 17 millik kullanışlı bir liman... Liman Okyanusa 5 mil uzunluğunda bir boğazla açılıyor. Boğazın en dar yeri ki aşağı yukarı bir mil, işte vurulduğum Golden Gate köprüsü burada. Çok güzel binaları var, üniversiteleri var. Güzel Sanatlar Sarayı, Adliye Sarayı, Civic Center, Legion of Honer Sarayı gibi... Yani Saraylar şehri, mübarek İstanbul musun? Padişahlar burada mı yaşadı?

Palo Alto'da Stanford Üniversitesi

Dâvetçi Amerika'lılar, herhalde bir kültür müessesesi gösterelim şu Türk'lere hazır gelmişlerken demişler! Sevine sevine kalkıp Stanford Üniversitesi'ne gittik. İşte asıl Amerika burada, buralarda... Üniversite bir şehir, İnsanın asker değil, öğrenci olası geliyor.San Fransisko zaten biraz da üniversite ve kolej şehri. Barkeley'deki California Üniversitesi'ndende başka yirmiden fazla kolej ve üniversitesi var

Tanrı arttırsın, öyle adı var sanı yok değil. Hem binası var, hem öğretim kurulları tam...

Zeynep Kâmil

Bizim Zeynep Kâmil Doğumevinin bir başka çeşidi burası. Zeynep Kâmil'in hayırlı temeli Türk analarının doğurması için atılmış, burası ise kültür doğurtan, ilim doğurtan karşılığı. Senatör Leland Stanford, eşi Jane Stanford'un genç çocukları tutup ölür! Ne demek genç bir evlâdın gitmesi? Ana zengin, baba zengin, çocuklarının bir büstünü diktirip mum yakıp anabilirler hergün. Stanford'lar böyle yapmamışlar da yemyeşil sahada 75 yıl önce bu üniversiteyi oğulları Leland adına kurmuşlar. Leland ölmeseydi bu muazzam kültür yuvası kurulacay mıydı? Ortadoğu'luyum amma bilemiyorum, fakat bazen ölümlerde büyük mutluluk oluyor insanlar için. Ölmeseydi Leland, ama ölmüş, geride kalanları diğer Leland'lar için boş durmamışlar. Buna insan sevgisi, evlât sevgisi, yurt sevgisi denir...

Üniversiteyi gezerken çok güzel bir kilise gördük. Tipik ve gezdiğimiz diğer kiliselerden apayrı bir mimarî ve süs içinde bir kilise. Bunu da bayan Shela Stanford Üniversitesi'nin yapılışından sekiz sene sonra ölen kocası için yaptırmıştır. Senatörün ailesi bu tesislere tesis eklemişler, Halk da geri kalmamış bağıştan, ilgiden. Hele eski Cumhurbaşkanlarından Herbert Hoower tutup koca kitaplığını olduğu gibi vermiş buraya. Muazzam kitaplık ve kule, bu cömert insanın adını taşıyor ve adını taşıyan kitaplık bir hazine, ama isteyenin elini, kafasını uzatabileceği bir hazine olarak duruyor.

Kuleye çıktık. Sağımız solumuz alabildiğine tarifsiz bir yeşillik, temizlik içinde... Binalar, binalar, gençler, çiçekler, bilim...

Darısı

Üniversite her türlü politik akımların dışında, özel kişiler kurduğu için, rahat bu yönden. Öğle yemeğini üniversite yöneticilerinin çağrılısı olarak burada yedik.Hizmet edenler üniversite öğrencileriydi. Öğrenciler bu yardımlarını parayla yapıyor ve öğrenimlerini tamamlamak fırsatını buluyorlardı. Dört Türk öğrenci de soframızdaydı ve öğretim üyeleri Türk öğrencilerden övgüyle bahsettiler.

Kitaplık

Türkçe kitaplığa girdiğim zaman —atom bombası veya füze olmadığı için— rafları kurcaladım... Küçük bir hazine...Kitap elbette başka birşey, insanı var eden birşey. İşte hemen burnumun ucunda bir isim, bir hasret, bir dost kavuşturan bir kitap: VAR OLMAK — ROMAN — YAZAN: İLHAN TARUS... Koca göbeğiyle, piposuyla, zaman zaman hırçın, zaman zaman babacan, nargilesini höpürdeten İlhan, kendi burada olmasa bile eseri, bir üniversite kitaplığında... Var olmak bence budur.

Her yazar, her sanatçı nolur kitaplarından birer tane armağan etse yurt ve dış kitaplıklarına, hiç olmazsa belirli kitaplıklara... Ama bunu yazmak kolay, bir de az para verdiği yetmezmiş gibi 20-30 kitaptan

sonra, yazara parayla kitap veren basıcılara sormalı bunun neden olmadığını, olamıyacağını...

Gazetecilik enstitüsü

Üniversiteye bağlı Gazetecilik Enstitüsü de gezdiğimiz bölümler arasındaydı. Burada modern gazeteciliği kapsayan herşey öğretiliyordu. Yalnız dikkatimi çekti bazı eksiklikler. Örneğin «Fotoğraf makinasını coptan nasıl korursun?», «Haftada bir kere Savcılığa çıkmanın yolları», «Tekzip edilen gerçeklere nasıl cevap verilir?», «Muhalefet liderleriyle geziye çıkıldığı zaman kafaya çay bardağı yememek için nasıl hareket etmeli, neler giyinmeli?», «Basın Yayın Genel Müdürü Başbakanın dâvetlisi gazeteciyi kafası bozulup salondan atarsa kendine nasıl hâkim olmalı?», «Cezaevinde 16 ay geçirmenin pratik ve zevkli çareleri» gibi... Dedim ya şu Demokrat Amerika'nın küçük Amerika'dan çooooook öğreneceği şey vardır... Oturup telefoto nasıl alınır, ses makinesi nasıl çalıştırılır, haber nasıl yazılır, modern muhabere sistemi gibi olumsuz işlerle uğraşıyorlar!..

■

İçim biraz cız'lı çıktım Enstitüden. N'apalım kardeş bu da bizim kaderimiz dedim ya yazıların bir yerinde...

Bahar pat diye patlamıştı San Fransisko'da, Palo Alto'da. Otobüse binerken içim cız'lıydı. Yol boyu bu Enstitüde, üniversitede gördüklerimi tekrar tekrar yaşadım. Zaten yapılacak başka bir şey yoktu.

El macera

Bazen Arapça konuşacağım tutar, başına bir «El» eklerim ve başlarım. Vallahi resmen unuttum, yine bir yere viski zıkkımlanmaya, şurdan burdan söz etmeye çağrılmıştık. Daha önce şehri gezebildiğim kadar gezmiş, çekebildiğim kadar renkli film çekmiş, ayaklarım şiş, paralarım biraz daha azalmış yorgun argın gitmiştim verilen adrese. Evet, burada biraz attım gibime geliyor, zira adresi bulamadığım için iki dolar karşılığı bunu bana bir taksi temin etmişti lâf aramızda. N'apalım, serde gariplik var... Tanıştırılmış, bol bol konuşmuş, duvardaki haritaya bakıp, bre yavrum Ankara nere San Fransisko nere diye haritayı karışlamış, sonra dertli bir hal takınmıştım. Boyu benden birazcık değil de epey uzun, kâkül saçlı, şen bir bayan acımış olmalı ki, yanıma geldi, yakamdaki tabelâyı okudu, ben de onunkini okudum ve ellerimizi uzatıp bir daha tanıştık. Bayan Virginia ve Bay Otyam o koca haritanın önünde yarı İtalyanca —zira Bayan Virginia İspanyol asıllı, biraz Kızılderili karışığıyla Alman, Fransız hücreleri taşıyan— kendi söyledi yarı Fransızca hattâ yer yer Türkçe bir tatlı yarenliğe daldık! Beni ana kuş gibi besledi viskiyle! Bir değil beş değil. Hepsinde de «Thank you» diyecek değildim ya. Bazen Crassia, bazen mersi, o da bitince «Eyvallah» diyordum ve bu Eyvallah tuttu. Bu sefer o başladı Eyvallah'a. Derken bir de etrafıma baktım bizim aslanların hepsi gitmiş gibi. Aman bre yavrum gurbet ellerde naparsın tek başına demeye kalmadı, telâşlandığımı gören Bayan Virginia duvarın ötesinde bir arkadaşım olduğunu parmağıyla belirtti,

«Eyvallah» dedim. Yirmiye yakın ev sahibesi meğer bize bakarlarmış, sıkıldım, alışkın değilim bu kadar kadın arasında kalmaya... Dedim ki, bizim ULUS gazetesinde bir roman çıkıyordu, o romanın filmi oynuyor sinemada, ister misiniz beraber seyredelim? «Kumsalda» romanını okuyanlarınız teklifimin ciddî olduğunu anlamıştır. Olur dedi ve arkadaşına gitti, danıştı gibime geldi, o da gelirim ben de, fakat param yok deyince erkeklik ölmedi dedim —içimden— arkadaşını da bizim arkadaşla dâvet ettik, çıktık, ver elini sinema...

K u m s a l d a

Amerika sinemaları epey aydınlık. Çiftler gayet rahattı, kimseyi rahatsız etmeden yerlerimizi aldık. Herkes keyfindeydi. Filmde, ortalara doğru San Fransisko, koca San Fransisko bir tek insansız kalmıştı savaş sonucu... Caddeler bomboştu, insanlar yoktu artık soluk alan. Dehşet verici bir görüntüydü bu... O rahat çiftler yavaş yavaş doğruluyorlardı... Mısır patlağı yiyenler çıtırdıyı çoktan kesmişlerdi... Bu savaş korkusuydu, bu, yaşamaya doyamamanın korkusuydu, insanlar sonlara doğru zehirlenerek, intihar ederek, radyasyonlar etkisiyle ölüyorlardı ve bu 3. dünya savaşının sonunda olacakları anlatmak istiyordu uyduruk olarak... Oysa filmi çeviren ben olsaydım bu ölüm sahnelerini daha dehşet verici göstererek, duyurarak belirtirdim. Oysa böyle olmamasına rağmen sinemadan çıkarken bütün seyircilerin başları önündeydi, keyifler kaçıktı...

Y a ş a m a k g ü z e l ş e y

«Yaşamak güzel şey» mısraını anlatıp, bu kötü

etkiden kurtulmayı ve bir yere gidip eğlenmeyi teklif ettim, onlar kendi aralarında, biz arkadaşla kendi aramızda müzakere ettik, oy birliğiyle kabul edildi ve Bayan Virginia'nın otomobilini almak üzere garaja doğru yolu tutturduk.

DENİZ KAPLUMBAĞASI ETİYLE MANTARLI MAKARNA! —ATOM— TEMİZLİK

Garajdan arabayı almamız, bana Amerika'da ilk olarak bir de insan kuyruğu gösterdi, yok canım, ardı ardına dizilmiş insanlar demek istiyorum. Fakat çabucak eriyen, ufalan bir kuyruk. Bir yardımcı Bayan Virginia'nın Ford'unu alıp getirdi, doluştuk ve San Fransisko'nun bazılarına göre sanatkârlar yatağına, bazılarına göre serseriler bölgesine, bazısına göre de Bohem'lerin yurduna arabayı park ettik ve bir İspanyol Lokantasına girdik. İşte dedim ağız tadıyla yemek yiyebileceğimiz bir yer... Liste tıpkı aritmetik dersi gibi anlaşılmaz, logaritma gibi çıkmaz geldi... Lütfen dedim, siz ne yerseniz, bana da söyleyin. Hay söylemez olaydım... Makarna geldi. Çatalı ağzıma götürmemle lokmayı yutmam bir oldu!.. İçindekileri hep beraber merak ettik, ufak bir inceleme yaptık... Kaplumbağa olduğunu anlamıştım, hemen peçete kâğıdına bir kaplumbağa resmi çizdim. Virginia itiraz etti, kaplumbağaymış ama, deniz kaplumbağasıymış! Ben hayatımda bu kadar tatsız, lezzetsiz şey görmedim, bizim demokrasi bunun yanında Hacı Baba'nın kaymaklı baklavası gibi... Anlayın gerisini...

Nerede bizim yemekler

Karnımı bol salatayla doyurur gibi oldum. Tabağı geri götüren güzel bayan garson yüzüme ekşi ekşi baktı, ben de ona... Nerede bizim o canım yemekler? Kadınbudu, dilber dudağı, talaş kebabı, vezir parmağı, çöp kebabı, çılbır... İmam Bayıldı?..

Gece San Fransisko

Beş tepeden birine uzandık... San Fransisko korkunç bir suni ışık içindeydi, bu ne bol elektrik böyle? Bir kere daha anladım ki Amerika'lıları çılgına çevirmek için ne atom bombası ne hidrojen bombası ister... Amerika'lının altından otomobilini alınız, kâğıdını kesiniz ve elektriğini yok ediniz... Zınk diye duracaktır koca Amerika, bizim demokrasinin 10 yılda durduğu gibi değil, Şırpadak...

Temizlik

Amerika'nın en önemli bir özelliği de temizliği... «Şu zenciler de olmasa» (bu deyim onlarındır). Amerika pislik kelimesini lügatlerden kazıyacakmış... Amerika'nın yaşaması makina üstüne olduğu kadar temizlik üzerine kurulmuş... İnsanı rahatsız edecek bir temizlik bu! Gördüğüm, gezdiğim her yerde, her tarafta bu.

O ak ak örtüleri, peçeteleri, garson, bulaşıkçı önlüklerini, masaları, yatak örtülerini, iç çamaşırları, yolları, duvarları gördükçe «Yahu» diyordum... «Müslüman siz misiniz, biz miyiz?» «Temizlik imandan gelir» deyimini nasıl sevdiniz bu kadar? Nereden öğrendiniz?.. Bu temizlik bir mabed temizliğinden de öteydi.

Yeşil hoca ve atom

Temizlik ve imandan gelmesi beni yıllar önce Akademi sıralarına götürdü... Evlerinde oturduğum bir akrabam, her Cuma, o zamanlar ünü yaygın olan Yeşil Hoca'nın vaazlarını dinletmeye Etyemez'deki camie götürürdü... Hiroşima'da bir acaip kabak Japonların başına patlamıştı ve onbinlerce insan ölmüştü... Atom, günün konusuydu her yerde... İşte o sıralar Yeşil Hoca bir Cuma vaazında Atom'un Kur'ânda yazılı olduğunu ballandıra ballandıra anlatmış, bir Müslüman olarak bilemezsiniz nasıl bir övünç duymuştum... Ne var ki biz biliyorduk, Amerika'lılar aşırıp yapmışlardı!.. Amerika'lılar bu yönden Müslüman sayılıyordu bence... Hem temizlik, hem atom faslı, onların bize yakınlığını isbat ediyordu!..

Soyunan kadınlar

Lüks gazinolardan çok, sokakta burun buruna geldiğimiz insanların gittiği yerleri oldum olası izlerim. Burada da hep böyle yerlere gittim. Loş ışıklar, siyahîlerin cazları, viskilerini yudumlayan insanlar, çiftler ve kapıda insanı içeri çekmek için açık saçık ilânlar...

Soyunma numaraları bedîî olduğu zaman insana bir haz veriyor... Burada gördüklerim ise ar damarı patlamış kadınların, kadınlardan iğrendirircesine yaptığı hareketlerle bir nevi şehvet gösterisi, ticareti halindeydi. Nereye gitsem hep en aşağılık şehvet satışı, gösterisi. Bayağı, en adî cinsinden hareketler ve soyunma, arzulu bakışlar, put kesilmiş erkekler... İğrendim. Kadın ticareti bu gibi yerlerde ka-

raborsa sinema, maç bileti satışı gibiydi... Bir iki fis-kos, işaret, para veriş... Rahatlayış... Saksafon sesleri, davul tokmakları arasındaki bu soyunma numarasını yapan kadınlar elhak işlerinin birinci sınıf kişileriydi, belirtmek isterim... Amerikanca...

D ö n ü ş

Sabahın üçüne doğru, ağzımda deniz kaplumbağalı, mantarlı makarnanın ekşiliği, sonra başka bir yerde içtiğimiz konyaklı, kaymaklı, sıcak kahvenin acılığı, gördüklerimin sarhoşluğu, böyle yaşamanın düzensizliği (!) içinde otele döndük ve San Fransisko'lu konuksever bayanlara iyi geceler diledik. Ayrılmamız pek acıklı oldu, ama biz daha önce Amerika'da arkadaşlık hakkında bilgiliydik, bilgimizi yerinde kullandık.

Sabaha karşı deniz kaplumbağalarile boğuşurken telefon çaldı, tatlı bir ses «Saat altı buçuk» dedi. Sanki sormuştum!.. İstemiyerek giyindim, istemiyerek bavulları topladım ve istemiyerek aşağıya indim, buna rağmen ilk inen ben olmuşum!.. San Fransisko hepimizi sevmişti, biz de O'nu...

M o n t e r e y ordu l i s a n o k u l u n a . .

Kısa bir uçuştan sonra Monterey'e geldik. Pasifik sahilleri bize hep memleketimizi hatırlatıyordu. Havadan, buralarda da iyi günler geçireceğimizi çakmıştım...

TÜRKÇE'Yİ UNUTAN TÜRKÇE ÖĞRETMENLER!

Monterey'de ordu yabancı diller okulundayız... Dilin önemini biraz geç anlayan Amerika'lılar, hemen

bu okulu geliştirmişler!.. Tabii brifingle başladık işe. Saat 15.30 diyelim... Bir uyku bastı görmeyin... İğneliyorum kendimi... Çünkü memleketimde benim uyuduğum saat bu... Derken bir Türk öğretmen başladı anlatmaya... Anladığıma göre lisanını yurdunda öğrenmişti fakat bu okulda Türkçe öğrenmeye çalışan, eh biraz da öğrenip mezun olan, bizim Yarbay Roth'dan biraz iyiceydi Türkçesi!..

Sonra dershanelere girdik

Sonra dershanelere girdik. Dili, ne kadar çok zor olursa olsun öğrenebilmek için ne yapmak gerekirse onu yapmışlar. Ses makineleriyle, plâklarla, gazete, kitap, dergilerle, dil sahibi memleketin öğretmenleriyle!..

Brifing sırasında 201 kişinin Türkçe öğrenip mezun olduğunu söyledikleri zaman gülüştük... Olsa olsa 201. bizim Yarbay Mr. Roth'dur dedik... Mr. Roth'un öğretmenleri anlatmaya başladı... Bizim sempatik Yarbay, tutturmuş ben öğrensem öğrensem ancak yerinde öğrenebilirim bu dili diye... Oturup dalga geçermiş derste! Ara sıra tırnak falan kesermiş... Neyse öğrendik neden iyi Türkçe konuşamadığını, yoksa okul hakkında iyi not vermeyecektik...

Okulda 2000 öğrenciye çeşitli 28 dil öğretiliyor. Subay, astsubay, erler 24 ilâ 47 hafta süren kurstan sonra mezun oluyorlar. Dersler günde 6 saat ve haftada beş gün.

Türkçe okutulan dersanelere yaklaşırken gözüme bir yazı ilişti: «SİGARA İÇMEK YASAKTIR.» A ha dedim, işte burası bizim! Çünkü şimdiye kadar «Lütfen sigara içmeyiniz» e alışmıştık da...

Derste öğretmenler, sigara içmek yasaktır'ın aksine çok kibar ve dostça davranıyorlar. «Bay M..., Hayvanat bahçesinde ne gördünüz?» Cevap: «Hayvanat bahçesinde eski bir aslan gördüm.» Eski aslan, yaşlı aslan olacaktı. Bunun düzeltmedi öğretmen. Teferruat üzerinde durmuyorlar. Ne var ki bizim öğretmenler de böyle konuşuyor! Hani biraz vaktim olsaydı, bir kaçına oturup biraz Türkçe dersi vermek isterdim, dedim ya vakit yoktu...

Amerikan Ordu Yabancı Diller Okulu Komutanı Albay James L. Collins Jr. de sevimli bir Amerika'lı asker. Öğle yemeğinde Türkçe öğrenen Amerika'lı öğrencilerle beraber yemek yedik. Maşallah sökmüşler Türkçeyi... Bülbül gibi değilse de bizim öğretmenlere yakın konuşuyorlar... Göğsüm kabardı...

Yemek de pirzola ve pilâv sundular... Türkçe konuştuk. Eğer bir de viski yerine rakı olsaydı işler tamamdı, zira pikapta en aşağılık uydurma şarkılar çalıyordu... Meyhane havaları bile değil! Eğer bu okula en ufak bir ilgi göstermek istiyorsanız lütfen plâk ve kitap, dergi gönderiniz. Çok makbule geçecektir. Ama diyeceksiniz ki, behey Ankara'lı, biz Amerika'daki Türk Haberler memuru muyuz? Evet, olmadığınız için gönderin diyorum ya... Elbet bir bildiğimiz var canım... Siz gönderin... Ben de biliyorum sizler ne Basın Yayın, ne Dışişleri ne de Millî Eğitim Bakanlığısınız!..

İşte Adres:

ARMY LANGUAGE SCHOOL
MONTEREY — U.S.A.

■

«Monterey aşağıda masmavi koyu, yukarıda uzun çam ağaçlarının meydana getirdiği ormanı ile bir tepenin yamacına kurulmuştur. Şehrin aşağı mahallelerinde Amerika'lılar, İtalyan'lar, balıkçılar ve sardalyacılar oturur. Fakat ormanın başladığı tepelere doğru sokakları asfalttan, köşe başları elektrik lâmbasından mahrum yukarı mahalle halkını Monterey'in eski sâkinleri Wall'lerle karışmış eski Britonlar teşkil eder. «İşte Paisano'lar bunlardır.»

«Danny de bir Paisano idi.»

Danny'i ben yıllar önce tanıdım. Ben Monterey'i, O'nun sevimli, insan yürekli kişilerini yıllar önce sevdim, dostluğum vardır unutulmaz. Hele yukarı mahalle halkını. yosmalarına varıncayadek. Hele Mrs. Morales'in tavuklarını, horozlarını?.. Sıkıntılı anlarda dudaklarından dökülen «Ave Maria, gratia plena» diye başlayan duayı... San Carlos kilisesini... Bütün yukarı mahalle zamparalarını idare eden yosma Cornelia Ruiz'i... Mr. Simon'un «Mücevherat ve her türlü levazımat mağazası» nı...

«Monterey'in değişmeyen bir özelliği vardır: Hemen hemen hergün güneş, sabahları caddenin batı tarafındaki camlarda ışıldar. Kırmızı otobüsler hergün Monterey ile Pacific Grove arasında korna çalar durur. Her gün sardalya fabrikalarından tuzlu balık kokusu yükselir.»

Hele, **«Monterey'in Sardalye sokağı bir şiir, bir koku, gıcırtılı bir ses, bir ışık hüzmesi, bir renk, bir itiyat, bir hasret, bir rüyadır. Sardalye sokağı bir ara-**

ya toplanmış, darmadağın olmuştur. Teneke, demir, pas, kıymıklı tahta parçası, delik deşik kaldırım, ot bürümüş arsa, hurda yığını, oluklu saçtan mamul sardalye kutuları, korna sesleri, ahçı dükkânları, kerhaneler, küçücük yerlere tıkılmış bakkal dükkânları, labaratuvarlar ve serseri yataklarıyla doludur. Buranın sâkinleri de vaktiyle birinin dediği gibi —orospular, pezevenkler, kumarbazlar ve eşşolueşekler— den ibarettir ki; bununla bütün mahalle halkı anlatılmış olur. Fakat bunu söyleyen adam bir başka delikten bakıverseydi mahalleye, onlar için —evliyalar, melekler, şehitler ve mübarek adamlar— diyebilirdi ve o zaman yine herkesi tarif etmiş olacaktı.»

Elimde, içi renkli film dolu fotoğraf makinam, balıkçı motorlarının iskelelerde sallandığı, aç martıların ciyak ciyak bağırdığı, hemen denize yakın yoldan bir ekspresin gürültüyle geçtiği, iskele üzerinde balıkçı lokantalarının, hediyelik deniz eşyası satan dükkânların gözleri aldığı Monterey iskelesinde; deniz çekilirken bıraktığı marifetlerin üzerine, yaş kumlar üzerine ayak izlerimi bıraka bıraka, ucunda süprüntülerin oynaştığı denize doğru yürürken, ünlü romancı John Steinbeck'in buraları nasıl bir güzel yazdığını, Cennet Çayırlarını, Sardalye Sokağını, Yukarı Mahalleyi, Carmel Vadisini, Salinas'ı düşünüyor, ilk defa Amerika'da hele Monterey'de olmaktan anlatılmaz bir haz, bir ürperti duyuyordum. Masmavi denizin üstünde uçmaktan usanan ve suya kondukları zaman o bütün güzelliğini yitiren martılara nedendir bilemem, taş atıyor ve onların upuzun, nefis kanatlarını deniz kadar berrak mavi gök üstünde ak ak seyrediyor ve akşam olmasın diye Tanrıya dua ediyordum.

Bir renk, bir boya cümbüşü, iskeleden, bazen; soğuğa rağmen şortlar giymiş uzun bacaklı Amerika'lı kadınlar, elinde, bir sehpaya tutturulmuş fotoğraf makinası, siyah bıyıklarının ucu hafifçe havaya kalkık, esmer, tarifsiz bir kıvançla yere, göğe, denize, martılara ve ara sıra çürümüş parmaklıklar arasından iştah vererek görünen şortlu bacaklara göz atan bu insanı, bir merakla seyrediyorlardı. Ama ben tâ Türkiye'den, göbeği Ankara'dan gelmiş Otyam; tankları, topları, radarları, Deniz Piyadelerini, Paraşütçü gözü pekleri unutmuş, çok sevdiğim bir yazarın, Steinbeck'in romanlarında anlattığı, bize sevdirdiği Monterey'de belki de Torelli'nin meyhanesine on adım ötede olmanın hazzı, yaşama sevinci içindeydim. Bütün bunlara rağmen, hemen sabah, Monterey, Carmel, o renkli iskele, martılar, kitaplardan tanıdığım insanlar gerilerde kalacaktı. Bizim işimiz Amerika'nın sevdiğimiz yerlerinde hiç olmazsa birazcık doyarak yaşamak, nefes almak değil, ölüm saçan aletleri görmek, onları dehşet, korku, hayretle seyretmek ve memlekete dönünce dostları olan Türk halkına yazıp anlatmaktı. Ama ben yarın yine Monterey'e döneceğim yazıyla. oturup iskelede dalga geçeceğim, işim biraz da bu!

« S a l i n a s 1 7 m i l »

Monterey'de lisan okulunda öğretmen olan Türklerin yol göstericiliğiyle bir geziye çıktık. Steinbeck, «Cennet Çayırları —Pastures of Heaven—» adlı romanında burayı şöyle anlatır:

«Turizm otobüsü, öğleden sonra saat ikide Monterey istasyonundan ayrılıp yarımadada bir gezinti

için yola çıktı. Araba, hayli reklâm edilen on yedi millik gezinti yolları boyunca giderken, yolcular çok zengin kimselere ait göz alıcı evleri merakla seyrediyorlardı.»

Tastamam. Biz de anlattığı yolculardık. Zenginlere ait o göz alıcı evleri merakla seyrediyorduk. Haydi reklâm edilen bu 17 millik tur, lüzumsuz izahatlarla bana 170 mil gibi geliyordu! Ben Ege sahillerini, Bodrum'u, Köyceğiz'i avucumun için gibi bilen Otyam, bu hayli reklâm edilen 17 millik manzaralı yolu küçümsüyor, o çok zengin dolar babalarının gerçekten güzel, zevkli köşklerini, evlerini, polo sahalarını umursamıyordum. Nihayet Carmel'de bizim aslanlar, durup alışveriş yapmayı teklif ettikleri zaman gezide ilk defa kan beynime hücum etmiş, Türkçe «Dur» demiştim şoföre, «Ben buradan öteye yaya, olmazsa taksiye atlar giderim, yeter be.» Sonra gezi boyunca pek sevilen nağramı atmıştım: «Amaaan!»

Pek kibar Mr. Nagorka, «Fikret, taksi çok para» dedi. Hasan Polatkan amcanın lütfedip verdiği 220 dolara daha el atmamıştım. «Olsun Mister Nagorka, ben şehre, iskeleye inmek istiyorum, bıktım bu çok zenginlerin evlerinin methiyesini dinlemekten!» Sonra otobüs şehre doğru hareket etti. Bizim aslanların o canım dövizleri, bu çok zengin bölgenin, Carmel'in dükkânlarına nasip olmadı!

«İstikbal tahmin ettiğim gibi çıkarsa bakın ne olacak: Bir gün gelecek bu vadide koca koca binalar yükselecek taştan konaklar bahçeler golf sahaları, dövülmüş demirden kocaman demir kapıları da olacak. Zengin adamlar yaşayacak burada, şehirlerde çalışmaktan canları çıkmış adamlar, yükünü

yaptıktan sonra dinlenip eğlenmek için sakin bir yere yerleşmek isteyen adamlar. Para yetseydi bütün bu vadiyi satın alır, parsellere ayırarak satılığa çıkarırdım.»

Steinbeck, Cennet Çayırları romanında vâdiyi bizim gibi, otobüsle gezen bir yolcuya aynen böyle dedirtir ve 1960 yılının Şubat'ında ünlü yazarın kahramanının dediklerinin tıpatıp olduğunu, Amerika'da bir Ankara'lı bizzat görür!

İ s k e l e

Kumsalda bir taşa çöküp denizi dinledim. Sonra çiçeklerin açtığı, otomobillerin yağmur gibi çiselediği caddeden, ışıklara bakmadan karşıya geçtim. Monterey artık John'un anlattığı Monterey değildi. Yukarı Mahalle bambaşkaydı... Torelli'nin şarap satan meyhanesinin yerine, güzel, fakat asık suratlı, sırf dolar düşünen kadınların işlettiği modern lokantalar vardı. İçki olarak köpürmüş saman suyuna benzeyen, mecburen içtikçe içtiğimiz, sonra iskelede fır döndürüp helâ aratan berbat biralar vardı... Koca Joe Portagee'nin bir eski yorgan verip bir testi şarap aldığı bu yerlerde en azından beş dolar yani 50 Adnan verip karnınızı doyuruyor ve televizyonda küçük çapta bir zencinin iri kıyım bir beyaza, ringde nasıl dayak attığını seyrediyordunuz. Saat 21 sularında dükkânlar ışıklarını karartıyor, pis bir sarı ışık aynamsı camlardan Monterey iskelesine ölümlü bir hava veriyordu. Hayat sönüyordu lâmbalarla.

Konuk olduğumuz kışla, yani bir kasaba, ışıklıydı. Gecenin bu saatinde sırtımda fotoğraf makinam, yatacağımız yeri aramaktan bitmiş ve nöbetçi su-

bayl!ğına ölüler gibi yıkılmıştım. Herhalde bir yüzbaşıydı, elindeki listeye baktı «Yes» dedi iri iri. Sonra otomobile bindik, bir yerde indik. Yerde bir fotoğraf makinesi kuzu kuzu yatıyordu, eğilip aldım, adama uzattım. Şaşırdı, dilimin döndüğü kadar kimin olduğunu maalesef bilemediğimi söyledim. Odaya girdik, ünlü hikâyecimiz, oda arkadaşımız Oktay Akbal, ağzı bir karış açık, oturmasına doyum olmayan o canım koltuktan kafası geriye kaymış, pek sessiz olmayan bir uykuya dalmıştı ve televizyonda, çocukken seyrettiğim kovboy filmi vardı. Uyandı, uyanmaz olaydı; İngilizce konuşmak istedi, herhalde karnı acıkmış, yemekten bahsetti. Beni getiren adamcağız telefona sarıldı, sordu soruşturdu. Oktay halâ uyku sersemi, İngilizceye benzeyen, fakat asla İngilizce olmayan bir lisanla, ara sıra da Fransızca'ya «Teyşin, meyşin» gibi eklemler yaparak yüzüne hayretle bakan adama karşı anlatıyordu, gülmekten daha fazla rezil olmamak için kendimi odama attım, banyoya girdim. Sabahleyin çok nefis bir uyku çektiğimin farkına vardım ve geceki manzaranın taklidini yaparak Oktay'a bavulundan bir şeyler çıkartmaya ve banyoya girmesine sebep oldum.

Gezinin Monterey faslı güzeldi, unutulmazdı.

Thank you Unidet States Department Of State, Thank you United States Department of Defense, Thank you United States Information Agency, Thank you Mr. H. Nagorka, Thank you Bay Subaşı, Thank you Bay Poyraz... Thank you Colonel Roth...

Ve ayrılık

Sabah otobüsle bir yerden geçerken yol kena-

rında bir tabelâda «Salinas 17 mil» yazıyordu. İçim cız etti Steinbeck'in kahramanı Denny'nin yurdundan ayrılırken.

Aradığını pek bulamamış, yani tıpkı İstanbul'u Piyer Loti'nin anlattığı gibi bulamayan ve yahut hâlâ onu arayan turistlere dönmüştüm. Ama herşeye rağmen, otobüsteki izahata rağmen Monterey güzeldi. Çok sevmiştim.

El sallıyordum bulamadığım dostlara, Monterey'e Sardalye Sokağına, Yukarı Mahalle'ye...

Alkatraz cezaevi — Polis

B. Yamanoğlu

Uçak Alkatraz cezaevinin üzerinden geçerken, San Fransisko'ya gelir gelmez bu yazı serisinin adadığım bizim mapustaki bebelere, yani Ülkü'ye, Sevgili Beyhan'a, çok gülen Şahap'a, sessiz Selâmi Akpınar'a gönderdiğim kartların ne zaman ellerine geçeceğini şöyle bir hesapladım. Gönderdiğim kart nefis, renkli bir karttı ve Alkatraz Cezaevini gösteriyordu. Üzerinde İngilizce şöyle bir yazı vardı:

«Buraya gelirseniz emin olun çok rahat edeceksiniz...»

Fakat ne yazık ki burada basın suçundan o güzel Cezaevine (!) adam atmıyorlardı... Ne biçim Amerika?

Polis Bumin Yamanoğlu!..

Washington'a geldiğimiz gündü. Bol ağaçlı, parklı, kar yağmasına rağmen pırıl pırıl temiz Washington'u keşfetmek için sokağa çıkmış, otomobil falan görmeyince karşıya geçivermiştim. Huyum kurusun, fotoğraf, mutfak eşyası ve kitap satan dükkânlara bayılırım. Bir fotoğrafçı dükkânının ayna gibi parlayan

camına burnumu dayamış, fiyatlara bakıyor, bir yandan da o hic aklım ermeyen çarpmayı yaparak kaç Adnan ettiğini hesaplıyordum. Birden tâ uzaklarda bir polise ilişti gözüm. Dönüp baktım. Nedense bana geleceği doğdu içime. Tıpkı bizim ünlü poliscik Bumin Yamanoğlu gibi iri yarı... Yanılmamışım. Bana geliyordu. Malûm ya serde Türk gazeteciliği var, derhal esas vaziyetimizi aldım ve fotoğraf makinemi sırtıma doğru kaçırıp muhtemel bir COP'tan korudum, ilk inecek yumruğun hangi açıdan (zaviyeden) gelebileceğini kestirip gerekli savunma tedbirimi seçtim.

Polis tam karşımda... İçimden (nedense şu garip Amerika'da hep içimden konuştum) «Yavrum» dedim, «Biz biliriz bu numaraları... Yamanoğlu da böyle pis pis gelir, sonra yüklenir. Tanrı ne verdiyse... Makina mı olur, gözünün ortası mı?» Polis, o irikıyım vücudunu üzerime doğru eğdi, makinama bakmak ister gibi yaptı, COP'un nereden ineceğini süratle hesapladım...

Yaaa Hazreti Ali...

O daha fazla eğildi, tıpkı Yamanoğlu'nun beylik numaralı! Eğildi ve açık fotoğraf makinesini gördü:

— Oooooo... Dedi... Güzel bir makina, Alman malı Rolleicord IV!

Tuuuuuh, Allah kahretsin! Bütün savunma düzenim allak bullak oldu...

Sırıttım... «Yes» dedim... «Güzel makina»

Sözü değiştirdi, trafik ışıklarını işaret etti, anladığıma göre şöyle dedi:

— Lütfen Beyfendi, geçerken trafik ışıklarına

dikkat ediniz. Başınıza bir kaza gelebilir. Daima dikkatli olmanızı tavsiye ederim. WALK yandığı zaman geçiniz. DON'T WALK yanınca yürümeyiniz. Acaba bir beş dolar ceza rica edebilir miyim şimdilik, lütfen?

Bre kardeşim dedim... Sen ne biçim polissin be? Neredeyse ağlıyacaksın ceza kesiyorum diye. Ver ulan elli papel, it, diyeceksin... Gözümün ortasına bir yumruk atacaksın hızını alamazsan... Eğer birkaç kelime mırıldanacak olsam, karakola çekeceksin, sayın büyüklerimize küfür etti diyeceksin... Karakolda bir araba sopa, hem şöyle eşek sudan gelinceye kadar!.. Ardından, kendi kendini dövmüştür diye bir rapor!.. Memura görev başında hakaret!.. Daha olmazsa Kapalıçarşıda satılan cinsten şöyle Hazreti Ali'nin kılıcı kadar bir kama düşüreceksin yere, vay... Bir de bıçak taşırsın ha? Demokrasiye suikast!.. Seni gidi muhalif seni... Yürrüüüü...

Dedim. Dediğime ne bakıyor sunuz canım, tabiî içimden dedim ve para çıkartacakmışım gibi elimi cebime attım, pasaportumu çıkardım, uzattım. O iri kıyım polis, içini incelerken, esrar falan koymasın diye dikkat kesildim. «Atatürk» dedim... «Kore» dedim.«Türk» dedim... «Misafirim» dedim... Gazeteciyim demedim, neme gerek!.. Yüzüme tatlı tatlı baktı, kocaman bir «OKEY» çekti. Işıkları göstererek bir göz kırptı, üstelik bir de selâm verdi, uzaklaştı sâkin sâkin... Olduğum yerde beş dakika kazıklanıp kaldım...

Ne bileyim bey kardeşim?

Ne bileyim ben bey kardeşim, Amerika'lıların

trafik işaretlerine böylesine dikkatli davrandıklarını? Biz, memleketimizde Allah seni inandırsın hiç rastlamadık dikkat ettiklerine... Hani Amerika'ya hiç gelmediysek hiç mi Amerika'lı görmedik bellersin? Memleketimde gördüm, Yunanistan'da gördüm, Almanya'da gördüm, İtalya'da, Fransa,da, Kanada'da, Lübnan'da, İngiltere.de, üstelik görmediğim yerler arasında Japonya'da, Kore'de, Manilla'da... Orada, burada... Çoook, maşallah!..

Hem nice Amerika'lılar gördüm üstelik Ankara'da. KIRMIZI, geçmeyiniz işareti yanarken Allah ne verdiyse gazı kökleyip geçen, geçmekle kalsa neyse üstelik 11 eri hallaç pamuğu gibi atan, öldüren sakat bırakan... Bakmayın ama, bizim Amerika'lılar buradaki Amerika'lılara çok şükür hiç benzemiyorlar da ondan otomobil, çift ölümleri az oluyor burda... Yoksa adamınız kalmazdı...

Sonra ağır ağır yürüdüm. Zira WALK yazdı, bütün dikkatimi kullanıp, bir otomobile çarpıp hasara uğratmamak için, geçtim karşıya... Çok şükür otomobil falan öldürmeden de geçtim!..

FEZAYA GİDEN MAYMUNLA DA TANIŞTIK!..

10 saatlik bir uçuş içindeydik. Pilotlarımız bizi sağ salim Washington'a teslim etmek için alabildiğine bir dikkat sarfediyorlardı ama 10 saatlik uçuşun insanı bir hoş eden bazen eğlenceli, bazen korkulu, heyecanlı dakikalarada soktuğunu belirtmek doğru olur!.. San Fransisko, bayan Virginia, köprüler, İstanbul'u andıran yeşil tepeler çoktan gerilerde kalmıştı. Uyuduk, uyandık, Colonel Roth'a takıldık.

Mister Nargoka'ya, yol boyunca durmadan mektup yazan, not tutan sevimli Nagorka'ya lâf attık. Pencereden ormanları, yolları, köprüleri, gölleri seyrettik, uyuduk, uyandık, sallandık, derken sersem olmuş bir şekilde Amerika'yı havadan keşfettikten sonra Keesler hava üssüne iniverdik. Bir merhabadır aldı ortalığı... Burada bizim havacılar vardı, eksik olmasınlar alana gelmişti bir kısmı, Eskişehir'de sandık kendimizi... Saçlarım uzamıştı iyice... Berberi nasıl bulacağımı sorar sormaz, bir Üstğm. «Boşver abi, dedi, ben keserim!» Meğer küçükken berber çıraklığı yapmış, Amerika'ya gelince berber parasıyla başa çıkamamış, almış bir makina, makas, ufak ufak derken olmuş birinci sınıf pilot berber!..

Subay kulübünde

Binbaşı Celâl Yaman, Keesler'e geleli epey olmuş... Öğrenmiş girdisini, çıktısını... Otobüsle dolaşırken bir hayli bilgi verdi, öğrendik şehri... Sonra tutup hepimizi Subay Kulübüne içki içmeye çağırmaz mı? Türk işte, cömert, gönlü yüce kişi... Tüm Amerika'lılar şaştılar bu işe... Birinci kadehleri zorla kabul ettik. Bir yüzbaşımız cazın yanına gitti, mikrofona geçti başladı. İngilizce, İtalyanca, Fransızca şarkılar söylemeye!.. Çok güzeldi sesi çiftler zevk içinde dans ediyorlardı. Gurubumuzun Türk olduğunu anlıyan orkestra şefi aralarında bulunmamızdan duyduğu sevinci belirtti. Bu Türk'lere duyulan sevginin, saygının bir örneğiydi!

Piyango

Binbaşı dostumuz, dans etmek isteyip istemediğimizi sordu. Masalarda eğlenen aileler vardı. Te-

şekkür etsek ayıp olur derken, savcılıktan gelen tekzip örneği zorunlu olarak piyango ULUS yazarına çıktı! Tekzip bu, koymasan ağır ceza var, mecburen masaya gittik, Binbaşıyla, tanıştırıldık ve piste çıktık 19 meslekdaşımızın imrenici bakışları altında, Adana'ya tayini çıkmışken, nişanlanması üzerine kalan bir Çavuş Doktor hanımla dans ettik. İlk izine çıkan acemi erlere dönmüştüm. Sol, sağ, ileri, geri aman ayağına basıp kadını bağırtma diye kendime telkinler yaparak tekzibi mecburen koyduk!

Kaç karınız var?

Doktor az buçuk Fransızca biliyordu. Kaç karım olduğunu şaka yollu sordu... «Maalesef bir» dedim. Nasıl anlatırdım demokratların diğer sözleri gibi bunun da fos çıktığını?

Florida'ya iniyoruz...

Yine uçağa bindik, azıcık uçtuk. Pensacola'ya indik. Koka Kola'ya benzeyen Pensacola, Meksika Körfezinde ve Florida'nın giriş limanı. Burası Donanma Hava Kuvvetlerinin yuvası... Uçan bahriyelilerin bu şirin üssünde çok Ali Cengiz işleri gördük. Havacılık Tıp Okulu, buradaki araştırmalar, çalışmalar en başta geleni. Sonra jet pilotlarını, feza yolculuğuna katlanacak gözü pekleri incelemek için gerekli deneme aletleri... Deneme küreleri ...Değil içine girip denemek, anlatırken bile insanın içini dışına çıkaran dolapları...

Maymun

Fezaya giden Mr. Baker adlı maymunun kafesinin yanında duran ve araştırmalarda belli ki çok eme-

ği geçen Mr. E. S. Stulken bize feza ve fezaya gönderilen maymun hakkında çok ilgi çekici bilgiler verdi. Roket hazırlayanlar, bunun ucunda ufak bir boşluğun kaldığını bildirmişler ve ufak yere bir canlının konabileceğini de raporlarına eklemişler...

YUTTURULAN MAYMUN!

Sputnik fezaya yollandığı zaman dünyanın her yerinden olduğu gibi yurdumuzdan da fezaya gitmek için gönüllüler çıkmıştı. Bir tanesi gazeteci arkadaşımız Ümit Deniz idi.

■

Kafesin kapağını açan Mr. Stulken, içindeki çok şirin, kedi yavrusu kadar upuzun kuyruklu maymunu çıkardı, fezaya giden maymundan söz ediliyordu. Mr. Stulken bu cins maymunun ufak olması yüzünden tercih edildiğini bilhassa belirtti. Fezaya yapılan yolculukta kullanılan roket başının aynını gösterdi, maymunun nasıl yerleştirildiğini tarif etti ve maymun fezadayken zaptedilen kalb atışlarının sesini banddan dinletti!.. Bunları gördükten ve öğrendikten sonra Ümit Deniz'in fezaya gitme teklifinin Rus'lar tarafından neden teşekkürle fakat imkânsız olarak karşılandığını anlamıştım... Zira çok sevdiğim bu arkadaş 130 kilodur!..

■

Maymun bu, fezaya gitmiş, sağ salim dönmüş... Herkesin göremiyeceği bir yaratık... Tutup resimler çektik çektirdik, hattâ ayağını tutup toka bile ettik!

Tam kapıdan çıkarken, Mr. Baker'i muhakkak görmemizi öğütledi bir bilgin!.. Aman ne Baker'i derken anladık ki deminden beri yaltaklandığımız, fotoğraflar çektirdiğimiz bay maymun, fezaya giden değilmiş de aynı sülâledenmiş! Bu maskarayı, fezaya giden Mr. Baker adlı maymun diye bal gibi yutmuştuk! Atladık gümbür gümbür... Eğer tesadüf olarak öğrenmeseydik ben ve 19 arkadaşım Vatan Cephesine... Şey dalmışım, kulak alışkanlığı işte!.. Ben ve 19 arkadaşım başlayacaktık yazmaya... «Fezaya giden maymunu nasıl gördük?», «Ayağını tutup nasıl resim çektirdik?» Sonracıma Amerika'lılara rezil olacaktık... Basına aksedecekti Amerika'da, onlar da «Haaa, Adnan Menderes'in hakkı varmış, bu Türk gazetecileri gerçekten palavracı imiş» diyeceklerdi! Neyse, boynunda Mr. Baker yazılı plâka takılı maymunu başka bir yerde uzaktan gördük de temize çıktık. Buna rağmen ben, fezaya giden maymunun bu olduğundan da yine kuşkudaydım. Güvenimi yitirdim bir kere... Üstelik aldatılmaktan 10 yıldır ağzımız yandı bir kere...

Çok kibar bir mihmandar

Basın İrtibat Bürosundan Yüzbaşı Lee. M. Hollan'a, bize gösterdiği yakınlıktan dolayı burada teşekkür etmeden geçmiyeceğim. Bu, kibar insan belli ki yürekten bir Türk dostuydu, yoksa bizim nazımızı başka türlü çekemezdi!..

Sergi

Pensacola'da, uçak personelinin bir kaza anında, neler yapacağını da gösterdiler. Buna ait daimî bir sergiyi merakla gezdik. İnsana verilen değer burada

bütün haşmetiyle karşımıza dikilmişti. Askerinin yani insanının ölmemesi için neler yaptıklarını ağzımız açık olarak dakikalarca izledik. Savaş, ölümlü iştir, fakat Amerika'lılar savaşta öldürmek için, fakat öldürenlerin ölmemesi için, alabildiğine ,akıl almazcasına bir çaba gösteriyorlar... Şaştım. Şaştık... Siz de görseydiniz şaşardınız...

KÂĞITÇILAR ARASINDA — ORMAN VE

En yüklü program Pensacola'da idi. Gelgelelim «vermeyince Mabud» hesabı hava bozdu, hesaplar bozuldu, program alt üst oldu, şiştik tümümüz... Oysa çağrı sahibi Amerika'lı dostlarımız meğer bizi düşünmüşler, askerlikten çok kısa bir süre terhis kâğıtlarımızı imzalamışlarmış. Meğer... Olmadı... Pensacola ılımlı bir hava içindeydi... Şurda burda güller açmıştı... Tertemizdi sokaklar... Boş duranı Tanrı sevmez dedik ve bir gazeteyi gezdik.

Bir salon ve 80 kişi!..

Birkaç kere gazete gezmiştik... İrili ufaklı... Bu da ufak bir gazeteydi. Bir emekli Albay'ın gazetesi... Salona girdik. 80 kişi masa başında çalışıyordu. Çoğu cinsi lâtif olduğundan ilgimiz elbette arttı!.. Mihmandarımız, «Baylar, burası sizi ilgilendirmez, burası ilân memurluğudur» deyince ikinci değil bilmem kaçıncı defa bozulduk!.. Yazı işlerini, makina dairesini, fotoğrafhanesini, orasını, burasını gezdik... Önemli değil gördüklerimiz... Üstün şeyler, güzel şeyler... Ama o acaip aletlere, daima işleyen telefonlara (!) Tele-foto alıcı vericilerine, muhabir bol-

luğuna değil, asıl kâğıt işine şaştım, ilân işine şaştım... Ne biçim demokrasidir bu, ne biçim Amerika'dır demokrasiye yönetilen?.. Ne biçim yöneltici bunlar? Ne kâğıt sınırlanması (tahdidi) var!.. Ne ilân! Al alabildiğin, bas basabildiğin kadar... Kâğıt bobinleri ambarlar dolusuydu, bir telefon yetiyor şu kadar bir ton gönderin diye! Yooook arkadaş, senin kâğıt kontenjanın 20 tondur, alamazsın fazlasını... İlân mı? Bizi tutarsan ağzın bal dolar, ceplerin para, demiyorlar... Bir acaip demokrasi ki anlatılmaz...

Y . A . T . k l ü p

Kâğıt fabrikatörlerinin çağrılısı olarak YAT Klüpte yemeğe gittik... Memleket tüm orman demiştim... Akıl almaz rakamlar verdiler kâğıt üstüne. Uçaktan hep ormanlara baktım Amerika göklerinden... Ormanın ne olduğunu öğrendim içim cızlıyarak... Nasıl bir bakım, nasıl bir dikim, nasıl hesaplı bir kesim, koruma... Ah, zor anlatmak, duyurmak zor... Nerede benim o canım ormanlarımı yakanlar, kesenler, keçiye yedirenler, nerede? Paraşütsüz atlamak gerek uçaktan bu ormanların üstüne... Yurdumu bozkıra çevirenler, elleriniz kopsun... Çare bulmayanlar!..

K â ğ ı t

Yazdım daha önce Amerika'da kâğıdın önemini... Amerika'lı bu kadar kâğıt sarfeder de nasıl yine yerinde durur bu ormanlar? Bu apayrı bir konu, uzun uzun incelemek gerekir... Düşünün şunu... Amerika'da halkın uygarlığı kâğıt üstüne kurulmuş... Amerika'lının kâğıdını kesmek damarını kesmekle bir...

Her alanda bu... Her alanda... Kâğıt sarfetmek için kafalar çalışıyor, var, var ama koruyan da var, kesiyor, yerine dikiyor ondan var, keçilere yedirmiyor, ondan var... Üstelik silâh olarak kullanmıyor kâğıdı... Bir orman değil, bir çubuğun boşa gitmemesi için, harap olmaması, yanmaması için ne gerekirse yapmışlar... Yolları, yangın söndürme araçları, uçakla gözetlemeler, asker gibi dizili ağaçların yaşaması için her şey hazır... Kanunlar, bakımları... Uçaktan bunları seyrederken, düşünürken, gözümün önüne gazete haberleri geliyordu... Yangınlar duyuran... Yaz önümüz, az kaldı... Yeni yangın felâketleri, yeşile doğru canavar gibi geliyor... İşte bu yönden kıskandım Amerika'yı, bu yönden kıskandım... Zira başka bir şey gelmezdi elimden, şu bir kaç satırı yazmak da cabası... Uyandırdım mı sanıyorsunuz ilgili, ilgisiz? Yook, biliyorum kendimizi... Kimin umurunda?

Patrick Hava Üssüne indiğimiz zaman hepimizde bir heyecan vardı... Florida sahilinin bu güzel burnu, bozumsu bir sis içindeydi... Atlantik Okyanusu iri iri dalgalarla sahili, kum tepeciklerini, palmiyelerin diplerini dövüyor, biz ise pis pis terliyorduk. Gördüklerimiz yerler arasında, her şeyi tamam olmayan ilk yerdi burası... Belli ki yaşı ufaktı bu üssün... Amma emekleme döneminde olmasına rağmen yapılan işler dünya çapındaydı... Kalkınan, imar edilen bir şehir gibiydi burası... Tertemiz odalar burada da bizi bekliyordu. Günlerden Pazar'dı... Canımız sıkılmıştı işsizlikten... Mırıltılar artınca bir otobüs buldular, 70 mil ötedeki ORLANDO Kasabasına doğru yola koyulduk. Yol boyu, bilhassa benzin istasyonlarının yöresinde ışıl ışıl dükkânlar, barlar, lokantalar

bulunan topluluklardan gözlerimizi ayıramıyorduk... Her taraf ağaçtı, her taraf yeşildi, bataklıktı yer yer... Palmiyeler arasında, bakımsız, ölümlü, yaşamasız, kulübeciklerde siyah ölgün bakışlı insanlar vardı... Karnına kadar çıplak bir çocuk yola doğru çişediyordu... Sıtmalı gibiydi karnı... Rengi yüz karası gibiydi, siyah - morumsu... Zenciler vardı yol boyu, zengin kulübeleri vardı yol boyu, yoksun... Sonra beyaz insan evleri, pırıl pırıl, çiçek içinde... Kapılarında mavi, yeşil, al, son model otomobiller... Yol boyu park etmiş arabalar, balık tutan çiftler, yemek yiyen mutlu aileler ve bir şehir göründü uzaklardan: ORLANDO...

Unutulmaz bir yer

San Fransisko, Monteray ve Orlando... İşte Amerika'da unutamıyacağım üç şehir... Orlando'yu size kısaca şöyle anlatabilirim... Bir düzlüğe 30 - 35 tane göl koyunuz... Göllerin çevresine, tarifsiz bir düzen ,plân içinde ikişer katlı evler diziniz... Yollarını tüm asfalttan yapınız... Eğer boşluk kaldıysa sıcak bölgelere ait ne kadar çiçek varsa dikiniz... Antalya sıcağını ayarlayınız... En modern, en ustaca yapılmış kiliseleri, resmî binaları, kitaplıkları aralarına serpiniz... Martıları, güvercinleri ehlileştiriniz ve göllerin, o rengârenk çiçeklerin, yeşillerin üstüne salıveriniz... Ve büyük bir gölün yanına bir açık hava konser yeri inşa ettiriniz... Sıralar, müzik ve sâkin insanlar yerleştiriniz... İşte Orlando...

Park

Garip kişi nereye gider sonunda? Dolaş dolaş ve parka... İnsanlar anlatılmaz bir mutluluk içindey-

di... Parkın sıralarında yaşlı çiftler kumrular gibiydi... Çocuklar parlak güneş altında, yeşil çimlere sere serpe uzanıyor, takla atıyor ve gelen martılara kesekâğıtlarından çıkardıkları bisküvileri, yemleri atıyorlardı... Tüm yorgunluğum gitti... Oktay Akbal ile, «İnsanca yaşamak» üzerine hafif hafif konuşarak martılara yem attık... Renkli filmlerim suyunu çekti...

Yağmur ve...

Buluştuk arkadaşlarla... Yağmur başladı delice... Biz iki üç arkadaş PTT binasına sığındık... Birimiz ısrarla yüz numara aramaya başladı... Bu cennet yerde bir o yoktu gözle görünür... Kokar dedik be, olsa kokar... Bir saat aradık ve bir noktada birleştik, bir hayır sahibi çıkar da sorarız diye... Meğer tam kapısının önünde durumuşuz... Ne var ki yüz numaraydı amma kokmuyordu!.. Ne biçim yüz numara bu?

Otobüs üsse hareket eder etmez, o yol boyu mutluluk, dibindeki barakaları, sefaleti, o insan zencilerin perişanlığını görmemek için uyumaya çalıştım... Uyuyamadım da gözlerimi yumdum, deve kuşu örneği.

THOR ROKETİ ATILIYORMUŞ

«CAPE CANAVERAL, FLORİDA, 1 MART - (USIS) - Amerika'da askerî tesisleri gezmekte olan 20 Türk gazetecisi dün Cape Canaveral'deki füze deneme merkezinde Birleşik Amerika Hava Kuvvetlerine ait THOR roketinin atılışında hazır bulunmuşlardır.»

■

Patrick Hava üssünde, gezimizin en ilgi çekici askerî işlerine, bilgilerine tanık olduk. Daha önce, bu çok önemli üssün hava alanında en son yapımlı dehşet verici uçakları gördük. Bunlar füze dünyasının, dolayısile Amerika'nın uçan koruyucularıydı.

Film

Üs'te çok güzel bir renkli film gördük. Roketlerin atılışını renkli olarak gösteren bu filmin adını bilmiyorum ama, ben şöyle bir ad koydum: «Roket işindeki beceriksizliklerimiz...» Fakat şunu hemen belirteyim ki işte Amerika'nın en sevdiğim özelliği; açıklık, açıklık!.. Film, muhtelif tarihlerde atılan roketlerin başarısızlıklarını gösteriyordu! Bir yandan da bilgi veren bilgin veya uzman şöyle diyordu:

— Bakın, biraz sonra gelecek olan kısım, bir Jüpiter füzesinin gidişini gösterecektir. Bizim bilginler bu füzede o kadar başarı gösterdiler ki füze yerden tam iki buçuk santim havalandı!..

Tam bunlar söylenirken milyonlarca dolara mal olan füzenin nasıl paramparça olduğunu görüyor, bir yandan hayret ediyor, öte yandan gülüyor, hepsinden öte millî başarısızlıklarını yabancılara, üstelik gazetecilere bile göstermekten çekinmeyen açıklıklarına Allah'ına kadar şaşıyor ve imreniyordum. Tabii ki bu, işin raconuydu bir bakıma... Yedi sekiz deneme tüm başarısızlık doluydu... Bu filmler atış sahası yakınında blok-havzalara konmuş kameralar tarafından çekilmişti, tek kelimeyle sinamacılık yönünden de harikaydı, doyamadım.

Ankara'nın dileği

Tutup dedim ki:

— Reisler, ben fotoğraf çekmesine bayılırım. Üstelik bu bir Thor roketi olursa... Hele filmde gördüklerimiz gibi başarısız olursa bayılırım bunun fotoğrafını çekmesine...

Olmaz, dediler ilkin... Direndim... Tâ Türkiye'den getirin bizi, üstelik askerî üsleri gezdirin, sonracıma bir fotoğraf çekmeyelim istediğimiz bir konudan... Soruldu, soruşturuldu, «OLUR» demesinler mi? Ne biçim Amerika?

Biz bunun adına (tesadüf) diyelim, güzel bir tesadüftü bu roketin atılışında burada olmamız!.. Oysa, haydi açıklayayım, benim haberim vardı çok önceden... Nereden mi duydum?.. Sırdır bu...

Güvenlik

Koca Tape Tanaveral üssü bu... Yeni dünyaların doğum evi... Otobüse bindik. Sonsuz bir güvenlik tedbiri arasında üsse geldik... Burası bir şantiyeyi andırıyordu... Füze rampaları, binaları, muntazam yollar ve rengârenk inşaat malzemesi, demirler ayrı bir dünya...

Doğum tarihi 1946 olan bu üssün ilk atışı 1951 yılında... 31 Ocak 1958 de Explorer I in fezaya yolculuğu... Ardı ardına, başarılı, başarısız akıl almaz bir çalışma... 5.805 hektarlık bir bölgeye yayılmış olan bu yeni dünyalar üssü, Güney Atlantiğe doğru 8.000 kilometre uzanan bir deneme alanına sahip.

Bir kaç rakam

Üs'te sivil memurlar, teknisyenler ve fen adam-

ları olmak üzere 20.000 kişi çalışıyor. Atış mahalleri, betonarme kulübeler, radyo verici ve alıcı istasyonları, füze montaj binaları, sevk lâboratuvarları, mavi oksijen fabrikaları, itfaiye ve çalışmaları desteklemek üzere buna benzer yığınla tesis... Rengârenk vinçler birer dev gibi serpilmişti üsse... Hava durgun, hattâ pusluydu biraz.

İki dakikamız var

Otobüsle dolaşıyoruz... Roketin atılmasına iki dakika var... Zenci şoför keyfinde!.. İşte dediler, buradan seyredeceğiz... Bir tahta tribüne can havliyle atladık... Tüh Allah kahretsin, güneş tam objektifin içine giriyor... Çok ötelerde, tam iki buçuk kilometre ötede bir vinçle THOR roketi!.. Heyecandan ellerim titriyor ve...

ROKET ATILMIŞ — BİZ NE ATIYORUZ?

Denemeler bulunacak basın, televizyon ve radyo muhabirleri için hazırlanan bir kulübeye dalıp makinayı ayarlamam ve denklanşöre basmam bir oldu!.. Ellerim titriyordu... Sonra bir daha... Sonra mı? Ağzımız bir karış açık, ellerimizle güneşe siper ederek, «Aha!.. İşte!.. İşte!.. Bak!.. Gidiyor...» Ve gitti roket...

Nasıl olmuş?

Be birader, diyeceksiniz, hep mışlı yazıyorsun. Doğru, bakın bunun nedeni şu... Roket atılırken bütün dikkatimi makinama vermiştim. Olup bitenleri makinanın buzlu camından seyrediyordum... İlkin du-

man gibi birşeyler gördüm... Sonra kırmızı bir alev... Roket şöyle yerden biraz kalktı. havada durur gibiydi, birden hızlandı, hızlandı... Ardında jetlerde olduğu gibi bir duman kaldı... Arkadaşlar sonra anlattılar, ben duymadım desem inanın, bir gümbürtü kopmuş, inanın duymadım!.. Şubatın son günü 11.57 de Thor füzesi —gösterilen fimlerin aksine— patlayıp çatlayıp parçalanmadan Atlantiğe, hesap edilen dakika ve saniyede düşmek üzere başarıyla atıldı!.. New York'a döndüğümüz zaman ilk işim bu renkli filmleri fotoğrafçıya gönderip yıkatmak oldu... Sabah kapı çalındı, bir siyah otel memuru «Mr. Otyam» dedi... Üç dolarlı bir faturayla uykumu kaçırdı ve elime bir paket tutuşturdu. Çekilen 24 poz resimden yalnız biri su koymuştu!.. İlk işim 3 adet roket filmine bakmak oldu... Atılışın üç safhası pırıl pırıl, renkli olarak elimdeydi! Ayıptır söylemesi hiç beklemiyordum, zira roket beni beklememiş, fırt deyip kaybolmuştu!.. Oda arkadaşıma bağırdım... «Çekeriz yavrum, böyle çekeriz», «İşimiz bu». Yol boyu gösterip övündüm bu «tesadüf» başarıyla!..

Gök devleri

Üstte dağınık olarak vinçlerin arasında Titan, Atlas, Snark, Bomark, Jüpiter ve Vanguard füzelerini, roketlerini gördük. Kimliklerimiz büyük bir dikkatle tesbit edilmişti. Bir Atlas füzesi önünde bir askerlik hatırası çektirdik! Aramızda, gözleri dörtmüşçesine dikkat eden emniyetçiler vardı!.. Belki bir Jüpiter veyahut Titan füzesi falan araklarız diye... Yanılmamışım, zira gümrükte de bavullarımızı alt üst ettiler! Bu kadar askerî üs gezdikten sonra

naylon külot getirecek değildik ya... Olsa olsa ya tank getirilir, ya füze!..

Dünya bu...

Evet insanoğlu çalışıyor... Amerika çalışıyor... Rusya çalışıyor... Fransa çalışıyor... Çalışsınlar, aman çalışsınlar... Roketler, füzeler, fezaya insanlar, maymunlar atsınlar!.. Biz de atıyoruz... Bayramlarda top... Meclis'te yumruk, futbolde tekme... Atıyoruz! Atıyoruz!.. Hem de birlik olmuş atıyoruz!.. Hızımızı alamıyor, bu denli mutlu, güzel, olgun, bahtiyar, ucuz yaşamaktan göbek atıyoruz!..

Yok, biz de oturup çalışacak, fezaya roket atacak değiliz ya... Üstelik her gece 20.15 de radyo gazetesi bu işi en güzelinden yapmıyor mu?

NİHAYET TERHİS OLUYORUZ!..

Sükür kavuşturana derim. New York'a bir iniş indik ki az kalsın bu satırları yazmak kısmet olmayacaktı diyeyim ve New York denilen bu demir ve çimento-betonarme yığını şehrin 55 inci caddesinde bulunan Wellington denilen bir oteline inelim.

Nasıl çimento?

Hep anlatırlardı... Birader bir şehir var Amerika'da, New York denilen. Bir yüksek binaları var diyeyim kardeşim, ucu Allah'a yaklaşan... Dibin den bir bakınca şapkan düşer!..

Evet, o yüksek binaları gördüm... Demir yığını... Beton mucizesi... Beton dediğim çimentoyla yapılır... Sıkıysa dedim, o bulutlara değen binalara, sı-

kıysa betonunuzu Eskişehir çimentosuyla yapsınlar da seyreyleyin gümbürtüyü!..

Bulutlarla arkadaşlık

Bu milyonluk şehri anlatıp da ne olacak? Sevmedim üstelik! Bir sıkıntı, sonsuz bir hareket... İnsanlar yer altında... Otomobil... Avuç içi gibi o canım gökyüzü... Ve Dolar... Durmadan dolar... Para Üstüne bir şehir, duygusuz, anlamsız, maddî, demir çimento... İlgilendirmez gerisi beni... Şöyle pazar yeriymiş, şöyle iş yeriymiş... Dünyanın en kalabalık şehriymiş... Bana ne? Amerika'lılar öğünsün!..

Kaç para? Kaç para?

Cebinde, diyeyim bizim bir kuruşlar karşılığı 4 tane kuruş var... Türkiye'de olsan ne alırsın 4 kuruşla? Kibrit bile alamazsın!.. Bir küçük küçük küre... İçinde, çocukların oynadığı mileler gibi, yuvarlak bir şeyler... 1 kuruş atıyor ve düğmeye basıyorsunuz, elinizde o yuvarlak şey... Pırıl pırıl bir jiklet!.. Naneli, limonlu, portakallı, ananaslı ve efendim o işe yaramaz kuruşlar cebinizden gidiyor!.. Amerika'nın düzeni bu... Son kuruşuna kadar cebindeki parayı çekmek, el değiştirmek, devir...

Her şey para... Dostluk bile parayla...

HOW MUCH = KAÇ PARA?

Öylesine alıştım ki how much — kaç para demeye!.. Ve bir gün... Nasıl buldunuz Amerika'yı? Tanrı sahibine bağışlasın... Güzel... Efendim? Yaa, yaa, çok gezdirdiler eksik olmasınlar, general kadar

bilgiliyim. Eveeet, maalesef hiç müzeye falan gidemedik. Opera mı? Yok efendim, ama bir Thor roketinin atılışını gözüm kapalı anlatırım...

— Mr. Otyam, size bayan Mry. Ann'ı takdim edeyim.

— Ooooo, çok memnun oldum... HOW MUCH?

Farkındayım... Burada HOW MUCH yani KAÇ PARA değil, HOW ARE YOU? Nasılsınız demem gerekirdi!.. Ben dedim KAÇ PARA? Dilimiz alışmış bir kere... Her şey para... Her yerde KAÇ PARA? İşte Amerika... KAÇ PARA? O, dünyaya soruyor, dünya O'na soruyor, KAÇ PARA? Hay yerin dibine batası para!..

Etiket

İyi yönü mü? Ne alırsan al, üzerinde etiketi var, HOW MUCH — Kaç para olduğunu yazan... Bunu çok sevdim. Hani bizde de var ya, öyle değilde ondan sevdim diyorum.

Bu yazdıklarımı unutmayın...

«Bir yere gittik. İnsan boyu demir dolaplar vardı... Dolaplarda birer delik. Gözünüzü dayayıp bakıyorsunuz ...İçinde çok güzel kadınlar... Esmer, sarışın, kumral, siyah, sarı, şişman, zayıf, balık etinde... Yanda bir delik daha var, üzerinde 1X50 DOLAR yazıyor...Elli tane dolar atıyorsunuz, kapı açılıyor ve kadın çıkıyor dışarı... Alıp götürüyorsunuz...»

Attım tabii... Yok böyle bir makina... Ama kadın satışı serbest olaydı muhakkak böyle bir makina yaparlardı! Amerika'lı malını satmak için, alıcıya kolaylık olsun diye, günlük ihtiyaçları dayamış maki-

neye!.. Para atıyor ve istediğinizi alıyorsunuz... Boş yok!.. Boş yok'u şunun için yazdım... Bizde de var böyle makina: «OTOMATİK SPOR ATIŞ MAHARET MAKİNASI» Hani canım duvarlarda durur, 10 veya 25 kuruş atarsınız, para döner dolaşır sonra kumbaraya düşer de hava alırsınız!.. Adına da bakın hele... Otomatik Spor Mahareti Atış Makinası!.. Affedersiniz ama, ulan diyeceğim, bunun neresinde spor? Neresinde otomatik? Neresinde atış? Evet, tek olan, maharet... Parayı alma mahareyi... Haaa, buna benzer bir otomatik makinamız daha vaaaar... Telefon... Kumbaralı telefon... Tıpkı maharet makinası gibi... Parayı atarsın... Ne ses gelir, ne para gelir... Gelse de yanlış numara! Evet bizim makinalarımız da böyle!..

Yüz numara!..

Yüzünüze güller, bir arkadaşıma gerekti... Yetişemedi asansöre, yukarı çıkmak için, otel salonunda var, dedim... Yıldırım gibi gitti... Arayıp duruyor... Aha dedim, aha... Baktım yine aranıyor, kalkıp gösterdim, kapıyı açtık. Arkadaş saldırdı iç kapıya... Kitli... Ötekisine... Ötekisine... Hepsi kapalı!.. Çok acıklı bir durumda arkadaş... Süratle çaktım manzarayı, eğilip bir yazı aradım kilit yerinde... Yanılır mıyım? Evet «LÜTFEN 10 CENT ATINIZ» yazıyor... Aman yavrum, aran 10 senti... Yok... Yok... Arkadaş bir yandan, ben bir yandan ararız cepleri... Ben de çıktı nihayet verdim, parayı atıp düğmeye bastık, kapı açıldı. Arkadaş girdi. Seslendim... «Haydi kal sağlıcakla» dedim. Çıkış da muhakkak 5 senttir, o da sende yok... Bak başının çaresine...» Arkadaş

yalvarır, aman etme diye... Şaka yapmıştım oysa...

TELEVİZYON —KARIŞIK BİLGİLER— DUYULAR

Şu televizyon icadını sevmedim desem yalan olur. Ama icadı. Programlar herşeye rağmen açmadı... Sevmedim programları... Böyle program mı olur? Versinler bana TV'yi, versinler de bir program düzeyim, düzeyim de görsünler!.. Sırtı yere gelir mi o partinin, o televizyonun? O radyolar, sinemalar tüm iflâs eder...

Nasıl Olmalı?

Sabah, dayarım kamerayı minarenin şerefesine. Bir güzel, hocanın bir güzel hareketlerini alırım. Biiiiir... Ajans okuyan spikerin dudaklarından fırlayan tükrükleri göstermeden ajansı çekerim... Fırt ettiririm makinayı keile hesabı, Tanrı ne verdiyse Vatan Cephesine geçenlerin vesikalık fotoğrafları mı olur, ellişer ellişer gruplar mı olur onları çekerim... Sonra bir Sayın Büyüğümüzün kızının nikâh ve düğün törenini bir güzel yayınlarım, millet görür kalkınmayı da şu kötü. komitacı, bozguncu, nifak saçıcı, yer altı faaliyetçi muhalefetten istifaları arttırırım... Sonracıma efendim, bir kalkınma filmi... Tüten bacalar... Çöken spor saraylarını çekmesem... Bozulan yolları, işlemeyen şeker fabrikalarını çekmeeem.. Kalkınma filminin ardından atarım kameranın önüne İnci mi olur, Tekgül mü, Nilüfer mi, Semiramis mi her neyse atarım kameranın önüne de bir güzel göbek attırırım!.. Arada bir nutuk, bir nutuk daha... Kalkınmamızı bir güzel övdürürüm... Belge mi olur,

Hikmet Münir mi olur?.. Yoo Belge'yi bir kalem geçelim... Zira televizyon aleti çok pahalı... Kırarlar falan da!.. Neyse, tekrar göbek atımına bir posta daha devam ederim. En heyecanlı yerinde başlarım fondan kalkınma konuşmasına... Onu şırp diye keserim, işte dedirtirim bir sese, yurttaşlar ne kadar mutlu demokrasiden, bakın nasıl sevinç içindeler, nasıl göbek atıyorlar keyiflerinden!.. Bakın şu anda Vatan Cephesine geçen yurttaşlara bakın, derim, seyri bedava... Ve başlarım yine kelle hesabı... Ali Satılmış, Mehmet Satılmış, Burhan Satılmış, Vehbi Satılmış... Hasan Mide, Hüseyin Mide, Namık, Mide, Fatinettin Mide... Zühtü Kaçar, Veli Kaçar, Cenap Yakmaz, Fatin Hastaoğlu, Fuat Kaçar... Burhan Atar, Bahadır Atar... Daha neler yaparım... Hele bir kurulsun şu TV, hemen burada yazamadıklarımı para karşılığı satacağım...

Hürriyet anıtı

Hani Amerika'da New York denilen beton yığını şehirde bir anıt varmış liman ağzında... Çok merak ederdim... Gidip göreyim dedim, haydi hürriyeti göremedik bari anıtı görelim dedik, OLMADI... Kısmet!.. Haydi Amerika'lılar bizden sakladılar heykelini bile. ben göreyim dedim, OLMADI... Kader, ne denir? Gece çok yükseklerden uçarken; bir yanıp bir sönen pırıltı görmüş, Mr. Nagorka'ya sormuştum anıt bu mudur diye? «Evet» demişti Mr. Nagorka... Nereden mi bildim? Hoppala, ayol bunu bilemiyecek ne var? İşte, bunu bizim kadar kimse iyi bilemez de ondan...

Bay Menderes ve Bay Yalman

İyi hatırlıyorum. Sayın Başbakanımız Amerika'ya gittiği zaman şu anda hasta olup hürriyetin tadını çıkaran yaşlı meslekdaşı Ahmet Emin Yalman yazmıştı, «Amerika'lılar ağlaşıyorlar, dövüşüyorlar Allah bize böyle bir başbakan nasip etmedi» diye... New York'ta değil, tüm gezdiğim Amerika'da bunun nedenini aradım, düşündüm... Gördüm ki Amerika'da, Amerika halkı gece gündüz çalışıyor, dinleri imanları çalışmak, istirahat etmiyorlar. Şimdi Bay Yalman dinleniyor, bol bol dinleniyor... Anlaşılan onlar da bol bol dinlenmek için dövünürlermiş!.. Ağlarlarmış!.. Tanrı'ya yüksünürlermiş Amerika'lılar... Ne biçim Amerika yahu?

Petrolcüler

Petrolcüler bizlere bir güzel ziyafet çektiler!... Viski'ler, şampanya'lar ırmak gibi aktı! Neredeyse, ziyafetlerine geldik diye komisyon, ne bileyim cep harçlığı falan vereceklerdi!.. Bir muhabbet Türk'lere, pühüyyyy... Petrolcüler Türk'leri nasıl seviyorlar, «dilinen tarifi gayrı mümkünsüz!» Sarıldık, öpüştük, şerefe çektik kafaları... Yani bir bakıma lâf aramızda kesemizden yedik, içtik sayılır!..

Kar... Gözünü seveyim kar...

Kar yağdı, New York'ta iki gün fazla kaldık... İşte kar'ın bana yararı... Müze gezdim iki tane... Gezdim de gözüm gönlüm açıldı, Amerika'da olmaktan ikinci defa kıvanç duydum, işe yaradı bu gezi, işe...

SİYAH...

Çok küçüktüm... Nereden geldiğini, kim olduğunu bilmediğim bir ihtiyar teyzemiz vardı... «DADI TEYZE» derdik, simsiyah; bir insan boyunda patatese benzeyen bir kadındı... Biz beş kardeş, dizinin dibine oturur, DADI TEYZE'nin anlattığı masalları dinler, sonra dayanma gücümüze göre, uyur kalırdık... İnsan yürekli, kara rengine rağmen bembeyaz yürekliden daha ak, gelmediği geceler ağlayarak yolunu gözlediğimiz bir siyahtı DADI TEYZE... İnsanları sevmeye, anamdan babamdan başladım, kara renklileri DADI TEYZE'den... Bir gün tutturduğumu hatırlıyorum, tepinerek, yerlere yatarak, çırpınarak, tekmeler atarak tutturduğumu hatırlıyorum, elime sabunlu bir bez alıp yüzündeki karayı sileceğim, sen de bizim gibi beyaz - cici beyaz ol, dediğimi hatırlıyorum... O gri gözleri, kara suratın yanlarında ak ak ışıklı gözlerin griliklerinde bir damla yaşın biriktiğini, sonra o inci gibi yaşların, buruşmuş, kırışmış siyah yüzünden ak ak yuvarlandığını hatırlıyorum, daha sonra «Evlâdım, bizi Allah boyadı, çıkmaz» dediğini hatırlıyorum, unutmadım bu yirmi beş yıllık geçmişi...

Son zamanlarda bir çok değişik yerde karşılaştığım bir cümle var, «ALLAHIN DEDİĞİ OLUR» Allah, bir bölüm insanın rengi kara olacak buyurmuş anlaşılan, benim şimdi kemikleri bile çürümüş DADI TEYZEMDE bu buyruğun içine girenlerden... Bilhassa Vaşington'da çok DADI TEYZE, amcalar, kardeşler gördüm... Tarifsiz bir insan sevgisi doludur yüreğim, kötü huysa bile, kurumasın bu sevgim, herşeye rağmen kurumasın... Tutkunluğum kara ırka, taaa DADI

TEYZEM'den başlar... Sonra, onlar reva görülen, cici - beyazların reva gördükleri işlemlere, tutuma karşıyım, yüreğimle, kalemimle, fırçamla... Üstelik en uygar bildiğimiz Amerika'nın bazı yerlerinden gelen kara haberlere dellenirdim... Ne yapayım? Yer yer çok kötü tutumlara tanık oldum, karşıt oldum bir yerde... Tartıştık... Bir yarbay, «Ben emrim altında bulunan erler arasında kara yüzlü insana tahammül edemem, bunları toplamalı bir adaya, üstlerine bir ATOM BOMBASI, tamam.» dediği zaman yüreğim başka atmıştı, ama ayıplamaktan gayrı elimden ne gelirdi...

Yıllarla direnen siyahların, mutlu kişiler, yürekli kişiler, üstelik beyaz kişiler tarafından da tutulur olması onların kara talihlerini gün gün aklaştırıyor...

Umut dağların ardında değil...

Bir umut mu bu, ulaşılması imkânsız olan? Sanmıyorum... Bir gün gelecek siyahlar da insan muamelesi görecek, insan sayılacak... Amerika'nın mutlu kişileri, aydınları, insan yüreklileri bunun için yer yer çaba gösteriyorlar... O mini mini ceylân gözlü bebekler. «Beyaz yamyam» geliyor, «Mam mam eder seni» uyarmalarıyla korkutulmayacak...

Tasarı

Zencilerin seçim haklarını koruyacak seçim hakemlerini temin eden ve ırk tefrikinin ortadan kalkması emrine karşı koymayı Federal bir iş sayan, bir medenî haklar kanun tasarısı Birleşik Amerika Temsilciler Meclisi tarafından geçen aylar kabul edildi

ve tasarı Âyan Meclisine gönderildi. Bakalım sonu ne olacak?

Bir zenci şarkıcı: Earl Grant

New York'un ünlü gece klüplerinde Copacabana'da Frank Sinatra, Joe. E. Lewis, Nat «King» Cole, Jimmy Durante, Sammy Davis Jr. Dean Martin, Jerry Lewis, Tony Martin'den sonra bir isim gönülleri fethediyor... Earl Grant... Earl Grant; bu siyah insan, bu altın sesli, yürekli şarkıcı, bir saatten fazla söyledi... Ortalık alkıştan yıkılıyordu ve bu siyah insan alkış sırasında yerlere kadar eğilip teşekkür etmiyor, ata bildiği kadar, bir müzik nağmesi gibi kahkaha atıyordu seyircilere bakarak!.. Nedir bunun adı? Size bırakıyorum. Yanımdan geçerken elimi sıkmadan edemedi, teşekkür etti, biz Türk'lere dost elini uzattı... O bize sesini, biz O'na yüreğimizi vermiştik... Beraberce fotoğraf çektirdik... Fotoğrafları Petrolcüler göndereceklerdi, sözlerinde durmadılar, hoş ben de onların bize verdikleri bilgiler üzerinde durmadım, zira tâ oradayken bile hiç niyetim yoktu!..

Gülen siyah, yürekli siyah, selâm sana... Darısı diğer siyahların başına... Yürekten dileğim bu...

Kapıyı öğreten Türk kızı

— Efendim bu girişten, tek tek gireceksiniz!..

— Yaaa, öğrettiğinize memnun olduk... Dedim.

Kapıyı öğreten Türk kızına teşekkür ettim, dayanamayıp. Birleşmiş Milletler binasını gezerken yanımıza kattıkları Türk kızı da tıpkı Monterey Ordu Yabancı Diller Okulunda bulunan Türk öğretmenlerinin

çoğu gibi, Türkçeyi Amerika'lı Yarbay Roth gibi çatpat konuşuyordu, unutmuş... Unutmuş değil de Amerika'da unutulmuş bir Türk kızı!.. Bilmiyorum kimin nesi, neci, ne yer, ne içer? Kaç para alır bu görevinden, beni ilgilendirmez... Çapkın bir de bilgili ki demeyin gitsin... «Bunun adı kapıdır», «Bunun penceredir» diyor!.. «Bu salon Genel Kurul Toplantısına yarar» Hoş, böyle demedi de «Genel essembli» gibi dilini kıvıra kıvıra, iyi dil bildiğini çaktıra çaktıra öyle dedi!..

İşte bu yurttaş kızımızın göstericiliğiyle Birleşmiş Milletler binasını şöyle fırttadak gezdik ...Bizim gibi otuza yakın grup, kendi dillerini iyi bilen (!) yol gösterci —öğretici (Mihmandar) lerin önderliğiyle bu turistik yapıyı (!) geziyordu... Oldu olası bu bina ne işe yarar diye düşünürdüm. Dünya barışını koruyacak kişilerin barınması için olduğundan çok turistlerin görmesi şart olan bir yapı duygusu uyandırdı bende...

Modern resim

Genel Kurul Salonunda karşılıklı iki büyük tablo vardı, ünlü ressam F. Legerin... İnsanın içini açan, bir yaşama sevgisi, insan sevgisi uyandıran... Antalya Milletvekili Bay Onat ve baba Koraltan iyi ki burada görevli kişiler değil, yoksa dumandı hali bu resimlerin, sanatçının... Resmin ve sanatcının iler tutar yanı kalmazdı... Geçmiş olsun...

Başka bir Türk bayan

Gezi bittiği zaman bir salonda «Brifing» yapıldı. Orada bizi yıllardır Amerika'da en has şekilde

temsil eden Nüzhet Baba, âmirleri ve çok kibar, insana bir güven veren bir bayan vardı. Türkçeyi, iyi Türkçe bilen bir Türk gibi döktüren bu bayan Birleşmiş Milletler Radyosu Türkçe bölümünde çalışıyormuş... Dayanamayıp sordum:

— Hepsi güzel, iyi, has, yalnız şunu anlamadım. Bizi gezdiren bayancık acaba bizim gazeteci olduğumuzu biliyor muydu?

— Elbette efendim, dedi, kibar bayan... Neden sordunuz, bir şey mi oldu?

— Yooo, dedim, hani merak ettim de...

Birleşmiş Milletler'de bulunması yurdumuz için cidden bir kazanç olan Bayan Seniha Taşkıranel, bizi gezdiren rehber, hadi adına klavuz (!) diyelim o Türkçe bilmez bayancığın bir pot kırdığını sezmişti Ne var ki ,bu bir değil, bir çoktu, işte bunu bilemedi!..

Ne diyeyim, bizim klavuzu Tanrı Birleşmiş Milletler'e bağışlasın... Amin...

Müzeler

Yılan öyküsüne döner bu anılar bir yerde «Dur» demezsem... Ama sizlere iki müzeyi anlatmadan yazılarıma «Son» demeye gönlüm elvermiyor... İki-üç yazı sonra kesmek dileğiyle bu günü de böyle bitirelim. Zira beni bile sıktılar, sizi iyi anlıyorum...

BİR BAŞKA DÜNYA

Delice bir kış bastırmıştı New York'a, insana nefes aldırmayan bir soğuk, göz açtırmayan bir kar fırtınası... Televizyonlar hep kar, kış üstüne çalışı-

yor... New York durdu. Uçaklar durdu. Onlar duradursun iki gün bu tatlı zorunlu kalışı değerlendirelim dedik, çağrı sahipleri düşünmediyse ne olacak, biz yaparız bu işi. Şehir plânını açıp Metropoliten ve ününü bildiğim bir çok yazı okuduğum Solomon R. Guggenheim müzelerinin yerini iyice bir işaretleyip kapıp koyuverdim kendimi New York'un içine, kışına...

1071 Fifth Avenue

Dünyanın en modern, belki yapı olarak en güzel binalarından biri desem yalan değil Guggenheim müzesi için. Bunu yalnız Ankara'lı söylemiyor. Yapıyı gören herkes söz birliği etmişçesine aynı kelimeyi fısıyorlar: Harika bir yapı... Dünyanın en ünlü mimarlarından Frank Lloyd Wright bu yapısı için hazırlanırken şunları söylüyor:

«Büyük bir bina olacak, mimarî tarihinde ilk defa, üst üste koyarak cansız ve devamsız inşaat yapma adetlerini kıracağız. Nihayet devamlı iç mekânı her istikâmette hareket eden bir yapı kuracağız.»

(F. LL. Wright-İnsana dönüş, Şevki Vanlı. Sayfa 126)

Kurmuş...

Dıştan, uzun süre ayaza boş verip seyrettim bu binayı... İçeri girerken tarifsiz bir heyecan duyuyordum. New York'un bütün ışığı bu harikulâde binaya dolmuş gibiydi. Bekçiler, o kibar bekçiler fotoğraf makinama ses çıkarmadıklarından kıvancım büsbütün arttı... Sanat meraklıları bir mabede girer gibi saygı içindeydiler. Bu merdivensiz, döne döne çıkılan yuvarlak müzenin duvarlarından birer dayanakla

uzaklaştırılmış resimler yabancım değildi... İşte rüyalı insan Changall... Havalarda uçuşan insanlarıyla, bir hareket halinde olan insan başlarıyla karşımda... İşte çok sevdiğim Henry Rousseau'nun «Topçuları» Top başında bir nakış olmuşcasına askerler, çatılmış kılıçlar... Bir askerlik hatırası... İşte şu erimiş elvan şekerlere benzeyen resim Bonnard'ın... 1908'den kalma bir Picasso... Kimine göre, aklı başında resim yaptığı yılların bir anısı... Yine Picasso, kocaman bir tuval, ışıl ışıl yaşama içinde renkleri; renklerle, keskin şaşırtıcı çizgilerle «Mandolin ve Gitar» tablosu... İnsanın baktıkça bakası, tutup öpesi gelen bir alem, bir dünya, belki bir bebek.

İpek eşarplar gibi yumuşak, fakat fırtına hissi veren şu renkler, şu çizgiler Vasili Kandinsky... Maviler, diri maviler, yeşiller, kırmızılar, sarılar uçuyor tuval içinde, insanın başı dönüyor, sonra gözler alışıyor bir rahatlık duyuyorsunuz... Düz bir gri... Sonra pencere çerçevesi karanlığında siyah düz çizgiler, ortasında koyu bir mavi, dümdüz ve bir imza siyah: Modrin... İnsanın gözü gönlü açılıyor.

Modi...

Olduğum yerde çakılıp kaldım... Tâ Akademi de öğrencilik yıllarımda, bir albümde ilk gördüğüm zaman kendime bir usta seçtiğim, yaşamasını, hattâ ölümünü bile çok artistik bulup sevdiğim dostum, adamım, ustam Amedeo Modigliani... Sarı Süveterli kadın, karşımda... Gözleri oyulmuş gibi, yok gibi... Ama yine dostça bakıyor... Bir kuğu boynu gibi güzel boyunlu, uzun, upuzun bir boyun, bir tablo... Hemen yanıcığında bir çıplak uzanmış yatıyor sere ser-

pe, entarisi yok, uryan... Bekçiye çaktırmadan parmaklarımın ucuyla dokunuyorum tabloya... Hey gidi Modi, hey gidi dünya... «Bir İtalyan prensi kadar güzel fakat bir rıhtım hammalı kadar kılıksızdı Modi» cümlesini hatırlıyorum arkadaşının O'nun için yazdığı kitaptan. Sonra Paris'te, bir pansiyon odasında kesik kesik öksürüklerini duyar gibi oluyorum. Pansiyonda kalan bar kadınlarının O'na nasıl poz verdiklerini, ateşler içinde kıvrandığını, vefakâr arkadaşının O'na boya, ekmek, şarap bulmak için nasıl didindiğini, Utrillo ile serseriliklerini, meyhanelerden kovulduklarını, çileli yaşantısını ve bir gün İtalyanca şiirler okuyarak, sayıklayarak, kan kusarak genç yaşta ölümünü... Cenazesi onbinlerce Paris'linin önünde giderken sevgilisinin yedinci kattan kendini atıp intihar ettiğini, başta Picasso olmak üzere devrin en ünlü sanatçılarının yağmur altında mezara kadar gittiklerini ve en acısı, öldükten sonra parladığını, hatırlıyorum...

Hey gidi Modi... Şimdi eserleri kapanın elinde...

«THE METROPOLITAN MUSEM OF ART»

Metropoliten müzesine girdiğim zaman bir memur, «Lütfen, dedi, fotoğraf makinanızın sehpasını buraya bırakınız. Fleşle resim çekmeyiniz. Üzerinde müzenin plâkası olmayan tabloların fotoğrafları maalesef çekilmeyecektir. Zira bunlar özel koleksiyonlardır müzemize sergilenmek üzere verilmiştir, teşekkür ederim.»

«Eyvallah» çekip merdivenlere yürüdüm .İlk işim resim bölümüne girmek oldu. Şaşırdım. Çünkü

birisi sehbasını kurmuş şakır şakır fotoğraf çekiyordu!.. Yakasına iliştirilmiş sarı bir kâğıt dikkatimi çekti. Enformasyona inip sarı kâğıttan istedim. Tâ Türkiye'den geldiğimi, gazeteci olduğumu aynı zamanda ressam olduğumu, mümkünse fotoğraf çekebilmem için izin verilmesini rica ettim... Pasaportum şöyle bir incelendi. Amerika Dışişlerinin bize verdiği kolaylık gösterilmesi kâğıdına şöyle bir göz atıldı ve sarı kâğıt üç dakika sonra yakamdaydı...

Eskiler

Metropoliten Müzesinin böylesine zengin olduğunu rüyamda görsem inanmazdım. Geçmişi pek olmayan Amerika, Avrupa'nın bütün sanat eserlerinden Tanrı ne verdiyse toplayıp bu müzeye doldurmuş, bunlarla övünç içindeler!.. Müzenin birinci katı öğrenciler için. Buraya gelen öğrenciler resim sanatı hakkında en rahat ve kolay şekilde bilgi alıyorlar. Duvarlara yerleştirilmiş dürbünlere bakıyor ve hangi ressam hakkında bilgi istiyorsanız onun düğmesine basıyorsunuz. Çok tatlı bir ses, kulaklıktan size o sanatçı hakkında gerekli bilgiyi veriyor ve resimlerini yapılış yıllarına göre renkli filmden seyrediyorsunuz... En, yukarı çıktığınız zaman cahil değilsiniz, bilginiz, görgünüz var, o sanatçının işlerinin asıllarını alıcı gözle seyrediyorsunuz, düşünüyorsunuz...

Asırlara göre düzenlenmiş müzede eskiler o muazzam tuvaller halinde tavanlara kadar uzanıyordu. Eski resim ustalarının büyük işleri nedense pek sarmadı... Ama A. Dürer, Hans Holbein, sonra Bruegel'in «Öğle uykusu», Titan, Verenose, Michelangelc,

Rubens, Valesquez, hele hele El Greco'nun tabloları karşısında olmam bana bir düş gibi geliyordu, inanamıyordum gözlerime... Rembrand koleksiyonu bir hayli zengindi... Bir yandan gözlerime inanamıyor, bir yandan da bu hazinenin nasıl olup burada toplandığına şaşıyordum.

Başka bir salonda Degas, Manet, Monet, Renoir, Honoré Daumier, baba Cézanne duruyordu. Başımı çevirdim, çarpılmıştım elektriğe dokunmuş gibi... Gauguin «Tahitili Kadınlar» ıyla karşımdaydı... Hemen ötesinde eski bir Picasso, sonra Van Gogh. Selvileri, kendi portresi, postacı, daha ötelerde Edouard Vuillard...

4 Mart 1960 saat ondörde doğru, Metropoliten müzesinin 19 ve 20. Asırlar resim bölümünde bulunan, gelip geçen, dinlenen geziciler bir genç insanın, bir tuhaf heyecandan, yaşama sevincinden, kıvançtan, belki artık resim yapamamaktan olsa gerek kimseye çaktırmadan —buna bir çaba göstermekten— gözlerinde biriken yaşları sildiğini belki farketmediler... Ama bu insan bendim, artık açıklayabilirim... Sevdiğim sanatçılar, sevdiğim eserleri hemen yarım metre ötemdeydi... Van Gogh'un «Selviler» i bir fırtına gibi, bir fırtına tanrısı gibi dönüyordu gözlerimin önünde... Bekçiye çaktırmadan resime parmaklarımın ucunu deydirdim... İyi bir şey değil, biliyorum... Biliyorum amma tutamadım kendimi... Tabloyu kucaklamak, yeni doğmuş bir bebe gibi sevgiyle, özenle kucaklamak geliyordu içimden... Sadece parmaklarımın ucunu sürdüm...

Neden sonra

Neden sonra başka bölümlere indim... Dinlen-

me salonlarının birinde belki yorgunluktan hafifçe uyuyup kalmışım... Bir bekçi yavaşça omuzuma dokundu, elinde bir deklanşör vardı onu verdi, düşürmüşüm de... Üşenmeden arayıp bulmuş beni koca müzenin içinde... Sonra «Artık kapanıyor lütfen» dedi... Etimden cımbızla ilim ilim koparılırcasına müzeden ayrıldım... Kar durmuştu, New York'un o gök delen beton yığınlarının üstüne kara sarı bir ışık çökmüştü .. Durup dört yanıma baktım... Yanıma yaklaşan iki kelli felli bay «55 inci caddeye nereden gidilir?» diye kibarca sordular!.. «Aha» dedim, «Şu yoldan» Tanrı inandırsın halâ gidiyorlardır!.. Zira o caddenin nereye gideceğini nereden bilirdim? Bre Tanrı'nın kulları, kısmetsizler, dedim içimden! Koca, on iki milyonluk koca New York'ta cadde soracak adam beni mi buldunuz? Yürüyün yürüyün burnunuzun doğrultusuna...

« B İ T İ R İ Y O R U M »

Başlıyorum demiştim ilk yazıda, bitiyor bu gezi. «Bitiriyorum» demek yerinde olmaz mı son yazı için? Elbette iyi olur... Bu gezinin, yer yer çok iyi olduğu gibi...Hani sümüklü böcek kabuğundan çıkmış da kabuğunu beyenmemiş diye bir Ata sözümüz var, ne doğru bir deyim... Gel sen buralardan Amerika'ya, naylon kilotunu, ince uzun dal gibi kadınlarını, gök tırmalıyıcılarını, boş ver hepsini de, illâ her şeye rağmen şu insan gibi yaşamak, insan haklarına, özgürlüğüne, basın özgürlüğüne, saygıya doymadan, birazcık da alışıp dön geri!.. Bu yurt bizim, yani döndüğümüz yurt bizim, amacımız; uygar uluslar gibi

olmak, bu toprağın insanlarının da uygar ulusların insanları gibi yaşamak hakkı olduğunun savaşını yapmak, bunun için çalışmak... İşimiz bu da...

Kırıntılar

Hani şu «Brifing» denilen konuşma, karın ağrılarından öğürtü gelmişti dedim, salt traş bir başka deyimle... Bu arada Remington da çağırmaz mı bizleri? Dünyanın ünlü elektronik araçları yapıcılarının bu nazik çağırısına gidemedik. Akşam otelde ellerimize birer paket tutuşturdular, açtık, birer traş makinesi elektrikli!.. Breh anasını, hem gitme hem armağan al!.. Keşke paraşütçülere de gitmeseydik birer paraşüt, füzecilere gitmeseydik birer füze, ne bileyim olmaz olmaz. Kadınlar birliğinden de birer sarışın... Açtım makineyi, prospektüsüne şöyle bir göz atıp fişe soktum... Bir kaç kere denemiştim bu aletlerden, tutmamıştım... Bu başka bir şey, keyfim yerinde... Bir de ne göreyim? Bizim o gür, siyah bıyıkların sağ tarafı sizlere ömür!.. Kaynar sular döküldü başımdan!.. Oğlum, dedim, baban da mı Remington'la traş olurdu? Yenisini çıkarıyorum, eskisinin hükmü yoktur... Madem ki traşın böyle kolaylığı vardı da neden «Brifing» yaptılar durmadan, adama eziyet ettiler?

Paris

Yine huri hostesler, yine o kocaman uçak, yemekler, ayrı bir dünya ve Paris... Paris yağmurlu, pusulu, bir trafik rezaleti içinde... İnsanlar yollarda, parklarda, yağmur altında parklarda, kahvelerde, metrolarda bir öpüş, bir sevişme içinde... Şanzelize'de

omuzları düsük, kır saçlı bir insan... Şair dostum Sabri Altınel. Yedi aydır yurttan uzakmış... Tek soru «Ne var ne yok?» Ne olacak, can sağlığı bile değil...

Doğuya yaklaşıyoruz

Paris'te işler karıştı, hareketimiz gecikti... İstanbul'da uçak sakatlandı... Oysa 29 gündür ne güzel gidiyordu işler? Amerika'lılar Doğu'ya yaklaştıkça Amerika'lılıktan çıkıyorlar... Amerika'da adam ezmiyorlar da Doğu da eziyorlar... Orada saygılı oluyorlar da... Ne bileyim bir tuhaf işler...

Hepsi bu kadar diyelim

Hepsi bu kadar diyelim de Remington'u fişten çekelim. Doğrusu değişik bir gezi oldu. Bizim Subaşı cezaevinden çıktığından bu yana çok geziye gitti... Her dönüşde «Öldüm be vay» diyordu... «Azıcık da biz gezelim reis» demiştik de ondan oldu bu gezi... Şimdi ölmek sırası diğer arkadaşlarda...

Borç

Ne demiş filozof? Borç yiyen kesesinden yer... Biz de kesemizden yedik günde 17 dolar yolluğa rağmen... Hasan Polatkan iki bin liralık döviz isteğine imzayı bastı... İkibini gözlerinizde büyültmeyin .. Topu topu 220 Dolar ediyor... Dolar bu, karşılığı 2.80 iken 9.20 oluverdi de!.. Dostlarım düşmanlarım hep soruyor, bu yazı serisi güreş tefrikalarına döndü, kes artık diye... Nasıl keseyim, iki bin lirayı siz mi ödeyeceksiniz diyorum!.. Bu yazılar yarısını bile ödemedi!..

İşte görüp gördüklerimiz, içtiklerimiz bu, göre-

vimi yapıp ilettim size... Üstüste çekilmiş fotoğraflara dönen bu jet süratli geziden size Amerika Demokrasi Tarihini yazacak değildim ya!.. Pekiy, bana kalan mı? Evet bana kalan bin liradan fazla borç! Eh, adam olana çok bile!.. Belki bunu da ikibin yetmiş dokuz yılına kadar öderim. Amerika, hükümetin borçlarını bu tarihe kadar kabul eder de bizim Müessese Müdürü bay Erkan etmez mi? Eder...

Ben bu satırların yazarı FİKRET OTYAM, benden sonra ölecek arkadaşlara kese sağlığı dilerim!.. Sizlere mutluluk.

Ne biçim Amerika değil, ne biçim ekmek parası? Kalın sağlıcakla.

HAVA ALANINA İNER İNMEZ HEMEN POSTA EDİLDİK

MOSKOVA'YAAAA Moskova'yaaa Moskova'yaaa!

Hep biliriz. mitinglerde falan böyle bağırırlar:

— Moskova'yaaaa Moskova'yaaa

Yıllardır duyarım bu haykırışları... **«Moskova'yaaa Moskova'yaaa »**

Hep bir ağızdan bağrılır; bazen, sanki acele edin dercesine taşla, sopayla ve bıçakla uyarmalar da yapılır!

Dedim kendi kendime; yıllardır bağrılıyor böyle adamların her halde bir bildikleri var, gitmeli Moskova'ya... Anlaşılan, Başbakan iken Suat Hayri Ürgüplü, sonra Başbakan Süleyman Demirel, Dışişleri Bakanı Çağlayangil, Ticaret ve Sanayi Odaları yetkilileri, meselâ Sırrı Enver Batur, futbolcular, müzisyenler de benim gibi düşünmüş olacaklar ki, Moskova yolunu tutmuşlardı...

Söz dinlemeyi severim.

«Evet, gitmeli Moskova'ya...»

Ve İlyuşin-18'de, kulaklarımda motorun gürültüsüyle karışık haykırışlar:

— **Moskova'yaaaa... Moskova'yaaa....**

«Gidiyoruz işte bee!..» diyorum içimden... **«Gidiyoruz işte, kesin bağırmayı!..»**

Hostes, kabinin kapısında durdu, sıkı bir nutka başladı. Bitirince başka bir bölüme geçti, orada da tekrarladı sözlerini. Zaar dedim, Ay'a giden Rurs'lar uçaklara hoparlör koymayı becerememişler daha!

İl-18, Darüssalem'den geliyordu. Yolcuların çoğunluğu siyahtı. Yanında oturduğum genç siyahî, kaykılmıştı koltuğuna. Hiç de hoş olmayan kokular geliyordu. Solumda oturan arkadaşıma **«Her halde birşeyler yaptı!»** dedim. Kokular gide gide dayanılmaz hale gelince arkadaşım, **«Bu sefer senin dedliğinden değil, başka şey yaptı galiba»** dedi. Yolcu da anlamış olacak ki bunu. uykulu uykulu kalktı, gerisini başka yerde tamamlamak için uzaklaştı.

Hostes abla yemekten önce geldi, yine nutuk attı Rusça. Yolcular koltukların önündeki torbadan çekip çıkardıkları tablaları koltuğa monte etmeye başlayınca hemen tercüme ettim:

«Koltuklarınızın önündeki torbadan lütfen tablaları çıkartınız, yerlerine monte ediniz. Teşekkür ederim. Pajasvta...»

Bir yerden tanıyorum

Gelen tavuğu dişlemeye başladım. Aramızda şiddetli bir savaşa tutuştuk! Takma dişimi kırmak pahasına da olsa, budu, iyi etmek kararında ve azmindeydim. Bu budun akrabalarıyla bir yerden muhakkak tanışıyordum, gözüm ısırıyordu sertliğinden, pişmezliğinden. Üstelik tadı da yoktu. Tuza saldırdım... A aaaa, üzerinde **«Türk Hava Yolları»** yazıyor!.. Eh

dedim, olur böyle şeyler... Sovyetler Birliği ne de olsa sınırdaşımız, Türk Kurtuluş Savaşında İngiliz'i, Fransız'ı, mıransızı, Amerika'sı, mamerikası dört bir yan saldırırken, bunlar bize top tüfek, heybe heybe altın maltın verdi. Biz, niçin pek kuru olan tuzumuzdan 110 paket vermiyelim? Savaşı bud kazandı, yedirmedi kendini!.. Peçeteyle temizlerken ağzımı, yine THY'nın ablemi gözüme çarpınca mesele anlaşıldı. Uçak, ikmalini Ankara'dan yapıyordu. Pepsi'ler de doğruluyordu bunu...

Ayıptır söylemesi, çıktığı günden beri Samsun sigarasıyla zehirlerim kendimi. Aksiliğe bakın (mübarek sanki ithal malı) bermutad o gün de piyasada yoktu!.. Esenboğa Havaalanında pasaportumu gösterip iki bilmem kaç dolardan iki karton Amerikan sigarası aldım. Hem sigarasız kalmıyacak, hem de ne denli zengin olduğumuzu göstermek için Rus'lara fiyaka satacaktım. Ne çare, günler sonra görecektim ki, bu işte de geç kalmışım, onlar aynı şeyi bana yaptılar!

İlk sigaramı savurmaya başlamıştım ki, **«Sigaralarınızı söndürünüz - Kemerlerinizi bağlayınız»** ın Rusçası yanıverdi. Zaten başka dilden de yanmıyordu ya... Biz, dört Türk'ün ilk işi, saatlerimize saldırmak oldu. Evet, inmemize bir saat kırkbeş dakika vardı!.. Sekiz bin bilmem kaç metreden süzülüp gidiyorduk oysa!.. Gazeteci arkadaşlardan birisi, eski havacı... **«Seyficiğim, mecburi inişlerde acaba İlyuşin-18'ler nasıl?»**

İl-18'lerin inişini tabiî bilemezdik, ama, bildiğimiz bir şey varsa iki saate yakın yolculuk ve renklerimizin limoniliği!..

Hostes abla yine geldi, çatır çatır bir nutuk attı. Ne der, ne demek ister, ne oldu? Büyük ve târifsiz bir bilmezlik içinde koltuklara düğümlenmeye başladık...

Gittik gittik, gittik... Aşağılar bir parsellenme içinde. Parseller, çok yukardan bakmamıza rağmen pek büyük!.. Derken orman başladı ve İl-18 ormanların üzerine kaptırdı kendini!.. Biliyoruz, Rus'lar kozmonotlarını uzaydan hep ormana indiriyorlar, ama bize neden kozmonot muamelesini reva gördüler?

Tekerlekler neredeyse ağaçlara değecek!.. Garanti mecburî iniş ormana!.. Kalk sen; Yeşilköy, Esenboğa, Diyarbakır, Van havalanları dururken Moskova'da düşüp parçalan!..

Batılı uçaklarda, özellikle biz de inişe geçmeden beş, bilemedin on dakika önce kemerler bağlatılır, sigaralar söndürülür. Kalkışta da tersi. Oysa komşunun uçaklarında bu komut tam kırkbeş dakika önce veriliyormuş, araya bir saatlik saat farkını da koyunca beti benzimizin boşa attığını öğrenmiş olduk, olduk a bir de bize sorun...

Ağaç bitti ve güm dedi teker. İşte Şeremetova havaalanı Moskova'da...

Posta ediliverdik

Sıram geldi kuyrukta. Üniformalı, tatlı dilli bir teyze —yakasındaki yılanlardan anladım sağlıkçıydı— birşeyler sorar. Omuzlarımı kaldırdım. Bu, **«Teyzeciğim, uluslarlarası aşı belgemi soruyorsun, bakışından anladım dediklerini, ama ne var ki yanıma almayı unutmuşum!..»**

Sanki aklımdan geçenleri anlamış gibi **«daa»** dedi... Ben de Rusça cevap verdim:

«Daaaa...»

«Da da» lar içinde ben ve eski havacı arkadaşım nazik bir şekilde sıradan çıkartıldık! Bir başka üniformalı ablanın ardından Moskova'daki sekiz havaalanından birinin alabildiğine büyük binasının bilmeceyi andıran koridorlarında sıkı ve cebrî bir yürüyüşe başladık. Gülmekten bayılıyordum... Arkadaşıma fısıldadım:

«Diğer iki arkadaşı daha ilk anda atlattık... Onlar bu şereften yoksun kaldılar... Siddin sene buraları göremeyecekler, oysa biz gördük. Çok okuyan mı çok bilir, çok gezen mi? Elbette bizim gibi çok gezen...»

Yürüyorduk... Durmadan yürüyorduk. Kapılardan giriyor, kapılardan çıkıyor ve yürüyorduk... Anlaşılan bizi Moskova'nın göbeğine yaya götürecekler...

İlâç kokuları geldi burnuma... Bir odaya buyur edildik. Pasaportlarımız bir ablanın elindeydi. Yapılan işaretlerden anladık ki striptiz yapmamız isteniyor. Neyse ki bu istek sadece kolumuz içindi... Huylu huyundan vaz geçer mi? Geçmez... Afganistan'a giderken Ankara'dan aldığım aşı kâğıdımı Tebriz'de unutmuş, Tahran'da Pastör Enstitüsünde yeniden aşılanmıştım. Yani o sarı defter yüzünden zorla çiçek, tifo, tifüs bilmem ne hastalığına yakalanacaktım fazla aşılanıp...

İlk uygulama arkadaşıma oldu. O arada bir zehir hafiye açısından sağlık odasını incelemeye koyuldum... Aaa aaaa, lâboratuvar araç ve gereçleri pı-

rıl pırıl hem de nikelâj!.. Yani komşularımız bu yönden hiç de geri değiller bizden... Enjektör enjektöre, makas makasa, katküt katküte, iğneler iğneye aynen benziyor!.. Bir yandan da aşının nasıl uygulandığına bakıyorum. (Çaktırmadan siliveririm) ama, aşıcı abla aklımdan, geçenleri anlamış olacak ki, ilâcı, çizdiği beş ayrı yarığın içine boşalttı!..

Kimliğimiz deftere işlendi, fişlendik yani... Belge, pasaportlarımıza iliştirildi ve sanırım Rusça da teşekkür edildi, uzun bir yolculuktan sonra salona çıkabildik.

Konuşmalar

Moskova Büyükelçimiz Turan Tuluy, taa alana kadar gelmiş... Pek keyiflendim. Sonra Oktay Aksoy'u gördüm... Oktay, Siyasal Bilgiler Fakültesinde okurken, O'na bir gazetede istihbarat şefliği yapmıştım iki yıl... Şimdi Oktay, kâtiplerin başı mı ne olmuş, yani başkâtip. Bakarsınız üç-beş yıl sonra bir başka havaalanında büyükelçi olarak O karşılar bizi biz tabiî hâlâ aynı yerde, gazeteciyiz. Oktay'a sarılırken kulağına fısıldadım:

Yahu Oktay, Rus'lar bu arada komünizmi aşı yoluyla aşılamak gibi bir icatta bulundular mı?»
«Yooo» dedi Oktay, rahatladım.

Sovyet Gazeteciler Birliği, biz dört Türk gazetecisini ülkelerine dâvet etmişler ve Birliğin genel sekreteri Tavariş Çernişov, Birlikten bazı genç yöneticiler de biz konuklarını karşılamak üzere Şerlemetova havaalanına gelmişlerdi.

Genel Sekreter Tavariş Çernişov içten bir konuşma yaptı, bizleri aralarında görmekten duydukları

kıvancı belirtti... Türkkaya Ataöv de cevap verdi. Sonraları bu karşılıklı nutukların Sovyetler Birliğinde hava, su, ne bileyim votka kadar elzem bir nesne olduğuna tanık olacak, zaman zaman bu görevi ben de yapacak, her şey için kadeh kaldırmaktan midemi üçüncü kez delmeye ramak kalmışken, bir Rus çaresini tekrarlayıp bol tereyağ ve salamla içkinin etkisini etkisiz hale getirecektim.

ŞAŞILACAK ŞEY... KADIN KADINLA DANSEDİYOR

Tükiye Cumhuriyeti Moskova Büyükelçisi ile, Sovyet Gazeteciler Birliği Genel Sekreteri arasında uzun süren müzakereler sonunda, o gece sayın Büyükelçimizin konuğu olmamız karara bağlandı ve bunu Türk diplomasisinin bir zaferi olarak niteledim.

Siyah arabalara kurulduk. Rus'lar asfalt yol işini iyi halletmişler. Eğer, asfalt yolun iki kenarındaki muazzam ormanlar yapma, göstermelik orman değilse, ormanları korumasını da bilmişler. Yolun her iki yanı çok bakımlı orman, ormanda piknik yapan insanlar, göllerinde balık avlayanlar, kâğıt ve çöpleri atmak için pırıl pırıl boyalı kutular, gülen insanlar, oyun oynayan çocuklar; hepsi hepsi dışarıdan gelen yabancıları tavlamak için komünist oyunları bence... Hemen belirtmek isterim, Sovyetler Birliği'nde her şeye anti-komünist gözle bakmaya karar verdim, tâa Ankara'dan. Yazılarım da elbette bu açıdan olacak.

Rossia oteli

Moskova'daki arabalar için Rus'lar herhalde

klâkson yapmamış! Bu sebeple 7 milyonluk şehirde yüzbinlerce arabadan sadece motor gürültüsü geliyor! Klâkson yapamayınca ışıklandırma yapmışlar ve trafik memurlarının ellerine birer sopa vermişler. Işık yanınca, sopa kalkınca bütün arabaların frenleri —sanırım biribirine bağlı— zınk diye duruyor, insanlar kaza duası etmeden karşıya geçiyor ve sonra yeşil yanınca da bütün araçlar fırt diye yol almaya başlıyor. Çok tuhaf bir trafik düzeni... Kornasız arabayı, yolcuların üzerine gelmeyen arabaları, arabaların arasına girmeyen insanları, trafikçinin, değnekçinin kulakları parçalayan düdük seslerini bilmek mutluluğunu da tadamıyor bu halk! Arabadan arabaya küfürü, adım başına tokuşan arabaları, köprülerden uçan otobüsleri, asitler içinde yanan yirmi-otuz canın âkibetini bilmedikten sonra tadı mı var bu düzenin? Yok elbette. Otobüslere binerken itişip kakışmıyorlar da!..

Kremlin

Kremlin Sarayı'nı hemen tanıdım. Sarayın etrafı kalın ve yüksek duvarlarla çevrili. Çarların içerde ne yaptıklarını halk görmesin diye bu çareyi bulmuşlar zamanında. Zaten bütün saraylarda bu adettir. Çankaya Köşkü hariç.

Kremlin'in karşısında Selimiye Kışlası'nın modern bir eşi. Kremlin tarafına bakan cephesinin önü muazzam bir yeşillik, aralarda sadece kırmızı çiçekler bir nakış olmuş. Yere iner inmez kırmızı çiçekleri yoklamaya başladım. Bu kadar çok çiçek nasıl ekilmiş, nasıl büyütülmüş? Bakınız, bayramlarda anıtlarımıza konan çelenklere. Çoğu grapon kâğıdından!..

Beş altı çiçeğe el attım. Rus'lar henüz grapon kâğıdından çiçek yapma hünerine kavuşamamış, öğündüm buluşumuzla.

Otelin, Güney, Doğu, Kuzey, Batı diye 4 kapısı var. Biz Kremlin'e biraz da Kızıl Meydan'a bakan kapıdan işledik. Salonlar kırk ambar, insandan yana. Beyaz Amerika'lı, kara Amerika'lı, alkolsever Fin'liler, İsveç'li dilberler birer huri, çekik gözlü Özbek'ler, Tacik'ler, Suriye'liler, İran'lılar, Fransız'lar, Alman'lar ve biz Türk'ler.

Otel Sovyetler Birliği ölçüsüne göre mütevazi. 6.000 yataklı. 3 bin'e yakın personeli var! İçin de bir kasaba için ne gerekliyse hepsi var. Odam beşinci katta ve Kremlin'e bakan yüzde. Bavullarım benden önce yerleşmiş odaya.

Derhal mikrofon aramasına girdim!.. Beş gece lâmbası, dört radyo istasyonunu odanıza getiren dört düğme, gömme dolap, havalandırma düzeni düğmeleri, kocaman bir banyo, iki büyük iki küçük havlu, iki minik pembe sabun. Bir yazı masası, masanın gözünde hini hacette kullanmak üzere iğne ve çeşitli iplikler, iki koltuk, bir sandalye,marley döşeli yerde filizî bir düz halı, duvarlarda nefis iki orijinal tablo, telefon.

Banjomi maden suyunu tâa Afganistan'dan bilirim. İçim yanıyordu, telefona sarıldım. Ne ettiysem işletemedim. Birtakım düdük sesleri geliyordu ama ben düdük sesi değil, maden suyu istiyordum!.. Acemiler için telefon kullanma tarifi vardı, ama o da Rusçaydı! O anda Rusçayı öğrenmeye vakit yoktu, musluktan idare ettim!..

Neden

Odadaki araştırmalarım sırasında en büyük keşfim, Moskova'da nalburlarda satılması gereken bir maddenin tuvalette bedava verilmesiydi. Komşumuz, zımpara kâğıdını rulo olarak neden tuvaletlerde bedava veriyorlar bir türlü çözemedim!.. Duvarlarda birtakım yazılar vardı ve tuvalet tam deyimiyle sakız gibiydi. Tuvalet kâğıdının yanındaki yazıyı kafadan atıp şöyle tercüme ettim:

«Dikkat... Dikkat!.. Tuvalet kâğıdını kullanmadan önce iyice ıslatıp yumuşatınız. Bunu yapmanız menfaatiniz icabıdır. Pajasva...»

Suikast mı?

Meslek icabı, dünyanın bir çok ülkesine geziler yaptım. Dünyanın her yerinde, otel odalarının anahtarlarını unutan müşteriler vardır. Bu sebeple anahtarlar kocaman, cebe zor sığan topuzlara falan takılıdır. Anahtarımı aldığım zaman ilk defa şaşırdım, üzerinde minicik, rakamlı bir plâstik vardı!.. Kapıyı kapatıp dışarı çıktım ve çıkmamla beraber can havliyle duvara yapıştım. Bir canavar gürültüsüyle sarsılıyordu koridor. Suikast dedim, garanti suikast daha ilk günden. Sonra muhakkak sabun falan yapacaklar!.. O anda kendimden, bulaşık mı, el mi, banyo mu ne sabunu çıkarabileceklerini düşünmeye başladım. Bir kat bakıcısı kadın koşarak geldi, koridorda sıçrayan hortumu güçlükle zaptetti ve duvardaki bir deliğe yaklaştırdı, hortumun ucu fırt yerine geçti. Kadın gidince hortumu izlemeye başladım, bu iş uzun sürdü ve hortum bir odaya giriyor, kafamı uzattım

kapıdan, kadın hortumun ucundaki süpürgeyle temizliyordu yerleri!..

Az mı **«007 Bond»** romanları okumuştuk, uykudan önce?.. Bavullarıma bazı işaretler, masaların üzerlerine de gelişi güzel, yoksul Rus halkının yoksul otel müsdahdemini tahrik edecek Batı yapılı bazı maddeler koymuştum, sigaralar, süs eşyaları, küçük paketlerde hediyeler falan. Bunların yerini o, adamı yutacak kuvvetteki hortum bile değiştirmiyordu bozuldum!..

Bir kadın el ediyor!..

Koridorun ucunda bir salon var, zevkle döşenmiş. Kara bir piyano, televizyon. Hangi asansöre bineceğimi kestirmek için piyanoya yaklaştım ve çıktığım asansörü bulmaya çalıştım. Koridorun ucunda, cilâlı masada bir bayan oturuyor. Yanında telefonlar, çiçekler, kitaplar. Tam asansörü keşfedip hamle yapacağım sırada, arkamdan bir ses:

— **Tavariiiiş...**

Maraş'ta çoğunun adının Ökkeş olduğu gibi burada da her kesin adı Tavariş!.. Kadın bir takım el hareketleri yapıyor, odamı işaret ediyor!.. Yaaa, dedim, içimden, kapıp da kaçan mı? Bozuntuya vermedim. Kadın hâlâ işareti eksik etmiyor! Etrafıma bakındım, benden gayri kimse yok, sırıttım. O da sırıttı. Ben bir daha sırıttım, o da bir daha sırıttı ve eline bir anahtar alıp gösterdi, hay Allah müstahakını versin, cebime attığım anahtarı istiyormuş meğer!.. Telâşla uzattım her halde teşekkür ette ve yerine koydu. İzvestiya'sını okumaya başladı. Gece dönüşte gel de anahtarı iste, kadın da değişmiş, oda

numaramı nasıl söyleyeceğim Rusça? Kıvranıp duruyorum, anlamış olacak ki bir karton uzattı oda numaraları yazılı, parmağımı bastım ve anahtarımı aldım... Sadece dillerini iyi bilenler için nefis bir buluştu bu.

Asansörü buluyorum

Daha ilk günde otelde kaybolmamak için dikkatli davranıyorum. Hangi asansörle çıktığımı nihayet keşfettim, daldım. Bir müşteri koşarak geliyordu ve kapılar kapanıyordu, asansörcü teyze elini iki kapının arasına soktu, eyvah dedim, gitti parmaklar!.. Hayır gitmedi, kapılar açıldı ve müşteri girince kendiliğinden kapandı. Acaba bu asansörcü kadın kaç yıl çalışmıştı Zati Sungur'un yanında? Sonraları sıkı bir uğraşıyla bunu da çakacak, elektrik gözüne elimi koyacak, arkadaşlarımı hattâ nice yerli ve yabancı turisti ben de hayretler içinde bırakacaktım...

Temizlik gayretkeşliği!..

Otel civarında kısa bir gezinti yaptım. Yüzlerce fotoğraf çektim. Bir elektrik direğine yaslanıp seyre başladım. Sonra geri çekildim. Ola ki direk, biçimine girmiş bir NKVD ajanı olabilirdi. Etrafıma bakıp bir tekme salladım direğe, baş parmağıma kan oturdu muhakkak. Direk gık demedi, rahatladım. Caddeler hiç caddeye benzemiyor, burada caddeler meydan gibi, acaba meydanların adı ve biçimi ne? Bir kamyon dikkatimi çekti, ağır gidiyordu da. Önümden geçerken eğilip altına baktım,altında bir süpürge dönüyor, anlaşılıyor ki adamlara iş olsun diye temiz caddeleri bir daha temizletiyorlar!.. Geceleri de, o

kocaman caddeleri, meydanları deterjanlı sularla, gece klüplerinde dans edilebilecek nitelikteki sultanlar veryansın edip yıkıyor, yıkıyorlar... Tuhaf bir âdetleri de var, sigara izmaritlerini yere değil, direklerdeki kutulara atıyorlar! İlk günkü alışkanlığımızdan çabucak kurtulduk biz de kutulara atmaya başladık, hani yere atınca bir tuhaf bakıyorlar da... Başka şey almışlar mı bilmem amma Ruslar **«el nezafet-ül minel iman»** deyimini bizden almışlar. Yani **«Temizlik imandandır...»** Lâfı almışlar, üstelik yetmezmiş gibi uyguluyorlar da!..

Taksim Belediye Gazinosu

Öğrenciyken, Güzel Sanatlar Akademisinin baloları hep Taksim Belediye Gazinosunda verilirdi. Yıllar öncelerini, Büyükelçimizin yemeğinde bir daha yaşadım. Kocaman bir gazino. Masamızda bayrağımız. Enva-i çeşit yiyecek ve içecek... Gazinoda numaralar var, kuklalar oynatılıyor, şarkı söyleniyor, bir hokkabaz şapkadan tavşanlar çıkartıyor!.. Bin yaşında bir nine şarkılar söylüyor, yöresel oyunlar oynanıyordu. Sonra en son besteler çalan bir orkestra çıktı ve pek tutunan **«Un homme et une femme»** Fransız filminin müziğini çalmaya başladı... Herkes dansa kalktı. Kafası traşlı ve izinli bir Rus askeri kız arkadaşlarına şampanya patlatıyor!.. Masada bir erkek iki güzel kız var. Oğlanı zorluyorlar dans edelim diye, oğlan direniyor ve kızlar sonunda kalkıp sarılıyor birbirine ve başlıyorlar müziğin nağmelerine göre sallanmaya!.. Bizlerden gayrı herkes kendi âleminde kimse yadırgamıyor bizden gayrı... Üstelik Anadolu nişanı değil kız kıza dans edilsin, kimbilir o sırada nişan falan vardı, biz anlayamadık.

Her kılıktan, her meslekten insan geliyor gazinoya, tıka basa yiyor ve içiyor, zaten burada su yerine votka kullanıyor halk... Bir Allah'ın kulu garson kapıda durup**«Bu kıyafetle giremezsin, kravat mecburidir»** falan deyip adamı yallah etmiyor kapıdan... Yalnız saat 23.00 olunca hesaplar ödenmiş ve evlerin yolu tutulmuş oluyor. Yani Sovyet halkı sabahlara kadar o gece Klübü senin, bu gece Klübü benim, Fifi'nin, Mefo'nun şahane partilerini falan bilemiyorlar... Mihmandarıma söyledim bunu,**«Neden sabahlara kadar eğlenmiyorsunuz? Neden sabah baş ağrılarıyla uyanmıyorsunuz? Neden işe gidince önce bir soda, sonra orta şekerli kahve içmiyorsunuz? Sonra neden Toto kuponlarının üzerine eğilmiyorsunuz? Hayat mı sizinki? Bir baş ağrısı özgürlüğü bile yok sizde...»**

Türkçe biliyordu mihmandarımız tercümanımızdı, hiç ımi hiç bir şey anlamadı dediklerimden, sadece yüzüme bakıp kaldı...

İÇ TURİZME KATILMA ORANI YILDA 40 MİLYON

Sovyetler Birliği'nde dikkatimi en çok, 141 ve 142. maddelerin olmayışı çekti. Burada komünizmi övmek yasak değil! Tam tersi, bir yerme özgürlüğü var... Leningrad'da, sadece dolârın geçtiği bir gece klübünde **«Batıya dönük»** bir genç kız, **«Bana ne Lenin'in yaptıklarından? Ben sevişmek istiyorum»** deyiverdi! En son Batı danslarını, pikaptan yükselen müzikle yapıyor. **«Yaşamak güzel»** diyordu. Yaşamak; güzel yaşamak dediği de bizim yabancımız olmayan şeydi; dans etmek, mini etek, çalışmadan avantadan ge-

çinebilmek, sabahlara kadar içki içmek **«her şeye boşvermek!»**

Aynı saatlerde; bu sözleri söyleyen genç kız kadar güzel, bu genç kız kadar yaşamayı seven hemcinsleri, ayaklarında çizmeler, ellerinde lâstik eldivenler, başlarında arkadan bağlanmış eşarplar bir arazözün direksiyonunda, yahut ardında, yahut bir hortumun peşinde; fabrikalarda, lâboratuvarlarda, iş yerlerinde yaşamanın bir başka güzelliğini tadıyordu.

Lokal, sarhoş Fin'lilerle doluydu ve bu genç kız bir üniversite öğrencisiydi. Her gece buralara gelip gelmediğini sorduk, **«Ismarlayan olursa neden gelmeyeyim?»** cevabını verdi. O gece ben ısmarladım Lera'ya... Lera, sorulan her soruya açık açık cevap veriyordu... Ve Lera'dan hârika el, daha doğrusu **«banyo»** sabunu yapılabilirdi. Ne var ki, benim akıl ettiğimi başkaları akıl edememişti Lera ile ertesi gece yine karsılaştım.

Lera'lar çoktu.

Sovyetler Birliğinde 109 ulus var, ayrı milliyet ve 11 küçük ulusal grup var. Küçük ulusal gruplardan Aleut'ler, Nganasan'lar, Tofalar'lar, Yukagir'lerin nüfusu da binden az!

Bütün dünya doktorlarının dörtte biri Sovyetlerdeki 580.000 bu rakam. Eğitimde çalışanların %71'i ve sağlık işlerinde çalışanların %86'sı, mühendislerin de %33'ü kadın!

Sovyet kadın kozmonotlarından Valentina Tereşkova anlaşılan, **«yaşamanın güzelliği»**nden haberi yoktu, ol sebeple 1963 yılında uzayda 71 saat kaldı, dün-

ya çevresini 48 kere dolaşıp 2.000.000 kilometre uçtu!...

Ataöv'ü kovalıyorlardı

Ülkenin bir ucundan diğer ucuna uçakla 14 saatte gidiliyor, Leningrad'daki Hermitaj sarayını, müzesini şöyle iyi bir gezeyim deseniz bir aydan fazla zaman gerek! Bizim 14 günümüz vardı. Leningrad'ı, Taşkent'i, Bakû'yu ve yörelerini gezecek, politikacılarla, bilim adamlarıyla, sanatçılarla plânlamacılarla, eğitimcilerle konuşacak, müzeleri, tarihî yerleri inceleyecektik.

Na yazık ki gün 24 saatti ve bizim 14 tane 24'ümüz vardı. Sonradan hesapladım. 40 saat havalarda kalmışız, uçakta. 14 saat kahvaltımız, 28 saat öğle yemeklerimiz, diyelim 28 saat da akşam yemeklerimiz sürmüş, 111 saat de uyumuşuz. 25 saat de otomobil yolculukları gidişler, dönüşler tutmuş. Bu ediyor 246 saat! Düştük 336 saatten 246 saati, geriye kaldı 90 saat!... Sovyetler Birliği bir kıt'a... Enine boyuna... İşte bir insan, alıcı gözle de baksa ne görür 90 saatte böyle bir ülkede?

Hem öyle bir ülke ki **«bardak»** demek, Türkçede söylediğimiz gibi, en ayıp bir lâf... Yâni bir bardak veriniz dediniz mi bu isteği duyanlar yerin dibine geçiyor. Gelin bakalım, sürahi gelmiş garsondan nasıl bardak isteyeceksiniz? Hele garsonlar da tüm bayan! Ben hep **«tas»**, **«bakraç»**, **«küp»** falan istedim... Bazan da bardak yerine -çay bardağı yoktu masada- **«Semaveri lûtfen»** diyordum, hayret **«bardak»** geliyordu, tabiî bildiğimiz bardak...

Bunları düşünüyordum, Kremlin'e bakıp... Va-

kit gece yarısını çok geçmişti, in, cin yoktu sokaklarda... Uyku saatlerinden çalıp mümkün mertebe geziyor ve görmeye çalışıyorduk komşu ülkeyi...

Ve bir kamyonun önünden bir adam kaçıyordu... Adam kaçıyor kamyon kovalıyordu adamı... Adam can havliye kaçıyordu...

Caddelerin maşallahı var, alabildiğine geniş...

Kamyon, adamı geçti!

Gerisini Türk Gazeteciler kafilesinden Doçent Türkkaya Ataöv'den dinleyelim:

«Geziyordum... Derken arazözü gördüm... Birader, sular caddenin bir ucundan, taaa öbür ucuna kadar fışkırıyor arazözün ucundan... Yahu kaçacak yer de yok, belki döner dedim, ben kaçıyorum araröz arkamdan geliyor, ben kaçıyorum arazöz arkamdan geliyor, derken işte gördüğün gibi böyle ıslanıp kaldım.»

İç turizme her yıl 40 milyon insan katılıyor... Ülkede 5.000'den fazla turist kampı var, geçen yıl 1 milyon Sovyet yurttaşı 106 yabancı ülkeye pasaport almış... Uçaklar, gemiler, trenler ve otobüslerle çıkıyorlar ülkelerinden... Bu otobüs yolcularından birisi geçen yaz Türkiye'de kaldı... Antalya civarında denize giren 24 yaşındaki genç bir mühendis yüzme bilmesine rağmen sudan çıkamadı, kalb durmasından öldü. Arkadaşları neden sonra dalıp çıkardılar turistin cesedini ve mezarı o civara kazıldı. Türkler son derece ilgi gösterdiler, üzüldüler, cenaze törenine katıldılar ve ailesinin istediği, mezarının fotoğrafını da derhal gönderdiler...

Bazı balerinler, bazı yazarlar özellikle ünü çok sevenler de bu yurt dışı gezilerden yararlanıp terki vatan eyliyorlar! Kuznetzov da bunlardan birisi... Biz

oradayken kaçışı pek tazeydi, kimse umursamıyordu. Birisi **«Arkadaş»** dedi, **«Bu ülkeden Stalin'in kızı da kaçtı... Nüfusumuz ve nâmuslu vatandaşlarımız o kadar çok ki, üç beş eksiklik hiç bir şeyi değiştirmez...»**

b e n i k a ç ı r ı n d e d i g e n ç

Pek sempatik bir mihmandarımız var. Tass Ajansının genç muhabirlerinden Viktor... Türk dilini Moskova üniversitesinde öğrenmiş. Bir aylık evli... Biz, bu evliliğin en güzel günlerini muhakkak berbat ettik. Zira sevimli Viktor da bizimle beraber gezdi durdu, genç ve güzel eşini bırakıp. Viktor en çok **«Bizim»** kelimesini seviyor... Örneğin **«Bizim büyük Petromuz...»**, **«Bizim uzay adamımız...»**, **«Bizim operamız»** gibilerine...

«Bizim Viktor'umuz» Moskova'da görevini bitirmiş bir an önce -haklı değil mi?- evine dönmek istiyordu. Evi de yakın, bir buçuk saat ötede...

Gece yarısına doğruydu, biz halâ otele girmemek, uyumamak niyetindeydik. Viktor bir arkadaşımızı odasına kadar götürmüş, dönüyordu. Yanında bir genç vardı, Türkçe konuşuyorlardı. Viktor, **«İşte Türk gazetecileri bunlar»** dedi ve bize bıraktı o genci. Temiz paktı delikanlının üstü başı... Türkçe konusulduğunu duyunca onlara yaklaşmış, hâl hatır sormuş. Sonra biz tanıştık...

«Ben Balıkesir'liyim» diye söze başladı. Viktor, izin alıp gitti... Balıkesirliymiş... Gözlerini orada açmış, kuş cenneti tarafından... Sonra buraya göç etmişler cümbür cemaat. Yedi yıl olmuş... Bir asansör fabrikasında hemen iş bulmuşlar, orada çalışıyormuş. Ne de olsa hemşehrimiz sayılır, sevindik, ara-

mıza aldık. Dilimizi pek güzel konuşuyordu... Yârenliğe vurduk... Rusya yaşanmaz bir belde diyordu... Hürriyet yok diyordu, her taraf polis dolu diyordu ve nihayet ağzından baklayı çıkardı, **«Bir defterim var, içinde yedi yılı yazmışımdır. Bu defteri muhakkak kaçırın.»**

«Neden Rusca yazdın?» sorumuza **«Öyle»** cevabını veriyordu. Yürüye yürüye otelin bilmem ne kapısına kadar geldik... Yetmedi bizim kata çıktık!.. Salona geçip oturduk. Tuhaf bir alışkanlık, sigarasının küllerini halıya silkeliyor ve marleyin üzerinde söndürüyordu! Lâf, lâfı; lâf cıgara paketini açtı ve arkadaş da niyetini. Defterden sonra kendisini kaçırmamızı istedi!.. Herif bizi Rus romancısı Kuznetzov'u kaçıran İngiliz gazetecisi mi sanmıştı ne? Arkadaş dedik, hani öyle bavula girecek kadar ufak da değilsin... Sen bu işten vazgeç... Delikanlı tutturdu bu sefer: **«Öyleyse defterimi kaçırın.»** İllâ ki bir şeyler kaçırmamızı istiyordu. Evet kaçırmaya kaçıracaktık bir şey, aklımızı!.. Ne dediysek fayda etmedi... Hani bıraksak derhâl odamıza girecek, ilk gördüğü bavula dalacaktı, kıvrılıp... Aşkları, maceraları, görüşleri, Sovyet rejiminin kötülükleri, polis baskısı falan hepsi defterinde ve kafasındaymış. Ya defter, ya kendisi, illâ ki kaçırmamız gereken iki şey...

«Yahu» dedik, **«Bak polisten yakınıyorsun, ama üç yabancıyla gecenin bu saatine kadar konuşuyorsun, ne izleyen var, ne de, ne konuşuyorsunuz diyen, kalk git işine...» «Orası öyle, kimse karışmaz ne konuşuyorsun diye, ama siz kaçırın bu defteri. Yahut beni.»** Maalesef bu masum isteği yerine getiremedik, bavullarımız küçüktü. Tabii Sovyetler Birliğinde

de «**Tarihi Eser**» kaçırmanın cezası vardı, bu cezayı hiçbirimiz göze alamadık, o şaheser de orada kaldı. Aklınızda olsun Balıkesir'li delikanlı Rossia otelin kapısında karşınıza çıkabilir, bavulunuzu ona göre alıp götürün, giderken!

SOVYETLER BİRLİĞİNDE İKİ KELİME ÖĞRENDİM: BİSKASET KASETİ...

Asansör durduğu zaman «İşte» dedim «Azad'ın gazetesine de geldik... dedim.» Ve asansör kapısı açıldığı zaman karşımıza Azad çıkıverdi!.. Azad, yakın zamana kadar İzvestiya gazetesinin Ankara muhabiri idi. Sevimli, cana yakın ve mesleğinin erbabı bir gazeteci... Kendisini tanıyan meslekdaşları Azad'ı çok severdi Ankara'da... Azad, Bakü'lu idi... Nitekim bu sevgi, sadece meslekdaşları arasında değil, siyasi poliste de varmış! Azad Türkiye'de 4 yılını doldurmuştu... «Anam yaşlı» diyordu, «durmadan, artık memlekete dönmemi istiyor. Bırakacağım gazeteciliği, Bakü'ya yerleşeceğim. Ve Azad eşini ve çocuklarını, bir sabah Ankara'dan kalkan İl-18'e yerleştirir tam o sırada iki siyasi polis mensubu kendisini davet eder. Uçak kalkmak üzeredir. Polisler, bu davetin neden yapıldığını bilmediğini söylerler. Tam bir saat, oraya telefon, buraya telefon, herşey çaresiz!.. «Ne olur, bir hafta misafirimiz olun, haftaya kalkacak uçakla gidersiniz...» «Ama neden?» diye sorar Azad... Daha büyükleri, hık mıktan sonra «Siz Diyarbakır'a gitmişiniz...» derler... Azad «gitmedim»

der. «Siz Türkiye'de para dağıtmışsınız» der. Azad, «Kime, nerede, ne zaman?» der... Cilveler devam eder, sonra «Güle güle» derler... «Madem ki ben kanun dışı davranışlarda bulundum, neden o zaman soruşturma yapılmadı?» diye sorup duruyor!.. Ve devam ediyor, «Madem suç işlemişim, neden sonradan özür dileyip bıraktılar?» Bir cevap vermek gerekiyordu, «Seni çok seviyorlardı anlaşılan, ayrılığına dayanacaklarını anlamış olacaklar, sonradan bağırlarına taş basmayı uygun bulmuşlar...»

Şikâyet

Dünya'nın neresinde olursa olsun, bir gazeteci bir gazeteye gittiği zaman rahatlık duyar... İzvestiya'ya girdiğimiz zaman da böyle oldu, rahatlıyıverdik. Meslekdaşlarımız, uluslararası konular redaktörü Kassis, Avrupa konuları redaktörü — ki Türkiye'de bu masaya dahil — Volodin ve dış haberler yazı işleri müdürü yardımcısı Boris Chekhonin, Azad bir masa ertafında toplaştık...

İzvestiya büyük bir gazete Pravda'ya nazaran. Aralarında bir buçuk milyon tiraj farkı var. İzvestiya 8.000.000, Pravda ise 9.000.000 satıyor! Gazete hakkında bilgi verdiler, okurlardan gelen şikâyet mektupları konusu dikkatimi çekti... O günlerde en çok şikâyet mektubu «Aya neden önce biz gidemedik?» imiş. Okuyucu her zaman haklıdır.

«Acaba» dedim, «Bir şikâyet mektubu da ben yazsam, koyar mısınız?» «Tabii» dediler, «bu bizim görevimiz.» Şikâyetimi önce şifahen yaptım. 6×9 fotoğraf filmi bulamamıştım! Chekhonin çıktı gitti. Döndüğünde elinde bir paket vardı, «Türkiye'ye geldiği-

mizde de biz sizden alırız ve ödeşiriz» dedi... Film 280 ASA idi ki dünya ölçülerinin hiçbirisine uymuyordu. İçindeki tarifnamelerin hepsini çıkartıp attım. Hayretle bakıyorlardı... Ola ki sonunda «Rusyadan yurda sokulması yasak beyanname getirdi» falan işlemine tutarlar, ne me gerek! Nasıl anlatırsın «yahu bu fotoğraf filminin tarifi!..» Korkulu rüya görmektense uyanık yatmak iyidir sözünü oldum olası severim. Biz Larousse'un da soruşturma konusu olduğunu bilen bir demokrasinin çocuklarıyız...

Teknik bilgiler

İzvestiya 33 yere matris olarak gönderiliyor, 4 yere de foto-telgraf usulüyle gönderiliyor matris. Uçak, inmek imkânını bulamazsa, paraşütle atıyor matrisi ve gazete basılıyor. Uzun süre kaldık İzvestiya'da, mesleki tartışmalar yaptık. En belirli benzerlik, İzvestiya'nın da makinada dizlip rotatifte basılmasıydı!

Biskaset

Fotoğraf malzemesi satan mağazaları allak bullak ettim, kasetli film bulamadım! Milyonlarca turist gelip gidiyordu Moskova'ya ve film tüketimi de o oranda fazlaydı... Mağazada filmi elime alıyor «Kaseti?» diyordum, yani «kasetli» ve aldığım cevap hep aynı oluyordu «Biskaset», yani «Kasetsiz...» Bu iki kelime öğrendiğim iki rusca kelime oldu, o kadar çok tekrarlandı ki!.. 35 mm. lik fimler kasetsiz satılıyor. Filmi alıyorsunuz, dükkânlarda telefon kulübesine benzer kulübeler var, dört taraftan da ceket kolu gibi kollar sarkıyor, bir elinizde film, diğer elinizde kaset sokuyorsunuz o karanlık kulübeye kolları-

nızı, fabrikanın yapmadığını siz yapıyor ve filmi sarıyorsunuz!.. Gülmekten bayılıyordum bu usule, kahkahalarla gülüyordum. Ve Ankara'ya döndüğüm zaman yerli fotoğraf filminin örneklerini gördüm, evet bizim ilk filmlerimiz de «biskaset...» yani kasetsiz! Boşa mı demiş atalarımız, «gülme komşuna gelir başına» diye... Boşa dememişler tabii...

Milyonistan...

Sovyetler Birliğinde rakamlar, anlaşılan milyonla başlıyor. Gazete ve dergilerin toplam tirajı 250 milyon!.. 1966 rakamlarına göre nüfusun 125.800.000'i kadın, yani % 54,2 si... 37.000.000'u milli ekonomiye katkıda bulunuyor, her 100 kadından 46'sı endüstride, sosyal organizasyonda % 71'i, çalışıyor bunların % 60'ı da usta. yani diplomalı... Sovyetler İkinci Dünya savaşında 20 milyon kurban verdiler... Azerbeycan'da petrol üretimi 20 milyon ton, bir o kadar da Sibirya'da elde ediliyor. Petrol ve tabii gaz borularının uzunluğu 70 milyon metre! tabii gaz üretimi 30 milyar metre küp, elektrik üretimi 545 milyar kilovat saat... Sun'i gübre üretimi yılda 65 milyon ton, sentetik iplik üretimi 2 milyon 300 bin ton, et üretimi 6 milyon 200 bin ton, balık ise 8 milyon 500 bin ton, süt 16 milyon ton, tereyağ 1 milyon ton, toz şekeri 10 milyon ton, yılda 120 milyon çift ayakkabı, 7 milyar 7 yüz milyon metrekare kumaş dokunuyor bununda 5 milyar 7 yüz milyon metrekaresi pamuklu, 500 milyon metrekaresi yünlü ve keten, 869 milyon metrekaresi ipekli...

Yine 1966 rakamları; 5 milyon 800 bin radyo alıcısı, 4 milyon 400 bin televizyon alıcısı, 2 milyon 200

bin buzdolabı 3 milyon 900 bin çamaşır makinası, 4 milyon bisiklet, 32 milyon 400 bin kol ve masa saati yapılmış ..

Tarım alanı rakamları da milyonlu, örneğin 74 milyon 900 bin ton tahıl, 60 milyon ton pamuk, 69 milyon 700 bin ton şeker pancarı, 9 milyon 300 bin ton yerelması, 7 milyon 900 bin ton çeşitli sebze, 4 milyon 400 bin ton meyva 6 milyon 500 bin ton kasaplık hayvan, 11 milyon 600 bin tane yumurta, 380 milyon ton yün elde edilmiş 1966 yılında... 1970'e kadar 3 milyon hektar arazi sulanacak, 6 milyon fazla sulak arazi ise kurutulacakmış!..

Ulaşım rakamları da bunlara benziyor, yılda trenler 250 milyon yolcu taşıyor, buna banliyö trenleri de eklenirse bu rakam 2 milyar 500 milyona varıyor!.. Şehirleraarası otobüsleri de yılda 1 milyar 500 milyon kişi taşıyor, Havayolları ise yılda ortalama 47 milyon kişi. Ulaşım servislerinde 32 milyon 200 bin görevli var.

Beşikli uçaklar

Hoparlörden konuşan hostesli uçağa Moskova'dan Leningrada giderken bindik! Jet motorluydu uçak.. Bebeler için, özel beşikler var uçaklarda, fileye tereyağ paketi bırakır gibi bırakıyorsunuz bebeleri... 14 günde 40 saat uçtuk Sovyetler Birliğinde, çeşitli uçaklarla. Sovyetler uçmayı seviyorlar, daha rahat, daha ucuz geliyor uçak... AN-14 de Küçük Arı diyorlar. 7 kişilik çift motorlu bu uçaklar 60-80 metrelik bir düzlüğe inip kalkabiliyor. AN-24 çift turbo, 50 yolcu, saatte 500 kilometre sürati var. TU-114 dört motorlu 220 yolcu alıyor hızı 800 kilometre saatte, 11 bin kilomet-

re uçabiliyor. TU-124 çift motorlu 56 yolcu, saatte 1000 kilometre. İL-62 dört motorlu, 186 kişilik, saatte 900 kilometre kaçıyor. TU-144 sesüstü, denemeleri bitmiş. Bunun da hızı saatte 2.500 kilometre!..

Kim ne derse desin ben, İL-18'leri sevdim. 120 kişilik, saatte 700 kilometre hızı var. İnsan bu uçağa binerken biliyor ki muhakkak sağ salim ayağını basacak yere...

Amerikalılar...

Havalimanlarına inip kalktıkça Sovyetler yapısı çok çeşitli uçaklar ve dev helikopterler görüyorduk... Bunlardan bir tanesi C-130 Herkül nakliye uçağına çok benziyordu, Amerika'lıların... Bunu açıkladığım zaman, Sovyetler Birliğinin hiçbir şeyini tutmayan bir arkadaş, «Amerika'lılar vermiştir» dedi... «İkinci Dünya Savaşında az mı uçak, malzeme verdi?..»

Ses çıkarmadık. Zira gördüğümüz uçak jet motorluydu ve motorlar İkinci Dünya Savaşından çok sonra oturtulmuştu uçaklara...

Ve mihmandarımız sevimli Viktor, okumakta olduğu bir dergiyi sevinçle uzattı, «Bakınız efendum» dedi, «Bir Amerikan ajansından alınan bir haberi yazıyor bizim havacılık dergimiz, diyor ki bizim yeni yaptığımız TU-144 süpersonik uçağımızı Amerika'lılar satın almak istiyor, bu bizim uçağımız Moskova'dan Montreal'a beş saatte gidecek...»

Her lâfının başına «bizim» kelimesini koyan «bizim Viktor»umuzun gözleri ışıl ışıldı bu siparişten...

Yani Sovyetler, film kasetine harcayacakları mal-

zemeyi uçak parçaları için kullanmayı tercih ediyorlardı!

«GÖRÜYORSUNUZ Kİ BİZ İNSAN YEMİYORUZ!»

«Burada, görüyorsunuz ki biz insan yemiyoruz. NATO'ya girmenize rağmen, sizin dost olduğunuzu biliyoruz. Maalesef bazı Türk gazeteleri bize iyi davranmıyor, düşmanlık gösteriyor.

Burada Sovyetler halkının düşmanlık hissi taşımadığını göreceksiniz, buna inanıyoruz. Burada da Türkler var, Sovyetler Birliğine geliyorlar, buradaki Türklerin yaşayışlarını göreceksiniz. Batı gazeteleri, bunlara baskı yapıldığını yazıyorlar. Gazeteciler dostluğun önemini elbette bilirler, düşmanlık iki taraf için de iyi değildir. Biz gazeteciler, Pravda'da çalışanlar dostluğa inanıyoruz ve şu anda da beraberiz burada. Bunları Türk halkına anlatacağınıza eminiz.»

Lenin'in kurduğu Pravda Gazetesinde, Pravda Baş Redaktörü ve Gazeteciler Birliği Başkanı Mikhail Zimyanin, kocaman cilalı masanın başında, ceketsiz ama kıravatlı, elini kolunu, parmaklarını oynatarak, sigarasının masaya düşen küllerini titiz bir şekilde temizleyerek, zaman zaman üfleyerek konuşuyor, biz konuklarını «dostluk», «iyi komşuluk» üzerine çekiyordu.

Zimyanin, Sovyetlerde yaşayan Türk halklarının yaşantılarını muhakkak görmemizi, onlarla konuşmamızı ısrarla istiyor, «Bakmayın batı gazetelerine, Türk halkları kültürleri bakımından da hürdürler, ne var ki sizin de burjuva basını çoğu zaman bunun aksini iddia eder, sanıyorum ki Türkiye'deki aydınlar

ileriyi görüyorlar dostluk ve iyi komşuluk münasebetlerini takdir ediyorlar ve ederler...» diye sözlerine devam ediyordu.

Pravda Redaksiyon Komitesi Üyesi ve Afrika Kıt'aları Redaksiyon Şubesinden Belayof da, Zimyanin'in sözlerini dikkatle izliyor, notlar alıyordu ara sıra...

Basın hürriyeti...

Tavariş Mikhail Zimyanin'in «Görüyorsunuz ki biz insan yemiyoruz» şeklinde kesin teminatını duyduktan sonra rahatlamıştım. Zira Sovyetler Birliğinde insanların sabun yapıldığını çok okumuştum, Zimyanin'in kasteddiği gazetelerimizde!.. Ama, bizleri sabun değil, yemek bile yapmayacaklarını yetkili bir ağızdan duyunca rahatlamayıp da ne yapacaktım? Başladım pek hareketli Zimyanin'in fotoğraflarını çekmeye... Sabun yapmak ve yememek hürriyetinin olmadıığını öğrendikten sonra söz basın hürriyetine yani «özgürlüğü» ne geldi dayandı.

Biz Türkler, basın özgürlüğünden ne anladığımızı büyük bir dirayetle anlatmaya çalıştık. Hiç bilmiyorlar diye de alıp alıp verdik, belki komşularımıza bu yönden yararımız olur açısından. Diyorduk özetle; «Basın özgürlüğü müdahalesiz yayın demektir. Allah için yazdıklarımıza ne hükümetler, ne genel yayım müdürleri, ne temsilciler, hele hele patronlar hiç mi hiç karışmazlar. İnsanlar hürdür, insanlar yazmada da çizmede de hürdür» gibilerine.

«Yani insanlar hürdür diye siz adam öldürebilir misiniz? şeklinde bir soru da atıldı ortaya!.. Eh, kafanız kızınca adam da öldüremezseniz o özgürlüğün tadı mı olur?

«Biz de hür basından bahsediyoruz. Bizim hür basınımız hiçbir vakit dostluğu bozucu, zedeleyici yayın yapmaz. Dostluk anlayışımız, dostluğa bağlılığımız olumsuzu değil, olumluyu desteklemektir. Hem olumsuzu, hem olumluyu desteklemek iddiasının altında ise anarşi yaşar. Bunun da bedelini bir ödeyen vardır elbette.»

Türk-Sovyet dostluğunun süreli olarak desteklenmesini, bununsa ortak bir biçimde olmasını savunuyordu Zimyanin. Dostluk diyor, başka demiyordu.

«Cumhuriyet neden susuyor?» da dedi...

«Dinliyorum» dedim. «Kültürümü artırıyorum. Saatlerden beri, eksik olmasınlar, arkadaşlarım ve sizler Türk-Sovyet dostluğu, NATO, dünya barışı, basın özgürlüğü, birlikte beraber yaşamak gibi konuları hallettiniz. Bana da konu kalmadı... Dostluk deniliyor saatlerden beri, bunun temelini sanımca, yazarlar, sanatçılar atar... Yazar ve sanatçılar bunun için olağanüstü çabalar gösteriyorlar, ama ne var ki bu güzel köprüleri politikacılar atmakta, uçurmakta yarışa giriyorlar eksik olmasınlar...»

Zimyanin, bu sözlerim çevrilirken gülüyordu, «Ama ben de politikacıyım, böyle bir şey yapmıyorum» dedi...

Tavariş Mikhail Zimyanin Parti Merkez Komitesi Üyesi'ydi. Bunu biliyordum. Sanırım alınmıştı sözlerime, bir soğuk yel eser gibi oldu... «Söyleyiniz lütfen» dedim, «ben burada Pravda Gazetesi Baş Redaktörü Mikhail Zimyanin ile konuşuyorum, iki gazeteci olarak dertleşiyoruz, sohbet ediyoruz. Eğer Parti

Merkezinde ziyaret etseydim, işin politikacı yönünden de tartışmasını yapardık.»

Ve böylece «barış»ı yeniden sağladım.

İçişlerine karışıp karışmamak

Türk takımı, yeniden akına başladı. Zimyanin, dinlemeye geçmişti, kaşını, gözünü oynatıyor, sigarasının küllerini silkiyor, dinlemiyor sanıyorsunuz, ama eminim kelime kelime yazıyordu kafasına... «Cıva gibi adam» deyimi sanki Zimyanin için söylenmişti.

«Biz» diye sözü aldı. «Türkiye'deki sınıf kavgası, meselâ polisin rol aldığı grevler hakkında elbette tenkidlerimizi yaparız. ama bu ideolojik bir çizgide olur. Gerçek amaç, prensip olarak, dostluğun zedelenmemesidir. Biz, komünistiz ve tabii olarak sizdeki ilerici gruplara sempati duyarız. Ama bu demek değildir ki dostluk aleyhine tavır takınırız, hayır. Biz, ilişkilerimiz gelişsin diyoruz, bunu derken de hiçbir zaman üçüncü ülkelerle ilişkileriniz bozulsun demek istemiyoruz, o bizi ilgilendirmez. Biz, aynı sınırda yaşayan ülkeleriz, komşuyuz, müşterek çıkarlarımız vardır, başka komşularımız da vardır, istediğimiz birlikte meydana getirdiğimiz bölgenin bir barış bölgesi olmasıdır. Kıbrıs'ı ele alalım, bizim tutumumuzu biliyorsunuz, meydanda bizim tutumumuz... Şimdi bir de dost ve müttefiklerinizin tutumlarını hatırlayınız.»

Tavariş Zimyanin'in attığı penaltı, ağlarımızı sarsmıştı.

Ah Johnson, ne diyeyim, beğendin mi yaptığını? Bizi Moskof ellerinde bir kez daha irezil ettin! Ne diyeyim?

Tavariş Zimyanin'e Türk-Sovyet ilişkilerinde eski günleri de bir vesile hatırlattık. «Geçen geçmiştir, toplumlar ileriye bakmalıdır» çerçevesi içinde cevaplandırıldı bu konu da... Zimyanin ekledi:

«Sizden önce gelen Türk gazetecilerinin yüzü geriye dönüktü, sizse daha çok ileriye bakıyorsunuz.»

Tabii ileri bakıyoruz. Bizden önce gelen Türk gazetecilerinin çocukluğunda «Gözler ileri başlar yukarı, Yarın ki hayat yurt ufukları - Her şey sizindir Türk çocukları» marşı yazılmamıştı ki...

Mikhail Zimyanin, iki kez İstanbul'dan geçmiş. Transit... Anlaşılan Dünya Kiliseler Birliği kendisiyle temas kuramamış... Bilirsiniz, çoğu kez «Demirperde» ülkeleri kişilerinden, yılda üçü beşi, vapurdan salıverir Boğazın serin sularına, kendilerini... Tesadüf hep motorlar vardır ve bakarsınız bir kişi daha «hürriyeti seçmiş!...» Sonra Dünya Kiliseler Birliği işe el koyar ve ne hikmetse bunlar Amerika'yı boylar sonunda.

Sonra söz bitti, bu tarihi anı, ziyareti fotoğrafla tesbit etti Pravda'nın gepegenç bir foto muhabiri...

Odada kocaman bir fotoğraf vardı. Lenin, kurduğu gazeteyi. Pravda'yı okuyordu. Ve «Pravda»nın karşılığı da «Gerçek»ti...

MOSKOVA'DA GEZİNTİLER

Ne güreşçiydik, ne müzisyen, ne de futbolcu!... Ama buna rağmen biz dört Türk gazetecisine olağanüstü bir sevgi gösteriliyordu Moskova'da...

Ruslar, konuklarına konyak, votka en sonra da kahve sunuyorlar... Ve de meyva, hem en iyilerinden...

Kokteyller veriliyordu şerefimize... Ama ne var ki, bu kokteyllerde herşey vardı, sadece «Molotof kokteyli» yoktu! Her gittiğim yerde «Molotof kokteyli» aradım, bulamadım.

Karga gördüm... Karga...

Bizim 3 aylık Adalet Bakanı, karga konusunda bu satırların yazarına da çatan broşüründe, «Rusya'da karga yok, sınırdan sokmuyorlar» diyordu. Ne hazin tecellidir ki, kendini bilmez bazı kargalar tehlikeyi sezmiş ve kendilerini taa Moskova'ya kadar atmışlardı! Ormanlarda şen ve şakrak gakgaklıyor ve oradan oraya seyirtiyorlardı... Mihmandarımıza kargaların ne denli muzır hayvan olduğuna dair, sayın eski Adalet Bakanından aldığım malûmattan yararlanıp nutuklar attım, bunların imhası için kampanya açmalarını öğütledim.

Dumansız yaşıyorlar...

Moskova milyonluk bir şehir... Kimi Yedibuçuk, kimi sekiz milyon diyor. Yani yedi milyondan fazla insan yaşıyor Moskova'da... Yani yedi milyonun kafasını sokacağı konut var, resmi daireler, fabrikalar, okullar, üniversiteler, yapım evleri bilmem neler... Moskova'nın içinden nehirler akıyor ve nehirlerde vapurlar işliyor, açık denizlere çıkıyor bu gemiler, nehirleri genişletip temizlemişler vapur işleyecek duruma getirmişler... Musluklarından su her daim akıyor, elektrik kesilmiyor... Haydi bunlar uygarlık sonucu şeyler, teknikle halletmişler, olabilir, olur. Bir şeyi aklım almadı; insan akmayan musluklarla da yaşıyabilir, kesilen elektriklerle de amma... Amma

kalorifer, soba dumansız nasıl yaşar insanoğlu? İnsan derin nefes almalı, bol kömür, odun dumanının kurumlarını ciğerinin köşesine kadar çekmeli, öksürmeli, burnunun içi kapkara olmalı, pencerelerden kurumlar yağmalı ve de kanser falan olmalı!.. Maalesef Moskova halkı, özellikle biz Ankara'lıların bu mutluluğundan da yoksunlar! İçim parçalandı, nasıl yaşıyorlar böyle?.. Koca şehirde duman olmaz mı kışın, ne odun, ne kömür!.. Yedi milyon bilmem kaç buçuk insanın yaşadığı Moskovada halk dumansız yaşıyor... İşte talihsiz halk... Kalkmışlar, şehrin beş ayrı yerine tek merkezden ısıtmak için diyelim ki fırınlar yapmışlar, borularla sıcak havayı evlere, havagazı, su, elektrik, telefon kablosu gibi çekip döşemişler. Bir kısmı tabii gazla tabii sıcak suyla ısınıyor... Bu sebeplede dumanlı hava teneffüsünden yoksun kalıyorlar... Zavallı halk...

Milletvekilleri de maaşsız...

Sovyet Meclisinde 1092 erkek, 425 kadın temsilci varmış. 698'i işçi ve köylü, 819'u mühendis, tarım uzmanı, yazar, aktör, yönetici artist falan. Bunu da yadırgadım, milletvekillerine maaş falan vermiyorlar!.. Maaşsız milletvekili olur mu? Oluyor işte!.. «Yahu, dedim «bu adamlar ne yer, ne içer, seçmenlerini nerede doyurur, önseçimlerde harcamak için parayı nereden bulur? Maaş almadan, bu kadar masraf nereden çıkar?» Yolunu şöyle bulmuşlar, bu seçilen adamların asıl mesleği var ya, işte bundan maaş alıyor ya, bu sebeple ikinci bir milletvekili maaşına gerek yokmuş!.. «Desenize haybeye çalışıyorlar?» Ter-

cüman «haybe» nin anlamını bilmiyordu, iyi birşey zannetti «Tabii haybeye» dedi... O, bunu «vatan, millet, halk aşkına» falan zannetti!.. Bozmadım...

Dergi ve gazete

Yapacak işleri olmadığından sanırım, bol bol okuyor Rus milleti... Okumaktan başka şeylerin de olduğunu öğretmemişler... Üşenmeden sabırla kuyruk olup gazete almak için bekliyorlar... Bir not defteri alayım dedim kuyruğa girdim gazete kuyruğuna, bayılayazdım!.. İşkencenin dik alâsı... Ama defter gerekli bana, uçak kalkacak kime nasıl anlatırsın? Çıktım sıradan yanaştım tezgâhtara, defteri işaret ettim... İşaretten bile anlamıyorlar, yüzüme bile bakmadı!.. Ne zaman sıram geldi, «Daaa», dedi, yine «Daa» dedim ve defteri aldım. İşçi Sendikalarının 30 bin, 21 bin kültür evi varmış, ülkede kitaplık toplam sayısı da 370 binmiş... Lenin kitaplığında 24 milyon kitap olduğunu söylediler. Vaktim olsaydı sayacaktım, söyleyenlerin yalancısıyım. Çok dergi ve gazete gördük... Yalnız genç için 200 den fazla dergi ve gazete çıkıyor... «Kaç satır hepsi?» dedim, baktılar kitaba «Toplam tiraj: 47.000.000» u gösterdiler! Sorduğuma soracağıma pişman oldum!.. Üstelik bu yayınlar 25 Sovyet dilinde çıkıyor. En büyüğü Komsomolkaya Pravda'nın tirajı 7.000.000!.. Yabancı dilden de eser çeviriyorlar!.. Bizimkiler dahil, yabancı dilden çevrilen kitapların toplam tirajı 70.000.000.

Jack London

Lenin'in kitaplarının baskı adedi 328.000.000!..

Lenin halkkında kitap yazdın, çeviri yaptın diye editörleri, yazarları, çevirmenleri içeri tıkmıyorlar!.. Üstelik Lenin Komünizmin ağababası falan. Marx ve Engels'in kitaplarının tirajı çok, ama çok düşük, 80.000.000, Tolstoy bunlardan iyi okunuyor O'nun ki 118.000.000, Puşkin 111.000.000, Gorki 106.000.000, Çekov 68.500.000, Şolokov 43.000.000, Mayakovski 52.000.000, Jack London 26.000.000 ve Balzak'ın da 22.600.000!..

Dil birliği yok...

Sovyetlerde nedense dil birliği yok!.. Herkes kendi dilinden söyleşiyor!.. Bunlar için 90 Sovyet dilinden kitap yayımlanıyor, 54 dilden çeviri yapılıyor. 1966 yılında 77 bin eser 1.300.000 satılmış.

Ya gözlük?

«Peki dedim, Sovyetler Birliğinde kaç kişi gözlük kullanıyor. Vermediler rakamını, sır gibi sakladılar... Gözlük üretimini arttırmak için bu kadar kitap, dergi ve gazete basıyorlar anlaşılan ve gözlük tüketimini de saklıyorlar!.. Kitaplar karıştırdım, Sovyet yöneticileri tam deyimiyle «ti»ye alan ünlü Krokodil mizah dergisinin 4.600.000 adet sattığı, 2.400 büyük statyum, 64. 200 futbol antrenman alanı, 26.200 atletizm alanı, 29.000 jimnastikhane ve 365.000 tenis, voleybol, basketbol alanının olduğu, sporcular için çıkan Sovyetsk Spor dergisinin 2.500.000 sattığı var da, gözlüklü adedi yok!.. Niçin saklıyorlar, anlamadım vesselâm...

Göstermelik...

Moskova düzovada, etrafı ormanlık bir şehir de-

dik. Işte bu düzlüklerden birine gittik... «Parka gideceğiz» dediler... «Yahu, parkın sırası mı şimdi, çocuk muyuz biz?» dedikse de otomobillere bindirdiler... İçeri girerken «Aman birbirimizden ayrılmayalım kayboluruz» dedi tercüman Viktor'umuz. Kızdık tabii...

Parktan içeri girince «Buyrun» dediler ve asfalt üstünde yürüyen trenimsi bir şeye bindirdiler, bizim Gençlik Parkındaki minyatür trenin rayda gitmeyeni. Ne yapacaksınız. bindik... Parkın büyük kısmını bu acaip aletle dolaştık... İyi ki binmişiz, yoksa Ankara'ya 6 ay sonra falan dönecektik... Park diye kandırdılar bizi, meğer burası «Minyatür Sovyetler Birliği» imiş... 220 hektarlık bir düzlükte kurulan bu sergi alanda başarılarını gösteren daimi bir sergi, park imiş... 200 hektarlık bir düzdükte kurulan bu sergi SSCB topraklarının tam 10.000.000 da biri. Sovyetler Birliğini teşkil eden 15 Cumhuriyetin ekonomi, kültür ve bilim dalında yaptığı işleri toplamışlar. Eğer bu sergide, parkta her parçanın önünde 2 dakika kalırsanız dışarı 6 ay sonra çıkabiliyorsunuz... Bunu duyunca hızlandık... Sergide Vostoc füzesinden, Minsk 32 model elektronik hesap makinaları, uzaya gönderilen yapma uyduların asılları, kozmonotların giysileri, motorlar, laboratuvar araçları, komple ameliyathaneler, fotoğraf makinaları, uçaklar, traktörler, kalemler, elektronik araç ve gereçler, grafikler, istatistikler velhasılı kelâm akla ne gelirse, daha doğrusu komşumuzda ne yapılıyorsa hepsi mevcut...

Bu parkta ayrıca, Sovyetlerin bahçe düzeni, çiçek düzeni, güzel havuz yapımına ait örnekler de var... Havuzlarda sandallar, göllerde balık avları, Kafkas yemekleri, Avrupa yemekleri, birçok halkla-

rın yemeklerini veren lokantalar, kafa dinlemek için geniş, ağaçlı bol kuşlu yollar... Sergiyi, parkı dolaşan binlerce insan... Övünerek dolaşan... Sergiden çıkarken, Sovyetler Birliğinde insanların nasıl yaşadıklarını, nasıl çalıştıklarını, neler yapmak istediklerini nelerle övündüklerini görüyorsunuz.

Baktım ki arkadaşlar yok...

Havuzlardan birinin önünde bir resim çekelim dedik, baktık ki iki arkadaş bizi kaybetmiş, daha doğrusu biz arkadaşları kaybettik. Bundan telaşlanan, en çok telaşlanan mihmandarımız Viktor olmuş... Sergi radyosuna gidip anons yaptırmış ve Viktor'u beklemeye başladık, zira biz dört Türk birbirimizi bulduk, arabaya bile geçip oturduk!..

Victor'u bulduk. Çocuk alı al, moru mor, üzgündü. Kayboldu sanmış bizi...

«Korkma be Victor» dedim, **«Biz, Ankara Gençlik Parkında bile kaybolmayız, kaldı ki burada kaybolacağız!..»**

«Ama efendum burası çok büyük...»

«Ohooooo, Gençlik Parkını gel de gör sen...»

Ne de olsa İran bizim sınır komşumuz, bu kadar atmışım çok mu?

«REJİMİMİZ, DOSTLUĞA ENGEL DEĞİLDİR»

Moskova'ya tam kırkbeş dakika vardı, alışkanlıkla kemerimi bağladım, sigaramı söndürdüm, ama uçak işaretinde bir hareket yoktu. Dönüyordu uçak kavis çizerek, iki saat sonra bir başka alandaydık. Moskova'da hava inişe uygun değilmiş. Neden sonra

uygun hava bulmuşlar ki yeniden havalandık, vardık Moskova'ya... Bütün randevular güme gitmişti, sevindim... Belki şöyle doya doya, başımıza buyruk gezeriz. Nerede o günler? Son süratle gidiyorduk Moskova'ya, arabalarla.

Benzin istasyonu görmemiştim hiç, bu kadar araba benzini nereden alır? «Ya benzin biterse yolda?» diyordum... «Benzin bitmez efendum» diyordu bizim Viktor'umuz... «Yahu ya biterse?», «Neden bitsin efendum?..»

Ve bindiğimiz taksinin benzini bitiverdi havaalanı, Moskova arası!.. Yağmur yağıyordu. Şoför indi, başladı gelen giden arabalara el etmeye. Üçünsüsünde başardı, bir kamyondu bu. Hemen onun deposundan bizim depoya aktarma yapıldı... «Pajastva» dendi o kadar... «Teşekkür...» Ne belge, ne formalite gerektiren işler...

Benzin devletin, arabalar devletin, kimin malını kimden esirgeyeceksin... Özel araba bile olsa benzin ikmali yapılıyor, o kadar... Bir tuhaf iş, vesselâm...

Doğru Dışişlerine

Kılık kıyafet, yolcu işi... «Dışişleri Bakanlığına gidiyoruz» dediler... «Aman etmen yav, gidip siyahları çekelim...» Sökmedi...

Dışişleri Bakanlığının o muazzam binasında bulduk kendimizi... Dışişleri Bakanının dokuz yardımcısından birisi Tavariş Vinogradov bütün randevuları allak bullak olmuş, ama bizi beklemişti, beklemekteydi. Önce kılık kıyafetten özür diledik.

«Biz sizi görmekten memnunuz, dış durum önem-

li değil. Bizde bir atasözü var, (yer insanı değil, insan yeri süsler)»

İlk cümlesi bu oldu Dışişleri Bakan yardımcısının. Sonra Sovyetler Birliğinin çok büyük olduğu konuşuldu.

«Neyi beğendiniz, neyi beğenmediniz bizde?»

«Çok büyük bir şantiye, memleketiniz.»

Demirel'e selâm getirdim

«Türkiye'ye döndükten sonra sayın Süleyman Demirel'e, İhsan Sabri Çağlayangil'e selâmlarımı söyleyiniz. Bu, iyi tanıdığım iki kişidir. Türkiye'de pek kimse tanımıyorum. Sizin reisicumhurunuz buraya gelmek isterse çok iyi karşılanacak...»

«Gelecek mi acaba ekselans, bazı söylentiler var?»

Adam diplomat «yer mi» gazeteci numaralarını. Güldü.

«Siz Türksünüz, kendisine sorabilirsiniz» Ev sahibi olarak biz memnun olacağız, kapılarımız her zaman açıktır. Bizler, Türk heyetlerinin gelmesinden memnunuz, bunlar nezaket sözleri değildir. İyi münasebetler yaşıyoruz, birbirimizi daha iyi tanırsak, bu münasebetler daha iyi olacaktır. Bunun için birbirimizi iyi tanımamız lâzımdır. Bununla beraber bazı şeyleri beğenmezsiniz, bazısını beğenirsiniz. İşte biz bu sebeplerle Türk misafirlerinin Sovyetler Birliğine gelmesini istiyoruz. Ne kadar çok gelinirse o kadar iyi olur. Bazen buraya geliyorlar, dönüşte fena yazıyorlar, olsun, yine gelsinler... Meselâ Türk fikir adamlarının, yazarlarının etkileri bellidir, bunun içindir ki Türk gazeteciler grubunun büyük ödevleri var-

dır, gördüklerini, işittiklerini anlatması lâzım, bundan biz çok memnunuz, eğer Türk Sovyet münasebetlerinin değerlendirilmesini istiyorsanız bir kaç kelime söyleyeyim, bizim münasebetlerimiz inkişaf yolundadır, Sovyetler Birliği bundan memnundur... İyi komşulukla da iş bitmiyor, aynı zamanda ekonomik münasebetler de var, bu imkânlardan yararlanmak gerekir.

Kültür işbirliği

İşbirliğimizin ikinci safhası kültür işbirliğidir. Türk kültürü bizim memleketimizde çok yüksek olarak değerlendirilmektedir. Yalnız aydınlar arasında değil, halklar arasındadır. Bizler, birbirimizden çok faydalı şeyler alabiliriz. Ekonomik işbirliğinde maddi şeylerin mübadelesi vardır, kültürde manevi mübadele vardır, manevi kıymetler de halklar tarafından yaratılmıştır.

Çok doğru

Tabii hem birinci şekilde, hem de kültürel mübadelede birbirimize uygun olmayan şeyler teklif edilmemelidir.

Siyasi saha da var, her iki memleketi ilgilendiren, anlaşılmayan şeyler olabilir, mühim olan bu meseleleri arayıp bulmaktır.

Kendi kendine bir soru

Siz şimdi diyebilirsiniz, (peki sosyal rejimlerimiz apayrıdır) olabilir. Politik rejimin farkı bu münasebetlere engel oluyor mu? İşte mesele burada... Madem ki bizim rejimimiz ayrıdır, bu alanda fazla yakınlık olmayabilir... Aynı zamanda memleketimizde

bazı inançlardan dolayı doğru olmayan kanaatler olabilir, hem kültürel hem de ekonomik alanda. Biz şuna inanıyoruz ki, bizim rejim ayrılığımız bütün sahalarda bir engel değildir, neden böyle sayıyoruz? Çünkü biz bilinen, Lenin'in teorisine dayanıyoruz. Bir devletin rejimi devlete ve halka aittir, kimseye ait değildir. Devlet arası münasebetlerde başkadır. İşte Türkiye ile münasebetlerimizi bu şekilde değerlendiririz. Sovyet halkları dostane bir şekilde Türk halklarına şunu demektedir: Türk halkı inkişaf etmiş bir ülkenin insanları olsun.

Konuşmalarımız bu minval üzere devam etti, bizi şaşırtan, yadırgatan, aykırı gelen şeyleri sıraladık, beğendiklerimizi, beğenmediklerimizi söyledik. Çünkü ev sahibi Tavariş Vinogradov, insana, samimi olmak havasını, duyusunu veriyordu. Biz de olduk. Öğütlerimizi tutarlar inşallah!..

Boş yok...

Vakit geçmişti, ama bizi muhasaraya alan komşumuz boş vakit bırakmamışlardı azami istifade edelim diye, Dışişlerinden kalkıp Sovyetler Birliği Bakanlar Kurulu Nezdinde Devlet Planlama Teşkilâtına da gittik... Gittik değil cebren götürüldük bence... Kültür şubesi şefi Buzlekov, ekonomi reformu bilmem nesi Jeşefski, Gosplan yönetim kurulu üyesi aynı zamanda planma şubesi şefi Ribindinski ile masaya oturduk. Cebindeki parayı hattâ aldığı maaşı bile lirasına varıncaya kadar bilmeyen bendeniz için koca Sovyetler Birliğinin milyarlara dayanan ekonomisi ne kadar ilgi uyandırırsa o kadar ilgiyle dinledim söylenenleri!.. Üç bin kişi bir yıllık orta ve uzun

vadeli plânları yapıyormuş. 17 ekonomik bölgeye ayrılmış, plânlar her cumhuriyete göre hazırlanıyormuş, Bakanlık ve Cumhuriyetlerle müzakere ediliyormuş. Anlaşmazlık olursa Bakanlar Kurulu Komitesine gidiyor.

Türk grubunda gerçekten ekonomiyle alışverişi olan arkadaşlar vardı, anlaşalım 20 Ağustos 1969 günün sıcağını az görmüş olacaklar ki biraz terletelim mi ne dediler, şaşırtmacalı, Sovyetler Birliğinin sakat taraflarını ortaya çıkarmak istediler. Ama ne var ki sistemlerimiz ayrı, onlar bu böyle doğru olur diyor, üstelik cuk oturtuyorlar çoğu yerde, biz bizimki doğru diyoruz, tabii biz de oturtuyoruz, sanırım biraz da karaya, şapa!

Şarkiyat enstitüsü

En mutlu ziyaretlerimden birisi Şarkiyat Enstitüsüne yaptığımız ziyaret oldu... Başta Ekber Babayef olmak üzere, nice Türkçe dilleşen genç, orta yaşlı kadınlı erkekli güzel kafalar toplanmışlardı, onların karşısına geçtik, sanattan, edebiyattan, tarihten vurduk yarenliğe, onlar sordular, biz sorduk, biz sorduk onlar cevap verdiler. Eğer bizim vaktimiz olsaydı yedi gün yedi gece konuşabilirdik, sıkılmadan, mutluca. Yoktu vakit... Bir serzeniş vardı konuşmalarında. Araştırma yapmak isteyen bu gönlü yüce Türkologlara evvel Allah elimizden gelen zorlukları çıkarıyoruz anlaşılan, apaçık söylemediler ama, anlamamak için aptal mı ne olmak lâzımdı. Şükür değildik.

Nazım Hikmet

Mezarlıktan çok, parka benzeyen bir alçak du varlı düzlük, mermer taşlı.

Ağaçlı yollar, mermer mezarlar, anıtımsı mezarlar, ağaçlar, ağaçlarda kuşlar cıvıl cıvıl... Kara taştan bir tümsek. Yontulmamış taşa yontulmuş bir gölge. kıvırcık saçlı: Nazım Hikmet... Üzerinde imzası.

Taze çiçekler bırakılmış... Mezarlığı ziyarete gelenler, durup okuyorlar imzayı, ismi: Nazim Hikmet... «Büyük Türk şairi» Duruyorlar bir an mezar başında... «Büyük Türk şairi... Nazım Hikmet...» Şairi anlıyordum, Türk'ü anlıyordum, Nazım Hikmet'i anlıyordum. Anlayamadığım bir kelime vardı, sordum Babayef'e bu nedir diye, «Büyük» dedi.

Şöyle bir dolaşırken mezarlığı nice büyük kişilerin, yazarların çizerlerin, sanatçıların mezarlarını gördüm...

«Babayef, ben de ölürsem buraya mı gömerler?» «Bırak» demiş Ekber Babayef Nazım'a... Ölüm de nereden çıktı? Bir hafta önce «Beni gezdir» demiş «arabanla» Gezmişler... Hep ölümden, ölmekten bahsetmiş Nazım... Ve bir hafta sonra gurbet ellerde ölmüş Nazım.

Mezarında şimdi, babasının mezarından gelmiş bir torba vatan toprağı var, çiçekler açmış, allı beyazlı...

Mustafa Kemal Atatürk'ümüzü tanımayan yok komşumuzda... Nasıl bir yücelikle bahsediyorlar O devden, büyük insandan... Sonra mı? Bir şairden bahsediyorlar sevgiyle, mısralar okuyorlar... Sonra mı? Reşat Nuri'nin Çalıkuşu'ndan söz ediyorlar. Aziz Nesin'den, Orhan Kemal'den, Yaşar Kemal'den, Oktay Akbal'dan, Nevzat Üstün'den... Ve isimler sıralanıyor. Yani ot gibi yaşayıp, iz bırakmayandan söz yok bu komşuda... Ve bu gibilerin gölge etmemesinden

başka da bir istekleri yok, yansımadı bize böyle bir şey...

Dünya'ya, halklara iz bırakmışların arasında bir kara taş vardı ve Nazım eğilip bakıyordu toprağa doğru, bir torba da olsa vatan toprağı, vatan toprağıydı...

LENİN FOTOĞRAF ÇEKTİRİYOR

Yine ormanları sıyırıp havalanıverdik, birkaç dakika sonra uzaydaydık sanki, on bin metreden uçup Leningrad'a yollanıyorduk. Bana mı öyle geldi ne, jet uçaklarının hostesleri pervaneli uçakların hostesle-rinden güzel... Altımız tamamen buluttu, seyredecek başka bir şey yoktu hostesten gayrı, ben de öyle yaptım. Dergiler, gazeteler vardı, pırıl pırıl, zevkli jet uçağımızda, onları diğer yolculara bıraktım, hostesi okumaya başladım. (sonuç: birşey anlamadım!) Zira jet bu, bir satte attı bizi Leningrada...

Sarışın bir meslekdaş bayan Nina karşıladı bizi.. İlk kez nutuk atılmadı. Kapıda duran bir taksiye bindim. Şoförü de sarışın bir bayandı. Güzel mi güzel, şık mı şık... Teşhisi koyduk, bu garanti polisti!.. Oysa kadın diğer şoförlerle şakalaşıyor, garç garç vites değiştiriyor ve bize boşveriyordu. Bunu dilimize dolayıp, epey gırgırımızı geçtikten sonra otelimize geldik. Anahtarı verdi kat memuresi abla. Seyfettin Turhan'la beraber numaralara baka baka geldik. Üç kapı vardı ikisi asansör... Ortada ki meğer bizim odaymış, gir girebilirsen... Bavulların üstüne çöküp

makaraları koyuverdim... Asansörde hiç yatmamıştım bu yaşa kadar...

Seyfi'yi kandırıp kapıyı açtırdım, Seyfi kayboldu... «Gitti» dedim, «Garanti gitti en alt kata...» Gelen geçen, bavullara kapanıp kıkır kıkır gülen kara bıyıklı adama bakıp acıyorlardı deli falan diye... Seyfi neden sonra çıktı odadan, «Büyük bir asansör» dedi. İçeri girdim... Koca bir oda, masalar, şamdanlar, mektup kâğıtları, koltuklar, haşmetli yağlı boya tablolar, sonra bir oda, iki banyo daha...

Müze mi?

«Yahu Seyfi, adamlar bizi müzeye getirdiler, otel nerede acaba?»

Uzun uğraşılardan sonra buranın otel olduğu yargısına vardık, rahatladık.

İşte Leningrad'ın oteli böyle, bu oteli Leningrad kadar büyütün Leningrad'ı tanımış olursunuz... İyi ki sonradan görüdüğümüz modern yapılara koymadılar bizi de bu tarihi otelde kaldık, bir aralık kendimi Çar'ın çeşnicibaşısı falan sandım, oteli de saray yavrum...

«Moskova mı güzel, Leningrad mı?»

Havasına varıncaya kadar Leningrad başka bir alem... Saraylar, kanallar, zenginliği anlatılmaz müzeler, yeşiller, çiçekler, mini etekler, Paris, Venedik, İstanbul karışımı Leningrad.

Lenin'in çalışma odası

Smolni Sarayında Lenin'in Sovyetleri kurarken çalıştığı, emirler verdiği, söylevler verdiği yerleri de gördük. Sovyetler Birliği iki eski koltuk, bir düz ma-

sa, bir seyyar karyolanın olduğu bu odada kurulmuştu.

Fotoğrafçı

Lenin, zaman alıyor diye fotoğrafı sevmiyordu... Tarihi bir toplantı vardı... Bir fotoğrafçı bu tarihi anı tesbit etmek istiyordu, ama Lenin'in çevresindekilerin de ısrarına rağmen, Lenin fotoğrafcı önünde iki saniye bile zaman yitirmek istemiyordu. Neden sonra Lenin dayanamamış «Peki çeksin» demişti.

Fotoğrafçı makinasını kurmuş, kafasını kara örtünün altına sokmuş, bir eliyle de mağnezyumu ayarlamıştı... Adamın kafası çıkmıyordu dışarı. Lenin sabırla bekliyordu, ter döküyordu Lenin'i ikna edenler... Fotoğrafçı sanki uyumuştu makinanın içinde... Ve neden sonra alı al moru mor, kan ter içinde bir baş çıktı makinadan kara örtü altından, ağlamaklıydı bu yüz, perişan, pes-perişandı:

— Vladimir İlyiç Ulyanof... Cam takmayı ve de almayı unutmuşum!..

Lenin bir an düşünür, ama dayanamaz, sonra başlar gülmeye...

Yeniden çalışmaya koyulurlar. Neden sonra Lenin «Çağırın» der, «Camını alıp gelsin, çeksin fotoğrafımızı.» Ve o tarihi an böyle tesbit edilir.

Leningrad'da gece...

Mihmandarımız bayan Nina, Victor'un deyimiyle «Bizim Nina'mız» bizi gece de dolaştırdı. Çarlığın son Başbakanı Kerensky ve hükûmetinin ecel terleri döktüğü anda toplaştıkları kışlık saray, önünde muazzam abideler, Lenin'in Sovyet Cumhuriyetini ilân edip

başkanlığını da üzerine aldığı, nice planlar yaptığı Smolni sarayı, Neva nehri, nehir kenarındaki yalı babaları... Saraylar, saraylar, saray yavruları, muazzam binalar, parklar, şık insanlar, pastaneler, bulvarlar meyhaneleri, cıvıl cıvıl, üstelik güzel insanlar... İstanbul meselâ... Güzel bir şehir. Tarihi bir şehir... Ama Ankara, yeniden doğan bir ulusun kalbi, bana sorarsanız ben Ankara'yı seviyorum bu açıdan... Sanırım Moskova'lılar da böyle...

Her taraf ışıklandırılmıştı... İşte, İkinci Dünya Savaşında zaferini kutlamak için davetiye bile bastırdığı, dağıttığı, vereceği muhteşem ziyafeti tasarladığı Astoria oteli... Bir arkadaşımın dediği gibi Hitler faşistinin bu ziyafet uğruna 25 milyon insanın can verdiği, ama gerçekleştiremediği ziyafet bu otelde yapılacaktı. 20 milyon Sovyet halkı ölerek bu niyeti bozmuştu.

650.000'i bir arada

Piskaryovskoye Leningrad'ın en hazin yeridir... Burada hemen hemen her Leningrad'lının, ya babası, ya kardeşi, ya anası, ya amcası, kısacası aileden birinin yattığı şehitliktir.

Büyük bir kapıdan girdik, göz alabildiğine tümsekler uzanıyordu kızıl güllerle, ortada dar bir şerit... Bir alev yükseliyordu ana girişte, çook ötelerde elinde defne dalları tutan «Ana vatan» anıtı, bir ana'nın temsil ettiği... Tümseklerin kiminde yıldız, kiminde orak çekiç vardı... Orak çekiç'li bölüm sivilerli, yıldız askerleri gösteriyordu.

İnsanlar bir huşû içinde setlerin, tümseklerin arasında dolaşıyor, dualar ediyor, yahut düşünceye

kaptırıyordu... Sonra elindeki çiçeği anıtın altında hazırlanmış özel yere bırakıyorlardı... Ötelerden kuşlar cıvıldıyordu .. Leningrad halkı, İkinci Dünya Savaşın da faşist sürülerine karşı durmuş, tabiatın amansız soğuğuna, karına, savaşın açlığına, yokluğuna karşı durmuş, mumlar gibi erimiş, erimiş yüzbinlerce ölü vermiş, ama yurtlarını vermemişlerdi...

Şehitliğin girişinde büyük bir oda, tepeden, gizli ölü ışıkların süzüldüğü... Savaş yıllarına ait, insanı insanlığından utandıran fotoğraflar. yahut vatan için insanların nasıl direnç gösterdiğini, insanlığı yücelten fotoğraflar... Sekiz yaşındaki bir kız bebesinin sonradan ele geçen hatıra defterinden yapraklar... «Bugün babam öldü.» «Bugün kardeşim öldü...» «Bugün...» Gerisi yok kelimenin. Bugün insanlar yurtları için ölenlere çiçekler bırakıyorlar... Acep bu bebecik hangi tümseğin altında, var mı acep? Kimse bilmiyor bunu... Belli olan 650 bin insan'ın gömülü olduğu yer burası...

«İstemiyoruz»

Victor da dolaşıyordu, duygulu... Çıkarken, «Biz. bunun tekrarlanmamasını istiyoruz» dedi... Sonra devam etti:

«Ama gidiş hiç o gidiş değil... Almanya'da olup bitenler, uzak olmayan bir gelecekte dünyanın yeni tehlikelerle karşılaşabileceğini gösteriyor, buna dikkatinizi çekmek isterim efendim...»

Bir arkadaş, Almanların savaştan ders aldığını, onların da ölü'ler verdiğini belirtti, ama arkadaş Viktor yakın bir gelecekteki tehlikeyi daha açıyor, «Savaşta yalnız Sovyetlerin kaybı 20 milyon insandır,

buna karşın Almanlar ve diğer ülkelerin kaybı beş milyona yakın... Bırakın bunları, giden gitmiş, bakınız Almanya'ya, savaş öncesi olaylar, akımlar yeniden canlanıyor Almanya'da... Başkalarını bilmiyoruz, ama biz, bu savaşın tekrarlanmamasını istiyor ve bütün dünya halklarına bunu anlatmak istiyoruz.»

Yüzbinlerce ölüyü bırakıyor, uzaklaşıyorduk, savaştan bir kez daha iğrenerek... Bir parlamenterimizin, savaşa Türkiye'yi sokmadığını belirtmek için ismet Paşa'nın, Türk halkının erkekliğini öldürdüğünü iddia eden sözlerini de ansıyarak!.

Aurora zırhlısı

Neva nehrinde eski bir zırhlı, ama pırıl pırıl... Aurora zırhlısı 1917 devrimine katılmıştı toplarını kışlık saraya çevirip, Krenski ve arkadaşlarına... Bu tarihi zırhlı şimdi deniz harp okulunun eğitim gemisi olarak kullanılıyor ve müze...

Petronun yazlık sarayı

Güzel bir Ağustos günü Petro'nun yazlık sarayı Petrogof'u ve havuzlarında altın kaplamalı heykellerin bulunduğu parkı, parkı değilde koruyu, koruyu değil de ormanı gezdik içimiz açılarak...

«Yahu, bu Deli Petro'da zevk sahibi adammış» deyince Viktor'umuz şaşkınlıkla «Neden deli, efendim?» deyiverdi... Oysa Petro'ya O, «Bizim büyük Petro'muz» diyordu da...

Hermitage

Hermitage sarayı şimdi halk hizmetinde bir müze... Saray dediğin de böyle olmalı... Kırkbeşbin met-

rekare ve üçyüzelli üç koridorlu ve burada sergilenen üç milyondan fazla eşya! En çok resim salonlarını sevdim, sevdiğim nice ustaların eserlerinin asıllarını ara sıra elimi de sürerek seyrettim. Metisse'ler elliden fazlaydı, daha niceleri... Bütün müzeyi gezmek için, iyi gezmek için altı ay gerekliymiş! Biz bu işi bir buçuk saate sığdırdık ve erişilmesi güç bir rekor kırdık...

Sonra elveda Leningrad dedik, elveda iyi yürekli mihmandarımız sevimli güzel Nina... Bizim Nina'mız...

TAŞKENT TAŞKENT DEDİKLERİ...

17 Ağustos 1969 günü kalkan uçakta nefis bir kahvaltı yaptıktan biraz sonra, hostes komutu verdi, tablaları çıkardık ve yemek geldi!.. Sonra meyve suları, maden suları servisi başladı...

Uçuyorduk Özbekistan Cumhuriyetine doğru... Ortalık kararınca yeniden yemek yedik!.. Canımız sıkılmasın diye olacak durmadan yemek veriyorlardı, biz de yapacak iş olmadığından yiyorduk. Saatlerimiz allak bullak olmuştu, ileri alıyor, geri alıyor ve yemek saatine rastlayan zamanda da yine yemek yiyorduk!.. Ne zaman geceyarısı oldu anlamadık, benim saat 19.30'u gösteriyor, arkadaşların saati, 23.30'u...

Taşkent havaalanında önce bir sıcak karşıladı bizi, ardından konukları olacağımız meslekdaşlarımız. Sabah uçağında bir kişilik yer vardı, biz arkadaşımı-

zı, bayan Yalçın'ı sevketmiştik Taşkent'te ve bizden önce gidip daha çok göreceği için Taşkent'i biraz da kıskanıyorduk...

Hakimov Miad genç bir çevirmen, yayınevinde çalışıyor, bülbül gibi konuşuyor dilimizi... Bavulların nakli falan derken havaalanın lokantasına götürüldük, orada da sofra hazırlanmıştı ve bir genç kız, personel, iskemlelerin üzerinde uyuyordu, uyandırıldı ve yeniden yemek yemeğe başladık!.. Sordum bu ne yemeği diye, akşam yemeği imiş!.. Uçakta yedik dedik akşam yemeğini, Miad'da çıkamadı işin içinden...

Uzun sürdü yemek, horozlar ötüyordu ve bizler Reşat Nuri'den Aziz Nesin'den, Orhan Kemal'den, Nazım'dan, Sabahattin Ali'den, Samim Kocagöz'den, Oktay Akbal'dan, Yaşar'dan, Nevzat Üstün'den, Rıfat Ilgaz'dan ,Melih Cevdet'ten konuşuyorduk... Bu yazarlarımız yabancı yazarlar içinde en çok okunanlar arasında... Taşkent'te değil, sanki bir zamanların, Bab-ı Ali'de Meserret kahvesindeydim!..

Hababam sınıfı Taşkent'te...

Miad, şimdi Rıfat Ilgaz'ın Ha Babam Sınıfı'nı çeviriyor... Ne var ki zor bir çeviriymiş bu... Öğretmenlere takılan «matrak» isimler için Miad kolları sıvamış, bütün okullara el altından haberler salmış, öğretmenlere takılan adları tesbit ediyormuş, ona göre Ha Babam Sınıfı'nın öğrencileri, öğretmenleri Özbek «takıntısı» olacak ve çeviri daha tatlılaşacak.

Otelde...

Horozlar ötüyordu, kalkalım dedik... Buranın horozları da zamansız ötüyor ama, rejimden olsa gerek

kesmiyorlar falan derken, horoz seslerinin televizyondaki bir tarım saatinden geldiğini görüp duyunca sıcak Taşkent gecesine, pırıl pırıl yıldızlı göğüne kahkahalarımız yükseliverdi.

Feride Hanım, Bayan Yalçın'la bekliyordu otelde... Feride Hanım mahalli gazetede yazar... Nilifer Yalçın, şöyle bir dolaşayım demiş, lâf atmış çapkın Taşkent'liler... Eh bundan doğal ne olabilir, ata yurdu değil mi? İlk işim MHP Genel Başkanı Türkeş'e bir kart atmak oldu Taşkent'ten...

Yeni Taşkent

«Ata Yurdu» Özbekistan'ın Başkenti Taşkent, daha doğrusu yer yer Kerpiçkent... Derken bir deprem, öz ölüyle kerpiç evleri halletmiş ve «Kardeş Cumhuriyet»ler kolları sıvamışlar kısa zamanda yüzbinleri barındıran konutlar yapmışlar. Yeni bulvarlar, caddeler, tiyatro binaları, çocuk bahçeleri ve Taşkent birden çehre değiştirmiş.

Lagman yemeği

Bu satırları yazarken, açıkçası karnım acıktı ki yemekten vuruyorum hep... Ama bir nevi erişte ile yapılan lâğman yemeğini unutamayacağım. Böyle lezzetli yemek az bulunur. Biz lâğman'ı başka şekilde yaparız, hani hastalanınca falan, burada ters yerden oluyor lâğman ve lezzetli bir yeyinti oluyor. Gerçi arada bir harf farkı var ama, epey neşelendirdi sofrayı bu benzetiş.

İkibin...

«Uzbekistan»ın Başkenti Taşkent yaşlı bir şehir aslında, yaşı şöyle böyle 2000 yıl falan ...Eskiden

Yakındoğuyla, Hindistan ve Çin'i bağlayan kervanyolu üzerindeydi. Şimdi Afganistan, Pakistan, Endonazya'dan gelen uçaklar Taşkent'ten geçiyor. Yeni doğan Taşkent. eskiyi yani tarihi yoketmemiş, yeni ve eski kucak kucağa, barış içinde yaşıyor. Kültür sarayları, parkları, müzeleri, tiyatroları ile hareketli bir Başkent. Bunun yanısıra İlim Akademisi, sayısız enstitü, araştırma laboratuvarları, üniversitesi, yüksek politeknik, tesktil ve tarım, öğretmen okullarıyla, iki milyon kitabıyla Millî Kitaplığı ki içinde en nadide el yazma kitapları, 16. yüzyıldan kalma, çinilerle bezenmiş Kukeldak medresesi, Kafali Şaşı'nın kabri, aynı asrın en güzel mimari örneği Barak Han medresesi Taşkent'i tarih ve uygarlık yarışına sokuyor.

Daimi sergi

Burada da Özbekistan Cumhuriyetinin kalkınmasını gösteren daimi bir sergi evi var... Traktörler, elektrik motorları, tekstil ürünleri, renkli pamuk, yemişler, meyvalar ve tarım uçakları... Bu araçlardan en çok, pamuk kütlüsünün kabuklarını düşüren makinaları sevdim. Bizim pamukçular da severler sanırım.

Gagarin anıtı şehrin en güzel yerinde.

Halk bahçesi

Miad bizi halk bahçesine götürdü... Bizim Gençlik Parkının ağbabası falan... Her taraf Lenin ve heykeller, çayhaneler, peykelerinde yeşil çay içen kadınlı, erkekli gruplar, yan gele zeydi hepsi...

Karpuz pazarında...

Karpuz pazarına gittik, kendimi Tarsus'ta san-

dım... Karpuzlar, kavunlar dağlar gibi yığılmış, bir yandan cartla ciğer kepapları, şişler bol duman et kokulu, köfteciler ve karpuzların arasında uyuyanlar, entarili giysiler... Nakışlı takkeler... Medreselerde namaz, niyaz...

«Cami işi serbestî.» dedi Miad... «Ya komünizm ne oluyor birarada?» Güldü Miad, «Bizde iki yüzlülük yok» diye tamamladı cümlesini Miad, «Bizde iki yüzlülük yok, hem komünistlik hem din... İsteyen ibadetini yapar, inancını sürdürür, kimse neden demez, ama komünist ayırır bunu, ne karışır ne de kendi işine karıştırır.»

Bundan ötesi...

Bundan ötesi 141. maddeye gireceğinden bir Taşkent'li şoförün evine girmekte fayda var...

Yeni yapılarda binlerce insan yaşıyor. Bir evi görmek istedik, şoförümüz altı çocuklu bir meslekdaşından bahsetti, ama istediğimiz bir apartmana girip seçeceğimiz bir kapıyı da çalmamızın mümkün olduğunu söyledi ve Yusufov'un evine daldık. Bayan Yususov gazete satıcısı, candan konuksever bir kadın, bizden yani... Diğer Cumhuriyetler Özbekistan haklarına armağan ettiler ya binlerce apartman, onların bir katında oturuyorlar... Hani altı çocuklu, sonra şoför... Tam istenildiği gibi. Vur fukaralık, yoksulluk edebiyatına...

Tıpkı bizim ev döşeme zevkimiz. Ortada bir masa, üstü örtülü. Yanda bir büfe içinde kırılacak eşyalar, cam, kristal, fincan falan. Yerde halı, duvarda keza... Koltuklar, iki radyo birisi portatif diğeri haşmetli. Sonra yatak odası, karyolalar, üzeri Özbek halk

sanatının en güzel örneklerinden... Köşede televizyon... Salonun yanında mutfak, bir fırın, ufak bir buzdolabı, çelik lavabo, musluklar falan.

«Ne kazanırsın?»

Yusufov 15 günlüğünü yeni almış, bordrosunu çıkardı, buruşuk... Bir takım rakamlar, arkadaşlar sıkı sıkıya incelediler. Fazla mesai falan, toplam 293 ruble oluyor aylığı. «Çalışırsan, çalıştığın kadar para alırsın, doksan rublelik çalışırsan o kadar alırsın... Hanım da 90 ruble kazanır...»

Yusufovlara evi Devlet vermiş. «60 metrekarelik yaşama sahamızda dört oda var. Depremden önce pederin eski evinde kalıyorduk, şöyle 20 metrekare falan... Buraya 7.5 ruble ödüyorum, gaza 1.5, elektrik de bir iki ruble tutuyor... Hepsi onyedi, onsekiz rubleyi buluyor.»

Bayan Yusufov, oğullarıyla öğünüyor, gözleri ışıldıyor anlatırken. Okuyor bebeler, yüksek okullarda... Kendisi ve oğulları gazetelere geçmiş, başarılarından ötürü, zarflar getiriyor, açıyor bunları, gazete kupürleri, diplomalar, teşekkürnameler falan. Bu ara mutfağa dalıyor, kara çay ve de yeşil çaylar sunuyor kulpsuz mavi beyaz fincanlarda... Pideler çıkartıyor, ekmekler çıkarıyor elleriyle koparıp koparıp koyuyor tabaklara. töreleri böyle .. Sonra kristal birşeyler getiriyor, cam kırığı gibi yekpare, bu kristalleştirilmiş bal şekeriymiş, sonra kesme şekeri. Kadın çırpınıyor akşam yemeğe kalın size Özbek pilâvı yapayım diye...

Anı...

Bir arkadaş, fincana bakıyor, «Kocam getirmiş-

ti» diyor, «Bunların eşini, bizim evde var...»

Çıkarken ellerimizdeydi çay fincanları, kâğıtlara sarılı... «Bizi anarsınız» diye zorla vermişti Yusufovlar... Biz de arabamızdaki Türk şeylerinden sunduk, fotoğraflar çektirdik hep beraber. Karı koca kaşla göz arasında yeni elbilerini giymişlerdi...

«Yine gelin, ev müsait, hanımlarınızı da getirin, biz severiz konuğu, yine bekleriz...»

Eller sallanıyordu arabanın ardından. Bir dev kamyon, boşalmış bir daireye yeni sahip getiriyordu...

Orta Asya'da gide gide devleşen, en zengin Cumhuriyetlerden birinin başkentinden havalanırken aşağılarda kocaman kocaman yapılar, tarlalar, sulama kanalları, tüten bacaları görüyorduk...

Miad'ın elinde bir kitap, yurdumda patlamış, bir parçası da buraya düşmüş bir şiir kitabı... İnsanın yüreğine iniyor bu şiirler...» diyordu Miad, Ahmed Arif'in şiirleri için... Piyes istiyordu Miad, «Gönderin piyes, kitap, kitaplar, oynayalım, çevirelim ve defterime adresini yazıyordu:

«SSSR
Taşkent
Ulitsa Nevai, 30
İzdatelstvo Gafur Gulam
Hakimov Miad»

Adres ters de olsa bize göre, postacı buluyor sahiplerini...

VER ELİNİ BAKÜ...

İl-18'e önce biz bindirildik, töre böyle, önce ya-

bancılar alınıyor uçağa...

Yolumuz uzunmuş...

Not defterime bakıyorum

...Özbekistan 449.000 kilometre kare... Sıcak... 10.800.000 nüfus... Bunlar; Ruslar, Tatarlar, Tacikler, Karakalpaklar... Karakalpaklar Özbekistan'a bağlı «bağımsız» bir Cumhuriyet!.. Tian-şan, Pamir ve Altaylar... Pamirlerde en yüksek nokta 7.495 metre, Komünizm Tepesi adında... Bol ve zengin madenler... Özbekistan'da yüzden fazla endüstri... Metalürji, mekanik inşaat, kimya, kömür petrol endüstrisi, gıda, tekstil...

Kur'ân şarabı yasaklamış... İçimini... Çok güzel şarap yapılıyor ihracat için... Zanaat kuşaktan kuşağa geçiyor, ölmüyor ecdat zanaatları, sanatları... Halıcılık çok ileri... Pamuk tarımı en önde... Beyaz altın için duvarlar, caddeler dolusu verilmiş söz, koca koca harflerle yazılmış: 1969 da şu kadar ton pamuk üreteceğiz halkımıza... Gibilerine... 23 tiyatro... 1 milli müzik konservatuvarı, 1 halk konservatuarı. Ali Şir Nevai anıtı çok güzel... Müzik ve bale tamamen yerli, Alişir Nevai operası... Okuma yazma bilmeyen kalmamış...

Bu ne sıcak?

Gece yarısına doğru İl-18 bizi Tacikistan'ın Aşhabat havaalanına indirdiği zaman buhar oluyorduk... Buranın havalanı bizim Anadolu istasyonlarını hatırlatıyor, insanlar omuz omuza, yanlarında bavullar, uykulara vurmuşlar... O saatte uçaklar iniyor, uçaklar kalkıyor, bir hareket beri yanda... Uyandırasım geliyor uyuyanları, kalkın uçak gidiyor diye, meğer bun-

lar sabaha karşı gelecek uçakla gideceklermiş, garantiye almışlar erkenden gelip...

B a k û . . .

Çiçeklerle karşılandık uçaktan inince... Dilimiz aynı, yüzümüz aynı, memlekete döndük sandık kendimizi... Bakû petrol kokuyordu, ışıl ışıldı her taraf...

.....

Gazeteciler Birliğinden Oktay, Azra Hanım ve bizim takım Devlet Plânlama Örgütüne giriyoruz, Azerbaycan ekonomisini öğrenmeye... Muazzam bir yapı...

Bir adam işaret ediyor, arabayı şuraya park edin diye... Direksiyonda Feridun var, bize işaret eden adam, bizim şeye benziyor, saçı yok. Kabak... kafa-adam, bizim şeye benziyor, saçı yok. Kabak... Ferûdun kafasını arkasına çevirmiş, manevra yapmak istiyor, yer kolluyor. Azra Hanım sesleniyor:

— Feridun, kabağa bak, kabağa...

Anladık, bir adamın saçı da olur, olmaz da... Amma böyle yekten kabağa bak kabağa diye, hele bir hanımın yüksek sesle kabak demesini ayıplıyorum... Azra hanım halâ sesleniyor:

— Feridun, kabağa bak dedim...

Karşımızda bize el eden kabak kafalıya bakıyorum, önemli bir adammış üstelik...

Kabak karşılıyor bizi, asansöre binip Azerbeycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Gosplan Birinci Başkan Yardımcısı ve Azebeycan Ticaret Odası Başkanı Hilal Asadov'un yanına giriyoruz ve Victor'a iş düşmüyor, kendi dilimizle söyleşiyoruz. Esatof, Devlet Komitesinin, plânlama işlerini nasıl yürüttüğünü an-

latıyor, Azeybeycan bütçesini açıklıyor,bilgi alıyoruz. Komitede ikiyüz kırk kişinin çalıştığını belirten Esatov, Azeybeycan Cumhuriyeti bütçesi için «Birbuçuk milyar rubledir» diyor, «yeyinti zavotları» hakkında da bilgi veriyor...

«Azra hanım, o adama neden kabak dediniz?» diyorum dayanamayıp. Azra hanım şaşırıyor... «Feridun'a dedim, kabağa bak diye» şaşkınlıkla cevaplıyor... «İyi ya, neden kabak dediniz, yadırgadım, kabağa kabak bile olsa kabağa kabak denmez de...» Azra hanım iyice şaşırıyor, «Kabağa bak dedim...» diyor...

«İyi ya, neden kabağa dediniz?» Adam kabak olmaya kabaktı ama, tuhafıma gitti, hele sizin gibi bir hanımın bu hitabı.. «Azra Hanım iyice şaşırıyor ve sonunda anlıyoruz ki, Azra Hanım, «Feridun ileri bak» demiş... Azerbeycan'da (ileri) kelimesi (kabak) diye kullanıyormuş... Öğrendim ama ben de bittim. Yani şimdi ben birisine kabak dersem alınmasın, bu (ileri) demek istemişimdir. Yaz'a yay, sonbahar'a payız, yağış'a leysan, çok yağışa şıdırgı yağış; gıda, erzaka yeyinti, varmak yetmek'e çatmak, doğru söylemeye düz demek, bina yapımı, inşaata dikmek ekmeğe çörek, havale etmeye tapşırmak, pirince düğü çocuğa uşak, düşünmeye fikirleşmek, sıcağa isti, sabah'a seher, öğlene gün orta gideceğiz'e kaydacağız, evet'e beli diyorlar..

Merdivenden Düşelim

Asansörün kapısındaydık, Azra hanım, «Merdivenden düşelim» dedi... «Niye düşelim?» dedim, «İşte asansör», «Daha çabuk düşeriz» diye cevap verdi Ar-

za hanım. Şöyle bir baktım, epey derindi aşağısı, çabuk düşmeye çabuk düşerdik ama ne kol kalacaktı, ne kafa.. «Vaz geçin düşmekten, asansöre binelim..» Öyle de yaptık.. İnmeye'de (düşme) diyor Azerbeycanlı kardeşlerimiz.. Düşmeye, yahut kabağa ne diyorlar, unuttum sormaya..

Sinemaya Gidelim...

Proğramımız aksamıştı, ol sebeple Azerbeycan'da iki gün kalacaktık. Bunu düşünen ev sahiplerimiz «Sinemaya gidelim» dediler ve gittik. İnce Sanatlar, yani Bedii Sanatlar şubesinin hazırladığı renkli ve siyah beyaz filimlerden bir demet sundular. Bir kaç yıl önce vefat eden Azerbeycan Bülbül'ünün hayatına ait filmi seyrederken, bir sanatçıya verilen önemi bir kez daha anladım. Bir başka filmdeki müzik çok etkiledi beni.. Bestecisi Bakû'daysa muhakkak tanışmak istediğimi söyledim, «Bülbülün oğlu Polat» dediler.

Polat Karşımda.

Sinemadan çıkıp otele gelirken, bir havuzun başında Medeniyet Bakan yardımcısını gördüm. Bu Bakan yardımcısı yabancı değildi ve yakın zamana kadar İzvestiya gazetesinin Ankara muhabiri olan arkadaşımız Azat Şerifov idi..

Yanında bir genç vardı, tanıştırdılar, bu genç müziğini hayranlıkla dinlediğim Polat Bülbüloğlu idi!.. Polat, aynı gece şerefimize verilen şölene gelecek, piyanosunun başına gececek ve bizlere unutulmaz bir müzik şöleni verecekti...

Şölende Azerbeycan'lı sanatçılar vardı sadece..

Başta, sofrabeyi seçilen maestro Niyazi, Ankara'lıların yakından bildiği orkestra şefi... Şairler, hikâyeciler. romancılar, editörler, gazeteci dostlarımız büyük bir masanın etrafına toplanmış, töre gereğince meastro Niyazi'yi sofrabeyi seçmiştik. Sevimli orkestra şefi, Türk dostluğunu öven içten bir konuşma yaptı, şereflere kadehler kaldırıldı. Sonra bizler cevap verdik, sonra onlar cevap verdiler, altında kalmadık biz de cevap verdik. Sonra onlar verdiler... Ayıp olacaktı bu söylevi cevapsız bırakmak, biz de cevap verdik. Bu ara her cevabın sonunda kadehler kaldırılıyordu. Bu sefer Azerbeycan'lı dostlarımız ayıp olur diye cevabi konuşmamıza cevap verdiler ve kadehler kaldırıldı. Çok duygulanmıştık bu içten konuşmalardan, biz de çok duygulu bir cevap daha verdik, bu sefer onlar o kadar duygulandılar ki söylevimizden bir dost ev sahibi ayağa kalktı o da çok duygulu, içten bir söylev verdi ve her zaman ki gibi kadehleri kaldırdık... Sanatçılar duygu insanıdır, iyice duygulanmıştık, tekrar ayağa kalkıp söz aldık ve kadehler yeniden kalktı. Şef Niyazi can dayanamadı bilmem kaçıncı defa söylev verdi kadehleri kaldırdık... Bu güzel, candan konuşmayı asla cevapsız bırakamazdık, bendeniz de bilmem kaçıncı defa ayağa kalkıp en içten, en candan konuşmalarımdan birini daha patlattım kadehleri kaldırdık.

Polat...

Polat da duygulanmıştı, söylevi bırakıp piyanoyla cevaplar verdi, çalıyor ve o nefis sesiyle kendi bestelerini söylüyordu, onun şerefine, usta sanatçı rahmetli babasının anısına da kadeh kaldırdık.

Oteldeydik ve kadeh yerine turşu bedenimizi dürtükleyerek kaldırdık sonunda...

Neyse ki Aberbaycan bir tabiat cenneti, insanları da hoş, maden suları da...

Sonsuz Alev...

Azerbaycan 86.600 kilometre karelik bir Cumhuriyet. Dörtbuçuk milyondan fazla insanın yaşadığı bu ülke tabiatın cömert zamanına raslamış anlaşılan. Petrol, demir, çinko, kurşun, bakır, tuz, mermer, altın ve kıymetli taşlardan kurulu dağlar, bağlar, bahçeler, göller, göller... Devrimden önce de vardı bu zenginlik, ama şimdiki oniki yüksek dereceli okul, Bilim Akademisi, yılda yedi bine yakın teknisyen, doktor, tarımcı, öğretmen, müzisyen ve uzman yetiştiren okullar yoktu... Okuma - yazma sorununu tamamen çözümleyen Azerbeycan'ın şarapları, pamukçuğu ünlü ama, bu ülkenin en büyük ünü «Sonsuz Alev» petrol üretiminden geliyor. Hazer iç denizinin altındaki petrolü, denizin üzerine kurulan kulelerle, binlerce metrelik köprülerle gün yüzüne çıkaran Azerbeycan emekçileri, adamları bununla da yetinmiyor, çeşitli sanayi dallarını da yıl yıl geliştirerek bugün elli altı ülkeye ikiyüzseksene yakın çeşitli ürün satıyorlar... Petrol üretiminde kullanılan aletleri de kendileri yapıyorlar.

«Azeri türkülerini severim»

«Azeri türkülerini severim» dedim, dostumuz Oktay Salamov celâllendi, «Bize niçin Azeri Türk'leri diyorsunuz?» dedi... Ben türkü demiştim. Oktay Azeri Türk'ü anlamış... Tartışıldı bu konu, meğer De-

mirel de kullanmış bu deyimi... Sonunda yine barışı temin ettik ve petrol konusunda önemli bilgiler veren direktör Rifat Kuliev'in konuğu olduk. Rifat Paşa derlermiş bu sevimli petrol mühendisine... Masa başında, daha sonra kuyuların başına giderek bilgi aldık, akılları durduracak şeyler... Rifat Paşa, işletmenin dinlenme-sağlık evine de götürdü, naralar atıyordu başhekime seslenip:

«Hay hekim, çay yaptır bize... Hay hekim karpuz kestir bakalım... Hay hekim şu güzel konyaklarından çıkar bakalım...» gibilerine... On dakika için geldiğimiz pek marifetli suların, petrol banyolarının, elektrik tedavilerinin yapıldığı sağlık evinden iki saatte zor ayrılabildik ve bunda ne canım reçellerin, çayların, konyakların, marifetli sağlık evinin rolü vardı, bu Rifat Can'ın tatlı, doyulmaz sohbetiydi, neş'esiydi insana yaşama duyusu veren...

ZEKERİYA SERTEL İLE

Moskova'da Şarkiyat Enstitüsünde, Ekber Babayef, «Gel» dedi, «Seninle tanışmak isteyen birisi var.»

Yıldız Sertel kapıda duruyordu. «Kaç gündür seni arıyorum, babam muhakkak görüşmek istiyor, programınız yüklü ama, acaba mümkün olacak mı? Babam çok mutlu olacak.»

Programımızın gerçekten yüklü olduğunu, Zekeriya beyle görüşmeyi arzu ettiğimi bildirdim. Birgün sonra Özbekistan'ın başkenti Taşkent'e uçacaktım. Daha sonra Azerbeycan'a, Bakü'ya...

Sertel'in kızı Yıldız «Eğer» diye devam etti, «Bakû'da olacağınız gün belli ise orada da buluşabiliriz.»

Aşağı yukarı belliydi, Bakû'daki evlerinin telefon numaralarını aldım.

Bakû'da kaldığım otelin telefonu çaldı. Yıldız arıyordu. Moskova'dan Bakû'ya gelmişler babasıyla... Programda büyük değişiklik olduğu için Bakû gezisi iki güne indirilmişti. O gece Azerbeycan'lı dostlar bir şölen düzenlemişlerdi, yazarlar, şairler müzisyenler, türkologlar çağrılıydı bu şölene, gelirlerse sevineceğimi bilirdim. Gelmedikleri takdirde şölenden sonra ben gidecektim. Fakat ya geç saatlere kadar devam ederse? Sabah erkenden gelebileceğimi söyledim. Yıldız babasının çok sevineceğini, buna gerçekten ihtiyacı olduğunu belirtiyordu.

Sokaktaki adam

Sabah erkenden verilen adrese hareket ettik bir arkadaşımla. Azerbeycan Gazeteciler Birliğinden yazar Feridun kullanıyordu otomobili... Araya araya bulduk sokağı... Sabahtı... Bomboştu sokak...

Bomboş sokakta sadece bir yaşlı insan, elleri arkasında volta atıyordu. Ayaklarında terlikler vardı, kısa kollu bir gömlek giymişti. Yıllar önce görmüştüm bu meslekdaşımı... Yıllar nasıl da çökertmişti faniyi?

«Baba, geldiler» diye bir kadın sesi duydum. Bunun üzerine o yaşlı adam Zekeriye Sertel, heyecanlandı, indik arabadan... «Nerede kaldınız?» diye serzenişte bulundu. Oysa verdiğimiz sözden on dakika

önce gelmiştik... Titriyordu heyecandan... «Buyrun... Buyrun... Hoş geldiniz» kelimelerini titrek bir sesle tekrarlıyordu.

Aklımda kaldığına göre daireleri büyücek bir mutfak, bir salon iki odadan ibaretti. Kahvaltı sofrasında tereyağ, peynir, çeşitli meyvalar vardı... Çay ve kahvenin taze kokusu sarmıştı oturduğumuz yeri.

Arkadaşlarıma dikkatle baktı... Feridun'u tanıştırdım... Bir an düşündü, «Lütfen bizi yalnız bırakın... Vatandaşlarımla baş başa konuşmak istiyorum» dedi... Feridun nezaketle sordu: «Acaba ne zaman geleyim almaya?» Soğuk bir hava esmişti... «Bir saat» dedim... «Bir saat sonra rica etsek?» Feridun «Hayhay» dedi ve ayrıldı yanımızdan, sanırım arabada bekledi.

Özlem

Eşi, Sabiha Hanımı kaybettikten sonra, anlaşılıyorki Zekeriya Sertel tarifsiz bir yurt özlemine tutulmuştu... Durumu anlattı... «**Mahkûmiyetim yok,** sadece bir pasaport meselesi var. Otyam bey, çok yaşlandım. artık vatanıma dönmek istiyorum, vatanımda ölmek istiyorum, bu insani istek neden gerçekleştirilmiyor, bir pasaport yüzünden? Sabiha'yı da kaybettim...»

Sustu... «Memleketten ne haber?» Tek tek soruyordu dostlarını, gazetelerin durumlarını, tirajlarını, ölenleri kalanları, tek tek soruyordu.

«Durumu Burhan Felek'e yazdım. O takip ediyor... Dışişleri Bakanı Çağlayangil de izliyor, bana gelen haberlere göre umut var... Şu pasaport işini

halledin gidince, döneyim vatanıma... Ne var, neden olmasın? Bilhassa rica edeceğim, Felek'le de konuşun, dayanamıyacağım artık, söyleyin lütfen, dayanmak çok ama çok zorlaştı benim için... Yaşadığım kadar yurdumda yaşamak istiyorum, gözlerimi yurdumda kapamak istiyorum.»

Neleri gördüğümü ve intibalarımı soruyor ve susuyordu.

«Ben iki aya kadar Paris'e gideceğim. Sana yazarım oradan, durumu lütfen bildir bana, çok ama çok rica edeceğim, ihmal etmeyin.»

Kapıya kadar uğurladı, sarıldı boynumuza... Arabanın ardından bakıyordu... Özlemle...

Paris'ten

«Paris, 9.9.1969... Biz bir iki günden beri Paris'teyiz. Başbakan'a Felek tarafından verilen dilekçem işleme konmuş. Onu ya İç veya Dışişleri Bakanlığında bulabilirsiniz.Sizden ricam bu dilekçeyi buldurup bir an önce sonuçlanmasını sağlamak ve bu kez Paris Büyükelçiliğine emir verdirmektir. Ben bir ay kadar buradayım. Bu süre içinde bu emri verdirebilir ve beni bundan haberdar edebilirsiniz, beni son derece sevindirmiş olursunuz.

Şimdiden teşekkürler ve yakında görüşmek umudu ile selâmlar...»

Sertel, şimdi Paris'te «Yurda dönebilir» müjdesini bekliyor. Önce, bir Amerika'lı ile evli kızının yanına gidecek Amerika'ya sonra yurduna dönecek. Yıllardan beri konuğu olduğu Sovyetler Birliği'ndeki acı-tatlı anılarını kafasında yaşatıp, yurt havasını alması elbet tabiidir, sanımca.

Sumgait

Nazım, Azerbeycan'a ikinci gidişinde iki bin kişilik bir salonda şiirlerini okurken şöyle der bir yerinde:

«Bu yoldan otuz yıl önce de geçtim,
Sumgait şehri yoktu o zamanlar »

1949'da, Apşeron yarım adası kıyısında, Bakû'ya 38 kilometre uzaklıkta insanlar temeller atıyordu. Yıllar sonra yepyeni bir şehir doğdu, Sovyetler Birliği'nin de her türlü yardımlarıyla. Kırk iki ulusu temsil eden, karışık bölge insanlarının toplandığı 80 bin nüfuslu bir şehir, Azerbeycan'ın üçüncü büyük şehri... «Gençlik Şehri» Sumgait, insanları hep genç...

Etrafı en modern binaların, yeşillerin kapladığı Lenin caddesinde İcra Komitesi ve şehrin Sovyeti var. İşçilerin Kültür Sarayı, parklar, çocuk bahçeleri, okullar, büyük mağazalar, oteller ve halk tesisleri, kreşler, hastaneler, spor alanları, anıtlar, kütüphaneler, uzaklarda metalürji ve petro-kimya tesisleri, işçi evleri, fabrikalar, fabrikalar... Şehirleriyle haklı olarak övünen Sumgait'lilerden ayrılıp döndük Bakû'ya...

Sahilde olmasına rağmen Bakû, belediye Venedik'i andıran kanallar açmış bir parka, motorlu sandallara binip bir Venedik gecesi de yaşadık.

Yaşayış evleri

Bakû'da arabayla dolaşırken Azra Hanım, modern büyük yapıları gösteriyor. «Yaşayış evlerimiz» diyordu. Temellerini gördüğümüz inşaatları işaret ediyor, «Buraya büyük bir otel dikeceğiz» diyordu. Yaşayış

evi apartmandı, hamısı'nın (hepsi) apartmakın (kaldırıp götürmek) olduğunu iyice öğrenmiştik... Ankara'daki Azeri dostlarımızla sık sık dil konusun da konuşurduk... Bizim, «Hoşuma gitti» deyimine gülerler, «Nereye gitti?» diye takılırlardı... «Hoşuma gitti yanlış, hoşuma geldi deyeceksiniz».

İşte bu şekilde deneyi olmayan bir Türk bayan, bir Azeri doktora gider, şikâyetlerini anlatır, doktor sorar:

«Hanem, bayıra çıkıyor musun?»

«Hayır çıkmıyorum doktor bey...»

«Ama çıkmanız lâzım... Çıkmanız şart...»

«Çıkamam ki doktor, hem havalar soğuk, hem düşerim diye korkarım, ayağım falan kayar da...»

«Yok ama, muhakkak çıkmanız lâzım, hem korkacak ne var?»

«Öyle ama yalnız çıkamam, kocamın bir yığın işi var, beni nereden çıkaracak bayıra?»

«Öyle demeyin, ikna edin kocanızı, bayıra çıkmanız şart dedim, çıkın bayıra nasıl düzeleceksiniz icabederse kocanız elinizden falan tutar, çıkınız bayıra bakın nasıl rahatlayacaksınız.»

Doktor asılır bayıra çıkacaksınız diye, kadın çıkamam der... Dert olur bu kadına ve kocaya... Çare ararlar ve Azeri arkadaşlarından öğrenirler ki (bayıra çıkmak) tuvalete gitmektir. Hanım kabızmış ta...

«Şevkat Bacıları Mektebi» de var Azeybeycan'da bol bol... «Uşak İdman Merkezleri» falan... Şefkat bacısı, hemşire demektir, malûm uşak da çocuk...

Bizim İlhan...

Bizim İlo, (İlhan Selçuk) Bakû'ya geldiğinde ye-

mekle arası pek hoş değildir ama, nasıl olduysa sormuş — Kahvaltıda ne yersiniz, içersiniz diye... Oktay da neş'eli bir arkadaş, Oktay Salomov, «Kahvaltıda konyak içeriz» demiş espri yapmış, bizim İlo'da yazısında espri yapmış, «Azerbeycan'lılar kahvaltıda konyak içiyorlar!..» gibilerine... Ama Azerbeycan'lı dostlar alınmışlar mı ne, «Biz dalga geçmiştik» dediler... İlhan Selçuk'a anlattım bunu, güldü, «Yahu, ben de dalga geçmiştim» dedi... Bu duruma göre bir bir berabere kalmış oldular...

Bizim bazı basın sık sık «Esir Türk'leri ne zaman kurtaracağız?» diye dertlenir... Azerbeycan'a gitmişken, Enver Paşa'ya özenip bari hazır gelmişken kurtarıvereyim dedim, dedim a baktım olacak iş değil, göründüğü kadarıyla, eğri ve doğru yanlarıyla kurtarılacak bir şey yok, bıraktım! Otursunlar oturdukları yerde...

O kadar sevdik ve sevildik ki Azerbeycan'da, ayrılamıyorduk bu sebeple de uçağı kaçırıyorduk. İmdadımıza her işte olduğu gibi Oktay can yetişti, arabayı ta uçağın burnunun dibine soktu, Rus pilotları kızdılar Oktay da onlara kızdı ve Oktay kazandı. Uçak bekledi bavul işlemlerini, yolcular bekledi, ama biz bindik uçağa herşeye rağmen...

Uçak, insanlar, bavullar ve bizim tatlı anılarımızla yüklü olarak havalandı, dost eller sallanıyordu alanda...

Pikapta; Reşit Beybutov, Zeynep Hanlorova, Şevket Hanım, Polat Bülbüloğlu'nun sesleri yükseliyor, bir tanesi şöyle diyor tatlı sesiyle:

«Ey insanlar, sulhe gelin
Yoksa dünya mehvolaaaa...»

SON GÜN...

ANKARA'YA LEFKOŞE'DEN GELİYORUZ...

1960 Ocak ve Şubat'ında, Amerika'yı haftalarca uçakla dolaşmış, kara, deniz ve hava gücü hakkında epey bilgi sahibi olmuştum!.. Birgün dayanamayıp ev sahiplerine höykürmüş, «misterler, siz askerî heyetlere uygulayacak programı yanlışlık olacak, bize uyguluyorsunuz, bana ne bu kadar adam öldürecek aletlerden? Bırakın da biraz tiyatro, müze falan gezelim, görelim...» Demiştim... Sovyetler Birliği'ne gelip bir bale seyredememek, yazar dostlarla üç beş kelâm etmemek bayağı ağrıma gidiyordu... Ne çare, program yapılmıştı... Burada da ekonomik işler, çalışmalar ağır bastı.

S.S.C.B. Bakanlar Kurulu Ekonomik İlişkiler Devlet Komitesi Danışmanı, Azerbeycan asıllı dostumuz Namık Abdul Hamid Yacoubov'la uzun uzun konuştuk. Türk-Sovyet ekonomik ilişkilerinde Yakubov yabancımız değildi gazeteciler olarak.

Bakın şu Sovyetler Birliği'nin ettiği işe, dış ticareti de devletleştirmişler!.. Gelişmemiş ülkelerden ham madde alırken, fiyatının tesbitini o ülkeye bırakıyor!.. Örneğin, İngiltere Mısır pamuğunu dünya fiyatından aza alırken, komşumuz ticaret bilmediğinden olacak o, dünya fiyatından alıyor!.. Sovyet kredileri de düşük faizli, 12-15 yıl için % 2.5 fazile veriyor kredileri... Türkiye'ye ve diğer ülkelere yolladıkları uzmanlara da sıkı sıkı tenbihliyorlarmış:

«İşinizi iyi yapın... Kanunlara ve adetlere saygılı olun... Siyasî propaganda yapmayın... İç işlerine

karışmayın...» gibilerine... Bir tane ben ekleyeyim bari, «Çoluk çocuk da olsa sakın Lenin rozeti falan vermeyin...»

Ekonomik ilişkilerimiz...

Ne lüzum var işi ayyuka çıkarmaya? Bizimkiler işi bu açıdan ele alıp, ekonomik yönden mercimeği fırına çoktaaan vermişler, sessiz sedasız... İlgililer biliyor ya, halk bilmese de olur, gibilerine... Aklımda kaldığına göre, 25 Mart 1967 ekonomi anlaşmasıyla, 1 milyon kapasiteli demir çelik fabrikası İskenderun'da, Seydişehir aliminyum fabrikası, İzmir'de Ali Ağa ham petrol rafinerisi, Bandırma'da asit sülfirik fabrikası, Artvin'de lifleme, 370 bin kilovatlık Ayna Pınar baraj tesisleri, 310 kilometrelik ve 380 kilovatlık Seyit Ömer-Seydişehir elektrik hattı daha bir yığın işbirliği... Yo yooo, hak yememek gerek, bütün bu anlaşma ve alışverişe rağmen işi başına boş bırakmıyoruz evvel Allah, örneğin, Etibank tel üstüne tel çekiyor «Aman Rus arkadaşlar, şu uzmanları acele gönderin» diye, bu sefer vize işinden çelmeyi takıyoruz, işi yani fabrikanın yapımını geciktiriyoruz, yağma yoook... Sonra şu Rus'lar pek akıllı değil, iyice aklım yattı, fabrikayı düşük faizli kredi ile yapıyor, bitirince al senin bu fabrika diyor, öyle gel ortak yapalım falan lâfı yok... Bilmiyorlar her halde, bir de onlar öğrenirse vay başımıza gelenler vay!..

Lenin

İyi ki kanunlarımızda «Lenin'in resmini, heykelini yirmi kere gören, beş yıldan, on yıla kadar hapis

cezasıyla cezalandırılır» gibilerine bir madde yok... Yoksa buraya gelinceye sittin sene kalırdık «İçerde», zira bu ülkelerin yapıcısı Lenin'in yüzlerce heykelini, fotoğrafını, rozetini gördük gezimiz boyunca... Ve kendisini...

Sovyetler Birliği'nin atasını görmek için hiç eksilmeyen kuyruğa biz de girdik, yabancı olduğumuz için özel izinle araya karıştık... Lenin'in mezarı Kızıl Meydanda... Mermer ufak bir yapı... Çıt çıkmıyordu kimseden merdivenlerden inerken, kara mermerler ölü ışıklarla aydınlatılmıştı ve Lenin yatıyordu sırt üstü, üzerine yarıya kadar battaniye... Turuncu ölü ışıklar aydınlatıyordu cam bölümü, uyuyor gibiydi.

Gece Kızılmeydan da yüzlerce insan geç saatlere kadar geziyor, kabrin dışına yaklaşıyor, nöbetçileri seyrediyor.. Gülüyorlar, eğleniyorlar meydanda, çoluk çocuk... «Yahu, neden kızmıyor polisler, şurda en büyüğünüz yatıyor?», muhatabım bu sözlerimi duyunca iyice afalladı, bermutad «Dalga geçiyorum» sandı, yeniden sordum, «Neden?» dedi... «Neden kızsın polis, yahut nöbetçiler? Halk neşeli, insanlar sevişiyor birlik ve beraberlik içinde, rahat keyifleri yerinde... Lenin'in istediği de bu değil miydi?»

Moskova'nın havucu

Moskova TV kulesini de özel izinle gezdik. Hani adamın birisi havuç ekmiş, bakmış toprağın içine doğru gidiyor, «Yahu tohumu galiba ters koyduk» demiş; Rus'lar tohumu doğru koymuşlar TV kulesinin, göğe doğru maşallah alıp başını gitmiş. 60 metre çapında ki zemini dört ayaklı, 4 metre derinlikte bir granit üstüne atılmış temeli. Toplam yüksekliği

ayıptır söylemesi 537 metre!.. 553 ü beton bölüm, 4 metre de bayrak direği bölümü. 235 ve 337 metrelerde seyir için kapalı teras var, 331. metrede mutfak, 334. metrede 80 er kişilik üç döner lokanta. Salon bir saat içinde 360 derece dönüyor, bütün Moskova'yı seyrediyorsunuz yemek yerken. Asansörler saniyede 3.5 metre çıkıyor, üçüncü asansör konulunca bu hız saniyede 7 metreye ulaşacakmış. Maalesef kuleden Moskova'nın genel görünüşünün fotoğrafını çekemedim, zira uluslararası anlaşmaya göre 500 metreden sonra fotoğraf çekilmezmiş uçaklarda, burada da uygulanıyor bu madde!..

B a l e . . .

Bizim sevimli Viktor'umuz «Çabuk olalım baleye gidiyoruz» deyiverdi, anlaşılan attığım taşlar yerini bulmuştu, nefis bir bale seyrettik 36 bale ve operanın birinde, unuttum adını. 500 tiyatro, 342 operet, 123 bebe tiyatrosu 45 dilden eser koyuyor sahnelere... Yani bir iki piyes yazın, sonra yatın sittin sene...

F i n l i l e r i n b u l u ş u

Komşuları Finlandiya'da içki yasağı var ya, onlar da Leningrad'a geliyorlar günü birlik içki içmeye. Patlayıncaya kadar içiyorlar, bir tanesi yolunu bulmuş otomobilin radyötörüne doldurmuş votkayı, sınıra gelmiş. geçmis ama tam o sırada araba infilâk etmiş, bizim Finlinin de foyası çıkmış meydana...

Bizim Oktay Aksoy dostumuz, tipik bir Gürcü lokatasına götürdü, Stalin'in emeği geçmiş bir lokantaya... Yöresel müzik çalıyor ve millet, yerlisi yabancısı durmadan içiyor, dansediyor Gürcü biçimi...

Sonra masalardan masaya kadehler kaldırdılar, şerefimize de içiyorlardı, sonra masalara dâvet edildik, sigaralar sunduk, onlar da içki... Amerika'lı turistlerde vardı bir hayli, derken tutturdular Türk usulü oynayın diye, önce kendi oyunları içine almışlardı, davul ve zurnamsı alet bizim halay havalarını vurunca kıramadık. güzel, yiğit oyunlarımızdan örnekler verdik, bütün lokanta halkı da katıldı!.. Bilmiyorum Türk-Sovyet oyun ilişkilerinden «gıcık» aldılar mı Amerika'lılar?

Orhan Kemal...

Ünlü yazarımız Orhan Kemal, Sovyet Yazarlar Birliğinin konuğu olarak geldi Moskova'ya. Hastaydı uzun süredir, Orhan en büyük sağlıkevlerinden birisine yatırıldı. Hastane yabancıya da bedava!.. Bir yığın romanı, öyküsü çeşitli dillere çevrilmişti Orhan'ın... Yerleri temizleyen bir kadın, kendi diline çevrilmiş romanın yazarının olduğunu öğrenince sevinmişti. Sanırım Orhan daha çok sevinmişti buna... Uzun süre yatması gerekiyordu, ama o özlemişti vatanı, yine sanırım bir Türk yazarı olarak böylesine okunması O'nu iyi etmişti, duramadı orlarda, atlayıp trene döndü ve şimdileri Heybeliada sanatoryumunda iyi olmaya çalışıyor...

Moskova'ya... Moskova'ya...

Evet, nasihatı, öğüdü tutup gitmiştik Moskova'ya... Gördüklerimizi duyduklarımızı yüzkırkbire uğratmadan nakletmeye çalıştık. Yediklerimiz, içtiklerimiz bizim oldu... Zaten koca ülke, kıt'a... Başka nasıl görülür bu kadar az zamanda? Konuk olarak?

Komşuyuz, sınırdaşız... Barış içinde yaşayalım isityoruz, tamam ...Ekonomik ilişkilerimiz artsın diyoruz, karşılıklı çıkarlarımız var... Tamam... 1965 den bu yana özellikle AP iktidarı zaten bu yolda, Sovyetler Birliğinden NATO üyesi de olarak en fazla kredi alan ülke biziz, milyonlarca dolar bunun tutarı... Tüccarlarımız tam deyimiyle komşu kapısı yapmışlar bu ülkeyi, gelenler gidenler, mal ısmarlayanlar, mal satanlar, tonlarca para kazananlar bu «ticarî» işlerden, zengin olanlar, komisyon alanlar tonlarca...

E pekiy, bir yandan da bağırtılıyor bazıları «Moskova'ya... Moskova'ya» diye... «Rus'ların rubleleri çalışıyor» deniliyor, Rus'lar para döküyormuş iddiaları da gırla gidiyor... Evet gidip gördüm, Rusya'dan tonla ruble geliyor başka para olup, komşumuzla ticaretimiz artıyor, bakıyorsunuz bu ticareti sürdürenler «Moskova'ya... Moskova'ya...» diye bağıranların derneklerine falan hallice yardım yapıyorlar, yani bir nevi zekât, fitre... Oluyor böyle ve çarklar, dünya dönüyor...

Lefkoşe'ye...

Biletlerimiz Lefkoşe'ye kesili... Moskova Ankara uçağında yer yokmuş ve harika bir jet uçağıyla komşumuzdan ayrılıyoruz eller sallayarak Kırım'da ikmal yapıp, 22 dakika Karadeniz'i aşıp kavuşuyoruz yurdumuza, ama havadan... Fırt deyip geçiyoruz Karadeniz, Akdeniz arasını ve güm diye iniyoruz Lefkoşe'ye!.. Oysa Ankara üzerinde bir kolaylık bekliyorduk bizi paraşütle falan atarlar diye, atmıyorlar durmadan ikram ediyorlar...

Ve gece Sayın Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fazıl

Küçük, Türk Cemaat Başkanı Rauf Denktaş, Bakanlar, bakan olmayanlar, yazarlar, gazeteciler Cemaat ileri gelenleri onurumuza Çağlayan gazinosunda şölen veriyorlar, gündüzden mücahitlerimizi teftiş ediyoruz, cephede, yıkıklarda, ellerde silâh, dürbün; fişek gibi delikanlıları selâmlıyoruz...

THY'nın gece yarısı ilâve olarak gelen bir uçağı kapıyor bizi, ver elini Adana... Oradan bir dolmuşla Ankara...

Oysa polis, yani havaalanı polisi bizi Esenboğa'da bekliyor.

Aklıma gelmişken yazayım, biz döndük Moskova, Lefkoşe, Adana üzerinden, elde değildi, n'apıyım kusura bakmasınlar... Çünkü pasaportu alırken yazdırmışlardı yine uçakla Esenboğa'ya geleceğimizi... Gelmeye geldik ama, Adana'dan!... Kitap mitap getirmedim, sadece bir fotoğraf makinası aldım, teleobjektifli... «Moskova'ya Moskova» diye bağıranların resimlerini çekmek için, malûm ya işimiz bu, gazeteciyiz...

HAYBER... HAYBER...

BURADAN KİMLER GEÇMEDİ

«I am a Moslem... You?»

«Yes... Elhamdülillâh Müslüman...»

«I am a Hacı...»

«Yaşşaa...»

«I am a Hacı, seven times...»

«Seven?..»

«Yes... Seven...»

«Maşallah!..»

«I... Became... Hacı... Seven... Times... I... Work... Sefaret... Sefaret is Suudî Arabia...»

«Very good...»

Koca gri kamyon, karanlığı, o acı sarı uzun ışıklarıyla delmek istercesine ilerliyor, borumsu uzanan ışıkta, bitkiler, yönü çocuk masallarındaki devlere benzeyen kayalar görüyordum.

Ağustos ortasında, gece, Hayber Geçidinde bir kamyonda şoförle yarenlik ediyoruz... Müslüman olmamdan son derece keyif duyan şoför, Suudî Arabistan'da sefarette çalışırken yedi kere Hacı olduğunu büyük bir övünçle söylüyordu... Öyle ya, yedi kere hacı olmak az buz iş değildir... Yedi kere, bu,

dile kolay... Yedi kere hacı olmak... **«Yedi kere hacı»** dedikçe habire, **«Yaşşa... Yeşşe... Very good... Yahşi... Bravo... Halâs...»** çekiyor, far ışığında Hayber dedikleri bu geçidi gözlerimle yiyordum.

H a y b e r . . . H a y b e r . . .

Hayber Geçidi bu! Hayber Geçidi!.. Zifiri karanlık... Karanlıkta bir kamyon, kamyonda bir garip adam. Tutturmuş Hayber'i kamyonla geçeceğim diye!.. Oysa uçak, Kâbil - Peşaver arasını bir sigara içiminde alacak... Hayır Hayber'i karadan geçmedikten, Hayber'e çizmelerle basmadıktan sonra, tadı yok bu yolculuğun... Karadan geçecek de bir b... olacak! Amma olsun, buradan Gazneli Mahmut geçti, buradan Babür, buradan Ahmet Şah Dürrani, Nadir Şah ve daha nice nice serdarlar geçti asırlar boyu... Bir de biz geçelim turist olarak çok mu? Ya çocukluğumuzda o çerçilerin mahalle aralarında on yumutra karşılığında sattığı, yutarcasına okuduğumuz kitapları... **«Hazreti Ali'nin Hayber cenkleri...», «Hayber Kal'ası...»**

Hayber Cenkleri...», Hayber Canavarı...»

V e . . .

«Ve Hazreti Ali, Düldül'üne ya Düldül dedi, uç kaleye ve o anda Zülfikârını çekti, yedibin kişilik düşman ordusuna saldırdı ve düşman cengâverleri, Düldül ile üzerlerine salveteden, ok işlemez, kılıç işlemez İslâm serdarı Ali'nin naralarından kayalara sinmiş Hayber geçidini terkeylemişlerdi ve efendim Ali kayalar üzerinden, kafası kolu bir yana dağılmış düşman askerlerinin üzerinden Düldül ile Payber Kal'a-

sının kapısına dayanmış, O Hayber'i inim inim inleten narasını atmıştı:

— İmana gelin ey kâfirler, imana...

Dağlar ve dereler ve kayalar üzerinde tünemiş vahşi hayvanlar, ejdarhalar korkudan titrediler ve oldukları yere sindiler...»

Koca gri kamyon, boru gibi uzayan ışığının gösterdiği asfalt yolda kimi zaman ıkına sıkına gitmeye çalışıyor, kimi zaman yolu 80 - 90 kilometre hızla yiyordu... Hele o firenlerin çığlığımsı direnmesi, karanlık geceyi daha bir korkunçluğa bürüyordu...

S a ğ d a n d e ğ i l

Afganistan'ın Torkham sınır kapısından Pakistan topraklarına girdiğimiz zaman yolu artık soldan izleyeceksiniz. Bu bir İngiliz anısıdır. Pakistan'a... Araçlar yolun solundan gider.

Yolun solu sağı mı düşünülür Hayber'de?.. Hayber bu, korkunç uçurumların, kurşun yetişmez dorukların başında kartalların, akbabaların tünediği Hayber bu...

Yol uzuyor, hafif yokuş... Bizim kamyon yolun sağını daha uygun bulmuş, oradan gidiyor... Birden... soldan iki aracın farları uzanıverdi... Biri yaklaştı, yaklaştı, bir kamyondu... Tam karşımızda sağdan kaptırıp gelen bir Wolkswagen... Kilometremiz seksenin üzerinde. Alışkanlık bu, hemen kendi kendime fren yapıyorum... Otomobil sarı, kırmızı, rengi seçecek kadar yaklaştık... O, nizamî yönden gelen otomobil, üzerine gelen dev kamyona çarpmamak için daha sağa çekildi, çekildi fakat bizim kamyonun çıl-

ğın ışığı yol gösterir mi? Plâkasına bakıyorum, yabancı plâka, o daha sağa kayıyor, kaydı, şarampolda!.. Direksiyon başındakini hayal meyal hatırlıyorum, iyice kasılmış ve Wolkswagen bir sıçradı, yan yattı, dört tekerinin havaya geldiğini gördüm, bizim Hacı, yedi kere Hacı, bir solladı, sonrasını bilmiyorum, o dört tekeri Hayber.in yıldızlarına bakan Wolkswagen'in ve içindekilerin durumunu!..

Bir an şaşkınlıktan sonra yedi kerelik Hacı'ya:

«Hacı... Hacı... Wolkswagen, Wolkswagen...» diye seslendiğimi, işaret ettiğimi hatırlıyorum şu anda... Belki birkaç İngilizce kelime de patlatmışımdır.

Bizim **«yedi kere Hacı»** ise, o karanlık kayalıkta paldır küldür kaybolan bir çakıl taşıymış gibi büyük bir umuısamazlık içindeydi, yahut dilsiz ve sağır! Umursamıyordu bile, yalnız ayağının ucuyla gaz pedalına bastı, araba daha bir homurtulu sıçradı, kilometre sayacı yükelmeye başladı...

Uçurumda kaybolan otomobil, tıpkı bizim binlerce kilometre yaptığımız arabanın eşiydi... Bu, karanlıkta kaybolan otomobilin içinde bizler de olabilirdik... Demek ki, bir kamyon - otobüs arası kocaman bir otomobil karşımıza çıkar, bizi uçurumdan aşağı sallatır ve gecenin karanlığında kaybolup giderdi... Yardımmış, insanlıkmış, yedi kere hacı olmakmış, hepsi boş, hepsi palavra!.. Ve insanlar o parçalanan otomobilin içinde kan yitirirlermiş, hattâ ölürlermiş **—belki de o anda öldüler bilemiyorum,** öğrenmek kısmet olmadı, kimbilir belki de bir mucize, kurtulmuşlardır— yedi kere Hacı'nın umurunda değildi!..

Çöl

Bir çöl başlıyordu, Celalabad'dan sonra. Sıcak, duman yükseliyordu... Hep yeşillikler, mavi mavi göller görüyordum... Oysa gördüğüm yere vardığımızda, o yeşillikler, o mavi göller daha uzaklara kaçıyordu. Termosumdaki önce kaynatılmış, sonra da soğutulmuş su çoktan bitmişti!.. Sonra Afganistan gümrük kapısına ulaştık... Gümrük işlemi çabuk bitti sayılır. Gümrük memuru şöyle bir kelle hesabı bizi saydı ve işaret verdi, gidebilirsiniz diye... On dakika sonra Tork-Ham gümrük kapısındaydık... Pakistan gümrükçüleri daha bir güleç yüzlü... Afganistan ve Pakistan sınır karakollarında radyolar dibine kadar açık. Müzikleri iç içe...

Peşaver

Peşaver'e girdiğimiz zaman gözlerim kapanıyordu uykudan...

Sabahleyin Ozber tercüman mihmandar **«Haji Abdul Mannan Bukhari»** geldi. Bir Türk'ü ağırlamanın. O'nun için birkaç gün de olsa çalışmanın heyecanından ne yapacağını bilemeyen bir cami! **«Ben»**, **«bin»** diyorum, o **«min»** diyor... Buna benzer harf değişikliklerini şıpınadak yapıyor ve böylece de anlaşabiliyorduk.

Tıpkı Türkiye'mizde olduğu gibi, yabancı basın kişilerine ne kadar çok ilgi gösterilirse, sanki o kadar iyi yazı yazar anlayışı, burada da var... Dışarı çıktığımız zaman şoförü şalvarlı, bir siyah araba kapıda bekliyordu... Döşemeye oturur oturmaz fırlamam bir oldu.

Güneşte duran otomobilin, Konya Kebabı yapılan fırından farkı yoktu da...

SENİ BİR YERE GÖTÜRECEĞİM ÇOK MEMNUN OLACAKSIN, DEDİ ROMANTİK MASALCILAR SOKAĞINA GİTTİK!..

Yanımda Pakistan Büyükelçiliğinden iki mihmandar daha var... Onlar, şıpır şıpır terleyişime bakıp gülüyorlar... İki mendilim suya batıp çıkmış gibi!.. Otomobilin neresini tutsanız ateş!.. Isı ölçeği 115 Fahrenhayt'ı gösteriyor... Caddeler bomboş, sanki terkedilmiş bir şehir. Arasıra iki katlı bir otobüs ve bazen bisikletliler geçiyor. Turizm ilgililerini ziyaret şart. Bu şartı yerine getirdik. Yarım gün kaynadı... Her gittiğimiz yerde demirbaş iki şey var. Birisi Pakistan'ın kurucusu Mehmet Ali Cinnah'ın fotoğrafı diğeri vantilâtör!.. Bir üçüncüsü de beylik konuşmaların dışında Türk dostluğu, Türk'lere yürekten bir sevgi...

Öğle sıcağı

Resmî işleri, oldum olası sevmem. Ama çağrılı olunca insan «nezaket» gereği karşı duramıyor. Öğle üzeri otele dar attım kendimi. Tercüman ve diğerleri, **«Saat 17 ye kadar dışarı çıkmayın, sizi gelip alacağız, istirahat edin»** dediler. Ördekleri imrendiren şekilde banyoya daldım. Sanırım biraz da kestirmişim! Saat on beşe doğru dışarı çıkıp biraz dolaşmak için hiç bir engel yoktu. Otelin dış kapısına gitmemle

dönmem bir oldu! Bu sıcakta on dakika dışarı çıkmanın karşılığı, buhar olmaktır!..

Ve saat 17.00

Sevimli Hajı Abdul Mennan Bukhari, nereye gitmek istediğimi sordu... Peşaver şehir rehberinden işaretlediğim yerleri sıraya koyduk. Sıcak biraz kırılmıştı. O, elini gülerek omuzuma koydu:

«Buralar bitince seni bir yere götüreceğim» dedi**«Çok memnun kalacaksın. Hem epeydir böylesini de görmemişindir.»**

«Nereye, can?»

«K.....'ye» deyince yerin dibine geçtim, kızardım, herhalde...

«Yoo» dedim acele... **«Yok... Hiç lüzumu yok... İstemem.»**

Bizim sevimli «Hajı» bozuldu... **«Ama»** dedi, **«Çok memnun kalacaksın... Çok seveceksin...»**

Anladım ki, beni Ahmet Sokarno ile karıştırdılar... Ben, istemem dedikçe, Hajı israr ediyordu. Hey Allah'ım, bu sıcakta sırası mı şimdi? Sonra duyan olsa ne der. Peşaver'e gelen Türk gazetecisi yememiş, içmemiş, soluğu bilmem nerede almış! Al başına belâyı!.. **«Yok Hacı Mennan»** dedim. **«Görmek ve gitmek istemiyorum...»** Kesip attım. O ise, cidden bozuldu, üzüldü... **«Hayır»** dedi, **«Memnun olursunuz diye söylemiştim. Benimdi üstelik...»**

Hoppala... Üstelik O'nunmuş!..

Hajı Mennan ağlamaklı! Bir yandan üzülüyorum adamı kırdık diye... **«Reis»** dedim, **«Resim çekebilir miyim?»**

Gözleri parladı...**«Tabii, istediğiniz gibi çekebilirsiniz... Yabancının değil, benim...»**

İş bittikten sonra «Oraya» gitmeğe karar verdik. Oldu olacak!..

Qıssa Khawanı

Qissa Khawani bir çarşının adı. Şehrin ortasında, batıdan doğuya doğru uzanıp giden bir çarşı... Hareketli, bereketli bir cadde, upuzun... Tek atlı faytonlar, iki katlı otobüsler, taksiler, sepetli motosikletler, el arabları, bisikletliler, seyyar satıcılar, içiçe dükkânlar, sakallı geniş beyaz pantalonlu, gömlekli insanlar ve sıcak, sıcak, sıcak!.. Yazmakla anlatılmaz baharat kokosu, yere atılmış kavun kabukları, ezilmeye ramak kalmışlar... Meraklı bakışlar...

Çok eski zamanlarda burada kervansaraylar varmış... Kervansaraylarda, İsmet Paşa'nın deyimiyle **«bir takım sergüzeştçiler»,** yani maceraperestler konaklarmış bu kervansaraylarda. Sokağın özelliği, kervansaraylarda konaklıyanlara «romantik masalcıların» masal anlatması... Sokak bu yüzden **«Romantik masalcılar»** diye anılıyor hâlâ... Profesyonel masalcılar, konaklıyan meceraperestlere, tüccarlara, seyyahlara, savaşa ve aşka dair şiirler, şarkılar ve masallar anlatırlarmış... Şimdi, kendileri gitmiş, isimleri kalmış yadigâr...

Çarşıdaki insanlar çeşit çeşit, yerin damar damar olduğu gibi...

Afganlılar, Özbekler, İranîler, Tacikler ve başkaları... Bizim Hajı Abdul Mennan Bukhari, sevimli dost, Özbeklerin dükkânlarının önünden geçerken övü-

nerek beni tanıştırıyor, bense Kasım Gülek gibi, otuz iki dişimi gösterip el sıkışıyorum çarşı boyu!.. Onlar çaya alıkoymak istiyorlar... Hangi birini kabul edersin? O tatlı şiveleriyle bir iki hoşbeşten sonra bir yenisine **«Selâm»** diyoruz...

Eğer yolunuz bir gün Peşaver denen ol şehre düşerse, Quissa Khawani çarşısının solundaki Bazar Bater - Bazan'a uğramadan etmeyin... Yine eskiden burası Kuş Pazarı imiş... Hele benim gibi biraz «kuşbaz» sanız, bir sembol olarak bırakılan tek kuşçu dükkânını görmemekzlik etmeyin. Ne adını, ne kendisini bildiğimiz yüzlerce çeşit kuş, kafesler içinde vıcır vıcır... Tuti diye adlandırılan papağan bozuntuları, durmadan «Toto... Toto...» diye bağırıyorlar. İnsanın hani neredeyse «Bu hafta kaç tutturdun arkadaş» diyesi geliyor. Bir Totodur gidiyor!..

Çarşı boyu, baharatçı dükkânları var... Bizim Tekel İdaresinin, kilosunu seksen liraya yutturduğu çaylar, burada küçük tepeler halinde, çeşit çeşit... En hasının kilosu bizim paramızla 20 lira bile değil!.

Kuşseverler sokağını, Mochilara, papuççular pazarı kesiyor. Pakistan'ın ünlü, ipek, altın ve gümüşle işlenmiş Pathan papuçları burada satılıyor... Esnaf girgin, dilbaz... Gaziantep'i gördüyseniz mesele yok... Gaziantep'in sıcağını yirmi misli sıcakla çarpınız, biraz baharat kokusu salıveriniz işte Peşaver... Hele bakırcılar çarşısında hiç yabancılık çekmedim... Dövülen bakır plâkalardan çıkan sesler bana Gaziantep'i hatırlattı. Koca koca bakır plâkalar çekiçlerle, kavanoz oluyor, tepsi oluyor, semaver, tas, şarap kapları oluyor. Zaten Peşaver bakır işçiliğiyle ün salmış...

Yeşil şehir

Altımızda siyah otomobil, oradan oraya seğirtip duruyoruz... Yeşil burada hâkim renk... Bahçelerde elvan elvan çiçekler... Tarihler yazar ki, buralarda kadim Yunanlılar dolaşmış, Budistler tarafından yöneltilmiş, Hun'lar tarafından yakılıp yıkılmış, Brahma'lar tarafından yeniden onarılmış, sonra Gazne'liler el atmışlar, daha sonraları da İngilizler gelip çöreklenmişler, yakın zamanda, atılıncaya kadar... Gazne'lilerin, Brahma'lıların etkisini görmedim ama, İngilizlerin etkisi her yerde görülüyor. Otelde, getirilen kahvaltı tepsisindeki çaydanlığın örtüsüne varıncaya dek!..

Bağıra bağıra konuşan, bol paçalı pantalonlarını havalandırarak yürüyen, karayağız Pathan'lar, Peşaver'in önemli bir yanı... Sanki bu Pathan'lar olmazsa, Peşaver olmazmış gibisine bir hava var... Dedim ya, burası Gaziantep... Pathan'lar dinlerine düşkünmüş, ama eğlenceden de geri kalmıyorlar... Çalışkanlar, sevimliler, cömertler, ehlikeyfler...

Peşaver valisi Mahabat Khan tarafından 1630 yılında yaptırılan camiye, kuyumcuların bulunduğu daracık sokaktan giriliyor. Minaresi apayrı bir biçimde...

O daracık kuyumcular sokağında, altın işlerinin bulunduğu vitrinler ışıklandırılmış... Bir sarı ışık yağmuru gözleri alıyor...

Döndük, dolaştık, yine romantik masalcıların sokağına geldik.

Hajı Abdul Mennan Bukhari, **«tamam»** dedi... **«Şimdi oraya gidelim...»**

«Nerede?» dedim... Şehrin dışına doğruymuş...

Şu Pakistan bizden ileri... Biz, buraları Beyoğlu'ndan atıncaya kadar akla karayı seçtik yıllar yılı!..

Otomobil, insanların kaynaştığı asfalt caddeden sağ sol yaparak gitmeye başladı... Gittik, gittik, sonra tuğla duvarla çevrili bir yerde durduk... Kapı açıldı, otomobil içeri girdi... O kocaman bahçe içinde tuğla bir bina vardı ve hemen solunda iki katlı upuzun bir bina daha...

Hajı Abdul Mennan Bukhari:

«İşte», dedi **«benim kârhanem!»**

Kocaman bir **«yaaa»** çektiğimi hatırlıyorum, üstelik unutmıyacağım. Zira bu «yaaaa» çekişler her zaman nasip olmaz da...

Evet, burası bizim «Mennan» ın sun'î deri fabrikasıydı!

Malûm ya, «Kârhane» nin lûgat karşılığı «işyeri» dir. Hatırladım, hatırladım amma, neden sonra.

GÜNDÜZ GÖZÜYLE

Kertenkeleleri oldum olası severim. Hele oteldeki odamda o, en azından on-onbeş santim kadar boyundaki kertenkelenin yeşilini pek sevdim. Sanırım bu kertenkele, biraz da resim meraklısıydı. Zira, duvarlarda çeşitli kart postalcıların yaptığı manzaraların yöresinden ayrılmıyordu ki, buna memnun olmadım desem yalan olur.

Peşaver müzesi

Grand Trunk caddesinde nefis bir eski yapıda, Peşaver müzesi de görmek istediğim yerler arasındaydı.

İki Buda heykeli, kapının kenarlarına konmuş. Anlatımsız bir soğukluk içinde, insana biraz da ürperti vermek, biraz da **«hoş geldiniz»** demek için olsa gerek!.. Ama sadece duruşlarıyla insanı çarpıyor. Müze fakir değil. Özellikle Gandhara zamanının yapıtları, **«Graeco - Budist»** dönemine ait, taşlar, mermerler, altın, gümüş, bakır paralar, seramik, silâhlar, hele o silâhlar, Buda kalıntıları.

El yazması Kur'anlar, nefis minyatürler, zamanımın azlığına rağmen seyrine doyamadığım işler arasındaydı. Müzenin ikinci katı bir resim galerisi. Çok usta işleri olduğu kadar, bir müzeye nasıl girebildiğine şaşacağınız resimleri saymazsanız, Peşaver müzesiyle şehirlier övünebilir. Hele hangi çağa ait olduğunu sökemediğim bir insan boyundaki, ama çok eski olduğunu sandığım tahta heykellerden -orası bir hayli karanlık olduğu için- fotoğraf çekemediğimden bir hayli yanacağım, hayıflanacağım daha...

V a l i

Tatil olmasına rağmen Genel Vali Masrur Hasan Khan'ın saat 11.00'de dairesinde beni kabul edeceğini söyledikleri zaman, ününü duyduğum bu şahsı göreceğime sevindim.

İl binası da bahçe içinde. Pakistan'ın özel giysileri içinde, kınalı bıyıklarıyla, başındaki —bağışlayın kusurumu, adını unuttum— türbanıyla muhafız karşımıza kibarca dikildi ve valinin odasına aldı bizi. Vali, gencecik bir adam. Pakistan şivesine çalan İngilizce konuşuyor. Genel Valiliğe ait ne sorduysam, sabırla cevapladı sorularımı.

Duvardaki geniş haritada il ve illere ait bilgi ver-

di. Pakistan'ın kurucu Mehmet Ali Cinnah'ın fotoğraflarının solunda bir çerçeveli çuha üzerinde bazı isimler ve tarihler gördüm. Bunlar gelmiş geçmiş Peşaver valililerinin adları ve görev yıllarını gösteriyordu. Masrur Hasan Khan, 8 aydır yapıyor bu önemli görevi... Halkı dinlemek için günü olduğunu, toprak anlaşmazlığı yüzünden bazı olayların çıktığını, diğer valilerle olan bağlarını, en ücra köye kadar haberleşme imkânları olduğunu överken, içtendi. Bir kere de yurdumuza gelmiş. Ziyaretimin kısa olduğunu, istediğim kadar kalabileceğimi söylediği zaman, ikinci mendilim su içinde kalmıştı. Sonbahar, Peşaver'in en güzel mevsimi imiş... Ama ne çare ki, Sonbaharı beklemeye hiç imkânım yoktu. Valiye veda edip ayrıldığımız zaman, Peşaver'den de ayrılıyordum.

Peşaver üniversitesi

Şehrin askeri mıntıkası olduğunu sandığım, bölgede modern yapılar, hele göğü yırtarcasına inip kalkan Pakistan Hava Kuvvetlerine ait jetler, Peşaver yapısı çift katlı otobüsler gözleri oyalayan şeyler arasındaydı.

İki saat kadar da doğunun en büyük, en zengin, bende yeniden okumak arzusunu uyandıran Peşaver Üniversitesi'ni gezdim. Tatildi. Bilgi alacak kimse yoktu. Ankara'nın Bahçelievler semti kadar büyük olan üniversite hakkında bilgi vermeyi çok isterdim. Ankara'ya geldiğim zaman Pakistan Büyükelçiliğine başvurdum birkaç kere. Olmadı. Bir gün Sayın Büyükelçinin telefon numarasını çevirdiğim zaman, karşıma çıkan ve güzel Türkçe konuşan zata dileğimi

anlattım, dinledi, dinledi, sonra şöyle cevap verdi:

«Yahu neden tercümanlara telefon etmiyorsunuz?»

Neden etmediğimi anlattım ve kiminle konuştuğumu kibarca sordum.

«Ben çöpçüyüm» dedi o zat.

Oysa Pakistan'daki çöpçülerin ne kadar kibar olduklarına bizzat tanık olmuştum. Bu başka bir şeydi. çöpçü bile olamazdı! Başka bir numara çevirip, sayın büyükelçinin odasının kızgın ve şakayı seven çöpçüler tarafından **«istilâ»** edildiğini, insaniyet ve Pakistan dostluğu adına haber verdiğim zaman Hayber geçidi kadar özürler dilendi. Büyükelçinin İstanbul'da olduğu söylendi!..

Aradan onbeş gün geçti ve bir gün **«Burası Pakistan Büyükelçiliği»** diyen cidden kibar bir bay Hükûmetinin dâvetlisi olarak beni Pakistan'da görmek istediklerini, ne zamanı uygun bulacağımı sorunca, **«Bu bizim şakacı çöpçünün işidir»** deyip, bu nazik çağrıyı geriye postaladım.

Gündüz gözü ile

Gri, kamyon - otobüs arası aracımız tertemiz, dümdüz asfalt yoldan kayarcasına gidiyor ve eski bir savaş gemisine benzeyen, tarihî Jumrud kalesini geçiyoruz. Anlattıklarına göre, bu tarihî kalenin içinde ünlü Sih Generali Hari Singh Nalwanın mezarı varmış. Bu general Jamrud kalesini yaptırmış ve 1837 yılında Kabil Emirine karşı savaşırken burada ölmüş ve kaleye gömülmüş.

Hayber başlamıştı. Yol çok muntazam, Trafik işaretleri, güvenlik taşları alışmadığımız şekilde, ciddî

olarak yapılmış. Hayber'de çok kale var... Her dorukta bir küçük kale... Nöbetçi kuleleri, karakollar... Anlaşılan bu, asırlardanberi böyle gelmiş, böyle gidecek... Hayber Hayber derler ya, adı var bu geçidin... Bizim Gülek Boğazının ağbabası!..

Geçit, Peşaverden 11 mil sonra başlıyor... Süleyman dağlarının eteklerinden vurup, 3500 ft. e kadar yükeliyor. Yolu, demiryolu da izliyor... Peşaver'e 32 mil mesafede olan Landi Khana ilçesine kadar uzanıyor ve bitiyor burada demiryolu.

Hayber'de de olsa sıcak boğuyor insanı... Hani dağ deyince böylesine sarp, inişli çıkışlı, kayalık dağ deyince, insanın gözü şöyle gürül gürül akan sular görmek istiyor, ama ne gezer? Yoksun bunlardan Hayber dedikleri bu tarih fosili... Haydi çamlarını istilâlar yemiş, ya sularını kim içti diye sordum kayalara, doruklara... Ses gelmedi!..

Torkham'a geldik, bitti Hayber... Nasıl Hayber'miş? Bütün düşlerim yok oldu!.. Keşke uçakla geçeymişim Peşaver'e, hiç olmazsa Hayber kursağımda kalacaktı... Artık ciddiye almıyorum Hayber'i... Hayber Hayber dedikleri bir kuru «yalan» mış... Tüm kırıldım.

Torkham'da pasaport işlemini beklerken, bir Amerika'lı ile tanıştım... Türk olduğumu duyunca sevindi... Adı Peter Krikliwy, Syracuse Üniversitesi'nde okurken tanıdığı Mersin'li Nurettin Sabuncu adlı arkadaşını tanıyıp tanımadığımı sordu!.. «Yes» çekip büyük bir aile olduğunu söylediğim zaman pek sevindi. Selâm söyledi sıkı sıkı. Pakistan - Afganistan arasında aldığım bu selâm görevini böylelikle yerine getiriyorum. Mühendis olan Amerika'lı genç, şim-

di Beyrut'ta görevliymiş... Bunu da söylememi istemişti.

Tenge Garuh Dağları

Hayber yok artık... Tenge Garuh dağları başladı... Dağ deyince böyle olmalı... Hayber, Tenge Garuh'a bak da, dağlığından, geçitliğinden utan!.. Tenge Garuh, insana ecel teri döktüren bir dağ... Dağ tünelleri, çığ tünelleri ardı ardına... Çamları örtüyoruz... Serin bir hava başladı... Peşaver'in insanı buhar eden sıcağından sonra, olsa olsa burası **«cennet»** olur... Bana öyle geldi... Huri'ler yerine motor kapakları çıkarılmış, inleyen, sızlayan, gırlayan kamyonlar var bu cennette! Su kaynatmamak elde değil motorlar için!... Doğulu akıl, bunun da çaresini bulmuş... Bir kamyon... Kamyonun şoför mahallinin üstünde su depoları. Su deposundan radyatöre uzanan kocaman bir hortum ve çamurluğun üzerine oturmuş, hortumu tutan bir şoför muavini!.. Otomobiller sanki benzinle değil de, bu hortumdan motora inen suyla çalışıyor hissini veriyor insana.

Şuralarda bir tümsek olmadan, Kabil'i bir tutsak diyordum içimden... Selâmsız sabahsız araçlar çıkıyor o içiçe, ardı ardına düğüm olmuş virajlardan!.. Bizim **«yedi kere Hajı»,** direksiyona abanmış!.. Karşısında küçük bir araba gördüm mü, **«Çekil»** diyorum kendi kendime... **«Çekil... Zira karşında yedi kere hacı var... Sallar uçurumun dibine, sallar alimalla, sallar da kuzgunlara, kartallara yem olursunuz...»** Sanki, dinliyorlarmış gibi kaçıyorlar... İyi ediyorlar hani...

Ve dağları yiyoruz inleyerek... Serinlik arttı. Gün-

lerdenberi özlemi içindeydim... Yollarda Afganlı işçiler, yolları tamir etmede... Binalar yapmada... O kocaman sakalları, türbanlarıyla... Bir ülke yaratmanın, kurmanın çabası içinde... Afganistan'ı uyandırıyor bunlar, daha doğrusu, uyanmış da daha iyi bir uyanması için bunları dürtüklüyorlar malalarla, küreklerle... Yüreğim bir hoş oluyor bunlar gördükçe... **«Merhaba»** diye bağırıyorum. **«Merhaba Afganistan... Günaydın Afganistan... Günaydın...»**

GÜNAYDIN AFGANİSTAN!..

İslâm Kale sınır kapısı... Gece... Pilli ses alma makinası dönüyor cızırtılarla... Hanın müdürünün pilli radyosundan bir Afgan müğizi gidip gidip geliyor... Cırcır böcekleri asap bozmak için mi yaratıldı acep? Düşünüyorum o ilk Afganistan gecesini...

3 numaralı bandı takıyorum maklnaya, düğmeye basıyorum, band ağır ağır dönüyor ve sesler dökülüyor çalışma odama... Bir yandan da Ankara'yı seyrediyorum Çankaya'dan...

«Bugün 21 Haziran 1964 saat 23.00... Şu anda Afganistan topraklarında ilk Afganistan gecesini yaşamaktayız... Burası sınır kapısı İslâm Kale... Vakit geç olduğu için yolumuza devam edemedik ve postu gümrüğün karşısındaki otel diyelim adına, oraya serdik... Şimdi otelin kapısının önünde bu parlak aylı ve yıldızlı Afganistan gecesinde cırcır böceklerini, Kabil radyosundaki müziği dinlemedeyiz... İran'a oranla Afganistan bir hayli serin... Upuzun yollar geçtik, upuzun... Bu upuzun İran yollarında kilometrelerce aralıklı, yolları düzeltmeye çalışan iş-

çiler gördük tek başlarına... Bunlara sigara vermek istediğimiz zaman, onlar dudaklarını işaret edip «Ab... Ab...» diyorlar... Yâni su istiyorlar!.. Bu müthiş bir şeydi...

İslâm Kale'de daha elektrik yok... Gemici fenerleriyle aydınlatılıyor ortalık ve bol bol gaz kokusu, bu toprak kokan, kekik, kokan, yalnızlık kokan geceye başka bir anlam veriyor. Şimdi mikrofonu yol arkadaşıma uzatıyorum...

— Dostlarım... Binlerce kilometre uzakta, han azmanı, otel bozması yıkık duvarlı kerpiç rengiyle, badana arasında kelimeye gelmez rengi olan, gece kalınacak bir yer önündeki avlumsu sahanlıkta, iki Türk, iki Türk kalem işçisi Fikret Otyam ve ben... Çetin... Hayaletler dolaşıyormuş gibi etrafımızda... Beyazımsı şalvarlar, ucu arkaya doğru sarkmış, sarık gibi serpuşlar ve ay ışığında daha keskin görünen kartal bakışlar... Afganlılar... Uzun uzun yollar geldik... İran, Orta Asya'nın ortasında bir ışık şehri gibi, bir Paris gibi, Avrupa'dan Asya steplerinin ortasına düşmüş bir ışık gibi Tahran... Sonra Tahra'nın hemen yakınlarındaki köylerde, Farsça'nın şiiriyetini bize bir para istemek için açılan avuçta sunan beli bükülmüş ihtiyar kadınlar... Âcizem. Fakirem... Nohoşem... Para isterken dahi, bir zavallılığı bu kadar büyük bir şiirin içine sokan bir dünyanın ışıklı tarafıyla acı tarafını yollar boyunca beraber geçtik... Afgannın ilk gecesinde arkada bıraktığımız İran'ın bu büyük çelişmeli dünyası hâlâ hâfızamızda yaşamada...

Yarın akşam...

Yarın akşam, Kabil'e doğru yeni bir dünyaya vuracağız... Ata atalarımızın biçiminde binen insanlar göreceğiz... Belki daha bir başka türlü fakirlik, belki daha bir başka türlü bir anlayış, belki daha bir başka türlü insan çileleri seyredeceğiz. Bu arada bizi en fazla gönlümüzden vuran şey, bütün bu diyarlarda dilimizin yer yer konuşulmakta olması... Nasıl bir İngiliz, nasıl bir Fransız yer yüzünde yolculuğa çıktığı vakit her rastladığına kendi diliyle hitap etmenin özgürlüğünü tadıyorsa, kendi konuştuğu ana dili başkalarının da bilmesinin bir aydınlık icabı olduğuna inanıyorsa, biz de Asya'nın bu kaybolmuş diyarlarında dolaşırken kendi ana dilimizle kime hitap etsek, yüzde seksen yine kendi dilimizden bir cevap aldık... Tebriz'den Meşhed'e kadar İran'da, merhabamıza merhabayla cevap veren yüzlerce İranlı kendi dilimizden, bize, sorularımıza karşılık verdi...

Yıkık kerpiç duvarlar... Pille işleyen bir radyonun çok yabancı gelmese de gene biraz tuhaf olan musikisi... Sigara içen Fikret Otyam. Ve bu yalnız gecede bunları anlatmaya çalışan ben...»

Gemici fenerlerinin yanı sıra bir gazocağı parladı. Afganlılar da tıpkı İran halkı gibi çayı seviyor, duymuştum daha önce de... Yalnız bu suyla çayın pek iyi olacağını sanmak için zeki olmaya, ağzının tadını bilmeye lüzum yok!.. Su, tıpkı duvarlar gibi boz-bulanık!..

Sonra...

Sonra, kapının önünde duran «Kül Kedisi»nden (geziye çıktığımız otomobil) uyku tulumunu, şişme

yatağı çıkardım, serdim kül kedisinin üstüne... Ben alışkınım böyle yerlere ama dışarda yıldızların altında uyku tulumunda yatmaktan alıkoyamadım kendimi. Hiç olmazsa, günün sıcaklığını emmiş, gülyağına benziyen ama asla gül yağı olmıyan esans kokularının (!) sineklerin hükmü geçmez burada, odalara olduğu gibi...

Sıla özlemi mi yoksa?

Afganistan'ın sınır kapısı İslâm Kale'de belki ilk defa bir gariplik çöktü üstümüze... İran gerilerde kaldı... Gece, cırcır böcekleri... Yıkık - dökük gümrük binasının önünde durduğumuz zaman, bizi güler yüzle karşılayan, imamlarımıza benziyen gümrük memuru... Dostça uzatılan eller, sandalyalıktan çıkmış sandalyalar, kıtıkları fırlamış koltuklara buyur edişler, isimlerimizin ayrı bir kâğıda yazılması... Yolcuların didik didik edilen bohçaları... Bohçaların sahipleri kI üç otobüs dolusu!.. Artık Türkiye ile aramızda bir ülke var... Daha önce, İran'da iken hemen dönüversen Türkiye... Ama artık bitti bu öykü... Afganistan'dayız... Afgan topraklarında...

Nereden nereye?

Tâ İsveç'ten Stockholm'dan kalkıp Türkiye'ye gelen, İsveç Radyo ve Televizyonundan dostlarımız Güneş Karabuda ve eşi Barbro, arabalarıyla yapacakları İran, Afganistan, Pakistan, Hindistan, tekrar aynı yollar, sonra Irak, Suriye yolculuğuna, yani aşağı yukarı otuzbin kilometre tutacak kara yolculuğuna bizi de kattılar... Ve bir gün 11 Haziran sabahı saat altıda Ankara'dan vurduk yola... 1 Haziran geldi, Afga-

nistan'ı tutabildik... Yollar, kilometreler kafamda büyüdükçe büyüdü...

Neden mi?

Ankara - İstanbul yolu beşyüz kilometreyi bile tutmaz... Oysa bizim yolculuk otuzbin kilometre!.. Uyku tulumunun içinde, cıgarayı sanki bir kurşun kalemmiş gibi tutup, yıldızlı göğe hesap yapmaya başladım... Beşyüz kilometre yolda o kadar çok kaza oluyor ki... Diyelim iki... Bin kilometrede eder dört... İkibin kilometrede eder sekiz... Onbin kilometre eder yirmi!.. Derken sapıttım gibime geldi!.. Karar verdim, bu yolculuktan asla dönülmez geriye, asla... Haydi bu yirminin diyelim ondokuzunu şöyle böyle atlattık... Bir tanesi esaslı tutsa gittin, gidersin Otyam!.. Gidersin! Coğrafya derslerini ansıdım... Haritaları getirdim gözümün önüne... Ne kadar da çok dağ var!.. Yok, dönülmez bu yolculuktan...

Adını da koydum bu duygunun: Korku!.. Yediremedim kendime de vurdum uykulara...

Bir garip oğlan...

Gümrükte bir garip yabancı gördüm... Gömleği — herhalde eskiden beyazdı — karalaşmış... Pantalonu, askıyla bile zor duruyor bacaklarında!.. Burnu kıpkırmızı... Genç... Kamburu çıkmış, ayağında botlar... Ha bire burnu akıyor... İran sınır kapısı Tayabat ile Afgan sınır kapısı İslâm Kale arasında otuzbir kilometrelik boşluk bir toprak var... Bu arkadaş yürüyerek geçmiş orayı... Bu kafayla ve ayakla ta Japonya'ya gidecekmiş! Matematik eğitimi görmüş, memleketi İngiltere'de... Açlıktan neredeyse yıkıla-

cak... Yiyecek istedi o Oxford şivesiyle... Türk malı soğuk et kutusunu açıp verdik... Ekmeksiz yedi yarısından fazlasını!.. Yerli malı etin beğenilmesinden kıvanç duydum!.. Sonra hana gelip bardak bardak çay içti bol şekerli... Gıda alıyormuş!.. Yarenliğe vurduk, kendisini bedava Herad'a götürecek arabayı kaçırdı... Başladı araç aramaya... Ortalık karanlık... Bir benzin tankeri geldi durdu hanın önüne...

Belki dedim...

«Belki» dedim batılıya, yani İngilize, «Bu tanker seni götürür...» O'nun da aklı yattı... Gemici fenerini alıp içinde on ton benzin olan tankere yaklaştığı zaman, tankerin doğulu muavini feryadı bastı kendi diliyle!..

Ve efendim, cümbür cemaat uçmaktan böylelikle kurtulduk.

İngiliz oğlan, dünyayı dolaşıp, Japonya'ya varıp «saadet»i arayacaktı, öyle söylüyordu. Eğer biraz daha ilerleseydi benzin yüklü tankere, ya saadeti bulacaktı — bize de buldurup — ya da yolculuğu, aradığını bulmadan İslâm Kale'de bitecekti...

HERAD DENİLEN OL ŞEHİRDE... RÜYA ŞEHRİ HERAD!..

İslâmkale'de sabah olurken «Kül Kedisi» doğan güne doğru yol almaya başladı. Afganistan.ın üçüncü büyük şehri Herad'a ulaşmak kolay olmadı. Gün batarken, yarıya kadar toprağa gömülmüş, sanki üzerine altın tozu yağmışçasına parlayan kubbeler, mi-

nareler Herad'ın ilk karşılayıcılarıydı. Sonra dar çarşı başladı. Afganistan'ın içindeydik artık... Türbanlı, şalvarlı keskin bakışlı, sakallı bıyıklı halk, kovanının önünde dolaşan arıları andırıyordu. Çarşı içinde, binlerce sineğin uçuştuğu dükkânlarda, peykelere uzanmış esnaf büyük bir «tevekkül» içinde yeşil çaylarını yudumluyor, alıcılara bu nazlı satıcıların işaret ettikleri malları kendileri alıyorlardı uzanıp!.. Çadiri denilen çarşafların içinde kadınlar görüyordum, ürkek aceleci... Bazen bunların tamamen karşıtı japone kollu, sıhhatli, ellerinde hasır çantalarıyla çekişe çekişe pazarlı yapan dudakları boyalı kadınlar... Rus teknisyenlerinin kadın eşleri «tezat»ın ta kendisi oluyordu.

Bir rüya şehriydi Herad... Anadolu'nun yoksul kasabalarının daha yoksulu, daha bir geri kalmışı. Eviyle, kıyafetiyle, davranışlarıyla. Sonra birdenbire geniş caddeler, ağaçlar. Ama o kavurucu sıcakdan mı bilemiyorum, insanı az. Tek tük. Yıkık duvarlı kerpiç evler, eşekli yorgun köylüler... Ve bir dört yol ağzında, kıyafetli köylülerden aşağı kalmayan bir trafik polisi... Bir otomobil, bir eşekli gördüğü zaman, sevdiği bir eseri yöneten orkestra şefinin mutluluğu içinde el kol işaretleri, sonra kolunun kanadının kırılması bir dahaki araca kadar.

Oluyormuş meğer tarih öncesinin gerçeği... Bu geri kalmışlık, bu hüzün bakışlı insanlar beldesi, her şeye rağmen sevdiriyor kendini, acıma duygusu karışık. Türkiye'de çok yaşamışımdır bu duyguyu, çok. Ama bu daha bir başka duygu.

O t e l

Kocaman bahçe içinde bir otel. En iyisi. Bakıl-

mamışlığa en güzel örnek. Hiç bir yönü işlemeyen bir otel, oysa oteli kuran İngilizler zamanında kimbilir nasıldı sorunu çakılıyor insanın kafasına. Hemen düşünüyorsunuz, «Afganlılar razı buna, varsın suları akmasın, varsın masa örtüleri insanı öğürtecek kadar pis olsun, varsın içecek bir yudum arı su olmasın. Çünkü, özgürlük her şeyden hepsinden üstün.» Hak veriyorsunuz bunları düşününce.

General

Daha işletmeye açılmamış bir yoldan Kandahar'a gidebilmek için askeri makamlardan izin gerekmiş. Geri kalmış on ülkeden biri de Afganistan bizim gibi. Ülkeyi uyandırma, ileriye götürme çabasına askerleri de katmışlar. Hizmetlerinin bir yılını ülkenin yapımında geçiriyor askerler.

Yaptığı görevin mutluluğu gözlerinden belli olan Kara Yollarına bakan general İngilizce konuşuyordu. İçeri iki Rus uzmanı geliyor onlarla da Rusça konuşuyordu. Yeni yoldan gidebilmek için izin kâğıdını yazıp vermesi uzun sürmedi, «Türküz» dememiz yetmişdi de.

Kader değiştiren yol

Emanullah Han zamanında yapılmış altmış kilometre, her iki yanı kavak ağaçlı dar asfalt yoldan Kandahar'a yöneldik. Asfalt yol bitti. Yol ikiye ayrılıyordu. Yeni ve geçite açılmayan yol tahtalarla kapatılmış. General'in verdiği izin kâğıdını gösterip uçak pistlerine benzeyen harika bir yola girdik... Korkunç bir sıcak, gözün alabildiğine ekilmemiş topraklar, çöl. Havada keyifsiz akbabalar, leş kargaları telefon di-

reklerinde... O upuzun, bitmeyecekmiş gibi gelen yolda yalnız bizim otomobil!..

Afganistan'ın Ankara Büyükelçisi, «Bir asker olarak, su yönünden ihtiyatlı davranmanızı öğütlerim» demişti. Memleketinin gerçeklerini iyi bilen bu asker - büyükelçinin öğüdünü sık sık hatırladığımız için, su yönünden «ihtiyat» dan da öte davranıp cerikaları çoğaltmıştık. Ama kilometrelerce gidiyorsunuz kızgın yollardan, kana kana içiyorsunuz suları, bakıyorsunuz cerikalar gide gide boşalıyor! Hesap kitap, kilometre tartışmaları, «bu su bizi Kandahar'a atar...»

Herad - Kandahar yolunu Ruslar yapıyor... Yol boyu şantiyeler, dev makinalar, burunlarına su kırbaları asılmış «Ziş» kamyonları. Koca türbanları rüzgârdan savrulan, kapkara sakallı Afganlı şoförler... Pancar yüzlü Rus uzmanları, teknisyenleri, Rus yapısı «jeep» ler dolusu... İnsanlara acımayan bir güneş, beyinleri kaynatan sıcak... Durmadan patlayan lâstiklerimiz. Nerede bir şantiye görsem huyum kurusun, sigarayı yakıp bir yol kıvançla seyretme tutkusu... Vazgeçemediğim. «Bir millet uyanıyor...» Bu şantiyeler, bu homurdanan makinalar, bu yanık yüzlü insanlar, bu oyulan dağlar, atılan köprüler «uyanmanın» belirtileri... Ama unutuyoruz bunları... Zira Kandahar diye girdiğimiz şehir Greşk imi...

Gece olmuştu... Şehrin girişinde lüks lâmbalarını yakmış esnaf, her zaman olduğu gibi peykelere uzanıp sarı - yeşil arası çaylarını, nargilelerini içmede Kandahar'a daha 125 kilometre var!..

Nihayet Kandahar

Kandahar'daki otel bütün yorgunluğa rağmen çek-

miyordu insanı. Bir başka otele götürüldük. Afgan Hava Yollarının personelinin kaldığı bu binada Çetin, özleminden kıvrandığı buzlu viskiyi ve birayı bulacaktı. Kaçar tane içeceğimizi hesaplıyorduk. Uzun sözün kısası içecek olarak yine bizim cerikadaki su vardı.

İlk indiğimiz otele ölüler gibi yıkıldıktan sonra, cerikadaki suyun çoktan bitmiş olduğunu gördük. Oteldeki yabancılar, suyun kaynatılmadan içilmemesini yalvararak ihtar ederken, ben onuncu bardağı kafama dikiyordum. Zira bu su bizim talihsiz Harran ovasında halkımın içtiği sudan çok temizdi de.

K â b i l

Çekoslovakya'nın işlettiği Spinzer oteline girdiğimiz zaman bütün çektiklerimizi o anda unutmuştum. Yiyeceğin, içeceğin hası, temizliğin en yükseği, bir başka deyimle uygarlık gereklerinin hepsi, burada vardı.

Altındağ gecekondularının ortasına Balin, yahut Hilton otelini oturtunuz, üç beş yere daha modern yapı serpiştiriniz. İşte Kâbil'de ilk sabahın izlenimleri!..

K ı b r ı s n e o l a c a k ?

Otelin hemen yakınındaki bir sebzeci dükkânında Efgan ürünlerini incelerken ak sakallı, nûrânî yüzlü bir ihtiyara da «merhaba» sarkıtmıştım ki, ihtiyar «merhaba efendi» dediği zaman bilmem kaçıncı şaşırmaya uğramıştım.

Özbekmiş ihtiyar. Okumuş, aklı başında, tertemiz bir insan, din adamı!.. Yârenlik geldi Kıbrıs ko-

nusuna dayandı. «Ne olacak bunun sonu?» diyordu Özbek... «Sulh yolu iyi, hoş, kan dökülmesin, insanlar ölmesin... İyi ama, karşı taraf lâftan anlamıyor mu? «Anlamıyor» dedim. «İsmet Paşa Hazretleri büyük adam, ama gevşek tutuyor bu işi, biz fazla bilmiyoruz, anlat şunu.»

Anlattım. Etrafımız kalabalıklaştı. Çat pat konuşanlar, iyi konuşanlarla Kıbrıs üzerine ,sineklerin arasında bir yârenlik ki başladı...

SOVYET SINIRINA 75 KM. DEYİM KUNDUZ'DA 10 GÜN

Sovyet sınırına 75 kilometre uzaklıktaki Kunduz iline gidebilmek için bir sabah eşyaları toparladık. İki yanı dut ağaçlı asfalt yol, her şeyin bir gün biteceği gibi, bitti. Ama sıradağlar, bir renk cümbüşü, bereketli topraklar ve değişik görüntüler unutturdu yolun bozukluğunu.

Charikar şehrinin ana caddesinin iki yanı gümüşçü dükkânı ve gümüş işliyen esnafla dolu. Çekiçlerin ahenkli sesi Charikar'ı Charikar yapıyor, berekli toprağı değil.

Hindikuşlar

Hindikuş dağları, bütün heybetiyle göğe doğru uzanmış... İnsanın soluğunu kesen korkunç kayalar arasında asırlar öncesinin kaleleri, kalıntıları, nehrin yer yer büyük gürültülerle akışı, kocaman kanatlı akbabaların daire çizerek uçmaları elde olmadan bir «korku» havasına sokuyor kişiyi.

Kayalardan akan suları gözümüzü kırpmadan içtik, zaten kana kana içtiğimiz «yol suyu» da sadece bu oldu iki aylık gezinin!..

K u n d u z

Spin Zer «beyaz altın» demek... Beyaz altın ise pamuktur. Kunduz Kuzey Afganistan'ın yeni il olmuş bir şehri... Sovyet sınırına 75 kilometre yakınlıkta. Tutun ki burası Tarsus olsun... Bereketli pamuk tarlaları, fabrikaları ve biraz da zenginler... Pamuk zenginleri. Sonra bunların dışında Karakul koyunu zenginleri üç-beş tane... Sonra efendim takır takır kurumuş ekmekle, kavun kabuklarını sıyıran fukara halk...

Tozlu geniş caddeler, birbirini kesen geniş caddeler ortada develere, atlılara, taksi olarak kullanılan jeeplere, kervanlara, tek atlı «Godi» denilen faytonlara yol gösteren karayağız trafik polisleri... Sıska, kemikleri derileri germiş cins cins ürkek, salyalı yüzlerce köpek sokaklarda!.. Gözleri çekik Tajik'ler... Türkmenler... Özbekler... Dağlılar... Hintliler, her yanı kıl içinde «Sig» ler... Tepelerine toplanmış upuzun saçlariyle, makas değmemiş bıyık ve sakallariyle sürmeli, gözleriyle «Siğ» ler, insanı korkutan... Bütün bunlar yetmezmiş gibi rengârenk türbanları kafalarında... Geniş şalvarları da insanı uyutmak istercesine bir tuhaf bakışları...

Ö z b e k l e r

Halı, kilim ve karakul derisi satan esnafın çoğu Özbek... «Türküm» diyorsunuz. Boynunuza sarılıyorlar. Özlemle, sevgiyle kucaklıyorlar... O tatlı şive-

leriyle yârenliğe dalıyorsunuz. Kendi öz soyun... Kendi öz dilin... İnsan bir hoş oluyor.

Polis müdürü

Polis Müdürü Ramazan Bey, Türkiye'de okumuş, Çankırı Atış Okulundan mezun... Bir Türk kadar doğru Türkçe konuşuyor... 10 gün kaldığım Kunduz'da gösterdiği ilgiyi anlatmaya kalksam on yazı tutar. Bu, bir Afganlının bir Türk'e sevgisi değil, Afganlıların Türk'lere sevgisinin bir örneğidir.

Kunduz'da 10 gün

Afganistan'ın Çukurovası sayılan Kunduz'da 10 gün kaldım. Kunduz neresi, doğum yerim Konya Aksaray neresi? Kunduz'da Aksaray'ı aramadım. Burası sanki benim kasabamdı. İçinde on gün yaşadığım bu şehri bir kaç kaba çizgiyle anlatmaya çalıştım... Bitmedi daha...

Geceydi...

Geceydi. Valinin damadı Cahit bey, gece, ses almak için bir eğlence yeri «Çayhane» ye gideceğimi duyduğu zaman korktu... «Gitmeyin» dedi... «Yanınıza hiç olmazsa bir iki polis verelim» İstemedim. Çünkü Afgan halkından bir kötülük gelmiyeceğini hissediyordum.

Köpekler uluyordu karanlık gecede. Sokaklardan el ayak çekilmişti bir «godi» ye atlayıp «Çayhane» dediğim zaman arabacı yüzüme bir hoş baktı. Hoşlanmadım bu bakıştan... Başımla işaret ettim «çek» diye. Arabacı kırbacı şaklattı. Ses alma makinesini daha bir sıkı tuttum.

Pişman olmuştum ama, arabacıya «dur» demeyi de yedirmedim kendime. Olan olmuştu.

Çayhanede 2 saat...

Çizmelerimle kapıya şöyle bir dokundum. İlk gösdüğüm tavandan sarkıtılmış kocaman bir kafes içinde «Tuta» kuşu (papağan) oldu. Çığlığı bastı! Bütün gözler üzerime çevrildi. Karşıda bir peyke... Peykede oturmuş çalgıcılar. Bir armonyum, bir darbuka, bir tambure... Önünde, okul sıralarına benzeyen sırada oturmuş gencecik iki oğlan. Birinin gözleri sürmeli! Sonra, yine başka sıralarda oturan müşteriler. Çilem (nargale) içen müşteriler. Tütün çiğneyen müşteriler ve sanırım biraz da afyon çeken müşteriler! Ustura bakışlı insanların karşısında bir an ne yapacağımı bilemedim. Merih'ten inmişim, Türkiye'den gelmiş değil.

Kapıya Yakın

Kapıya yakın bir sırada oturdum. Cüce garson karşıma dikildi baktı, baktı, baktı gülümsedi. Rahatladım.

«Siyah çay...»

«?.....»

«Siyah çay... Siyah...»

«?.....»

Bir müşteri, cüce garsona:

Kara çay» dedi. Hemen ekledim:

«Kara çay... Kara... Kara...»

Cüce güldü. Başıyla «anladım» işareti yaptı. Yahut bana öyle geldi. Çalgıcılar susmuşlardı. Bir gün önceden tanıdığım darbukacı Özbek Mehmet Ömer'i de çalgıcıların arasında görünce iyice rahatladım...

Bir işaretim üzerine Mehmet Ömer yanıma geldi. Çilem çekenler, sarı çaylarını yudumlayanlar, domino oynayanlar, sürmeli gözlü oğlan şarkıcıya bakarken, hepsi hepsi bu defa bana dönmüşlerdi. Seksen çift göz üzerime düşmüştü! Mehmet Ömer prizi gösterdi, kordonu uzattım. Sonra sırtımı duvara verip ses alma makinasının düğmesine bastım. Tuta kuşu bağırmasını kesmişti.

Cüce garsonu çağırıp bütün müşterilere çay götürmesini söyledim. Yine güldü tatlı tatlı ve çalgıcılara işaret etti. Çalgıcılar daha bir yürekten çalıp söylemeye başladılar. Afgan müziği hiç de yabancı gelmiyordu bana. Hele Özbek türküleri.

B ü t ü n

Müşteriler zaman zaman bakıyorlardı, o kadar. Ama ara sıra ürperiyordum. Sanki sırtıma bir hançer yiyecekmişim gibi, oysa bu boş bir kuşkuydu. Bu yetmezmiş gibi bütün müşteriler de bana kara çay ısmarlamaya kalktılar!..

Gece yarısı, valinin damadının bile çekindiği, Kunduz'un bu haftada iki kere çalgılar çalınan, şarkılar söylenen çayhanesinden ayrılırken müşteriler binmekte olduğum godi arabasının etrafına toplanmışlar, haftaya yeniden gelmemi rica ederek beni uğurluyorlardı.

K a r a k u l

Karakul koyunu, Afganistan'ın can damarı 5.5 milyon karakul cinsi Koyunun bulunduğu söylenen Afganistan, bu derilerden yılda 2.5 milyon dolar kazanıyor. Mutlu bayanların «astragan» kürkü giymele-

ri için beslenen sürüleri, işlenen derileri görmek için bir sabah Kunduz'un Çandara ilçesine gidildi... Kunduz nehrini salla geçtik. Dönüşte sala bindirilen arsız bir at, nehrin ortasında özgürlüğü seçmek için kendini bırakıverdi suya! Bir iki batıp çıktı. Sahibi mintanını çıkarıp ardından atladı. Azgın sularda bir savaş başlamıştı. Gözü pek Afganlı nihayet atı yakaladı ve suyun içinde sırtına bindi, biraz sonra birlikte sahildeydiler.

TOZU DUMANA KATIP GELEN ATLILAR BİR YANDAN DA NARALAR ATIYORLARDI...

Bir masal gibi

Dünyanın her yerinde, sabahın erken saatlerinde, ağılların, ahırların kapıları, çitleri açılır. Koyunlar, keçiler, atlar, inekler ve buzağılar yeni bir gün için gün yüzüne çıkarlar.

Afganistan'ın Sovyet sınırına 75 kilometre yakınında Kunduz ilinde de bir sabah ağılların kapısı açıldığı zaman hayvanlar dışarı çıktılar. Kunduz'da sabaha kadar başıboş köpekler ürür. Gün patlarken «Mayna», «Daghser» kuşları, «Çırçırak» böcekleri ötmeye başlar.

«Mayna» kuşları bizim «Kumru» lara benzer... Yalnız kanatlarının ortası gri ve sarıdır. «Tuta» kuşları, sabahın, o kendine özgü sessizliğinde «veeeyk» diye ses çıkarıyorlar.

Ve Afganistan'ın Kunduz şehrinde, çok erken saatte bir adam, ahırdan çıkan buzağılardan birisinin

kuyruğundan asıldı ve ayırdı. Ötekiler keyifle yollarına devam ettiler.

Kara saplı bıçak

Kunduz ilinin altı-yedi kilometre ötesinde bir düzlüğe getirildi buzağı... Şipşirin, kara bir yavruydu... Tatlı tatlı bakıyordu çevresine. Bir adam belinden çıkardığı kara saplı küçük bir bıçağı ağzına aldı ilkin. Buzağı yeni yetme otları yiyordu. Bir aralık, ağzında bıçakla duran adama baktı, bıraktı yemlenmeyi... Adam mırıldanıyordu, buzağıya eğildi, bacaklarından tutmasiyle yere yatırması bir oldu.

Bıçak, sabahın ilk ışınlarında pırıl pırıldı. Kara saplı bıçak buzağının boğazına yaklaştı, değmesiyle birlikte «hıııh» diye bir sesle, al kanlar havaya fışkırdı. İsveç'in Stockholm şehrinden gelmiş bir kadın «ay» deyip eliyle gözlerini kapadı. Ağlıyordu.

Elindeki pozometreye bakan Güneş, filim makinesinin düğmesine bastı.

Paramparça

Adam, kanın akmasını iyice bekledikten sonra, buzağının ilk oynak yerlerinden ayaklarını kesti, bir bıçakla da karnını yarıp minicik işkembeyi ötelere savurdu. Bir bıçak darbesi daha, hayvanın başı, gövdesinden ayrıldı.

Sabahleyin keyifle ahırdan çıkan buzağı üç-beş parçaya ayrılmıştı yeşil çimler üstünde.

Buşkaşi

Buş, keçi demektir. Kaşi de tartmak» anlamına gelir. Yani keçi tartmak. «Buşkaşi» demektir.

Atlılar naralar atıyordu

Yirmiden fazla atlı, nâralar atarak koca bir alanda atlarını koşturuyorlardı. Atların kimisi uzun boylu, kimisi ufak yapılıydı. Ama hiç biri yerinde durmayı sevmiyordu. Buzağı yerde sürüklenip alanın ortasına getirildi.

Güneş dağların ardından patlarken, asırlar ötesinin, bir geçmişin, hâlâ devam eden bir geleneğin örneğini görüyordum. Bu gelenek masal gibidir. Şöyle ki:

Bir varmış...

Bir varmış, bir yokmuş, Arya denilen kabileler iyi at yetiştirirlermiş. Amuderya denilen bölgede Bahti ve Bahter'ler de atlardan çok yararlanırlarmış. Arya ki, eski Afganistan'ın diğer adı Ariana ile ilgiliymiş. «Necip», «Özgür» anlamına gelir imiş. Arya'lılarda hayvan tutkusu çok imiş. Bir totem anısı imiş. Hindikuş eteklerindeki Arya'lılar ata, deveye ve sığıra çok düşkünlermiş. Develerin ünü çokmuş. Atlar Bahter bölgesinde yetiştirilirmiş. Atlar öyle ünlü imişki Yunanlılar «Altın at» Çinliler ise «Gök atı» diyorlarmış. İskender'i Bahter'in kuzeyindeki süvariler bu atlarla, iki yıl uğraştırmış.

Biniciler bu çevik atlarla düşmanların üzerine saldırıyor ve onları diri olarak yakalıyorlarmış bacaklarından tutup. Cengiz Han da çok çekmiş bu çevik binicilerden, atlardan. «Buşkasi» ne bir oyunmuş ne de eğlenceymiş. Belki barış içinde, gençleri savaşa hazırlamak için bir çalışmaymış. Bir yerden bir yere düşmanı taşıma «talimlerinde leşler kullanılırmış ve

bu leşleri istenilen yere götürene «Fatih» denirmiş. Tabii insan, talimde götürülemiyeceğine göre hayvan leşleri bu işi görüyormuş. Ata binenlerin başarıları, atla son süratle giderken yerden eğilip leşi almak, leşi kaldırmak ve leşi istenilen yere götürmekle belli oluyormuş.»

İ ş t e

Önce keçiler kullanılıyormuş talimlerde. Keçi çabuk parçalandığı için buzağıya başlamışlar. İşte, sabahın en erken saatinde, o zavallı hayvancık biz «Buşkaşi»yi görelim filimlerini çekelim diye bıçağı yemişti.

B a ş la d ı

Buşkaşi'de, ata binenin cesur ve pehlivan olması şart.

Koca alanın ortasında üç yere kocaman daireler çizilmişti kireçle. Bunlara «Helâl» daireleri deniliyordu. Leşi bu dairelere götürene «Çapendaz» yahut «Fatih» deniliyor.

Baş hakem ortaya çıktı. İki yan hakem de... Onar atlıdan iki takım hazırdı. Alanın her boyu 350 metreydi... Kaldırma dairesine buzağı getirildi ve baş hakemin düdüğü çalmasiyle atlılar birbirlerine girdiler. Kırbaçları ağızlarındaydı. Tepişen atlar, delice kişniyor bunlara Çapendazların nâraları karışıyordu. Zavallı buzağı yerde, deli atların ayaklarındaydı. Bir Çapendaz buzağının bacağından tuttu kaldırdı ve süratle helâl dairesine doğru koşturmaya başladı atını. Ama bir başkası ona saldırmış ve buzağı tozun toprağın üstüne düşmüştü. Atlılar yeniden birbirlerine

girdiler. Korkunç bir mücadele başlamıştı bilmem kaçıncı defa.

İndim

Daha iyi ses almak ve fotoğraf çekmek için alana indim. Ekrandan atlıları izliyordum. Atlılar yaklaşıyor ben de daha iyi bir poz yakalamak için bekliyordum. Birden «Kaç... Kaç» diye bağırdı arkadaşlar. Kafamı makineden kaldırmamla yirmi atlının tozu dumana katıp üzerime geldiklerini dehşetle gördüm. Makineleri kucaklayıp kaçarken iki atlı sürünürcesine yanımdan geçtiler. Bu kovalamaca, bağrışma üç saat devam etti.

Anlattılar ki, yarışma, mevsiminde iki bine yakın atlı ile yapılırmış Buşkaşi. Bu, bizim için çok ufak bir gösteriydi. Afganlıların önünde, Afganlı süvarilerin önünde duramıyan İngilizlerin, diğer düşmanların, neden barınamadıklarını anlamak için Buşkaşi'yi görmek yeter de artardı bile.

Kunduz gerilerde kaldı

Vali, Kâbil'de olduğu için bizimle ilgilenme görevini damadına bırakmıştı. Bay Cavit bu görevi en iyi şekilde yaptı. Gürcistan'dan gelen Banjan maden suları bizim için en büyük armağanlardan birisi oldu. Ve bir sabah sanki bir yıl değil, on yıldan beri Kunduz'da oturmuşuz gibi sevgiyle uğurlandık... Bir Kunduz'lu «Doktor'a selâm» diyordu. Birleşmiş Milletler Sıtma Savaş doktorlarından bir Türk iki yıl Kunduz'lular için sıtmayla savaşa girmiş, bütün Kunduz'un, yöresinin târifsiz bir sevgisini kazanmıştı.

Bamiyen

Koh-i Baba dağları, Hindikuş'lardan Bamiyan vadisi ile ayrıdır. Bamiyan vadii, Afganistan'ın «cennet» diye anılan bir kaç vadiinden biridir. Ana yoldan ayrılıp bir köprüden geçilen ve kıvrıla kıvrıla inen, çok virajlı, çok çukurlu, çok tehlikeli, çok bakımsız, bu turistik 32 kilometrelik yol, tabiatın bütün güzelliklerini kapsamaktadır. Denizden 2.583 metre yükseklikte olan Bamiyan'da otele indiğimiz zaman, Güneşin de ateşi otuz dokuza çıkmıştı. Bu 32 kilometrelik yoldan çektiğimizi başka yerde çekmemiştik.

Bağlan'ın o insanı çıldırtan sıcağından sonra Bamiyan bize kutup gibi gelmişti. Yün kazaklar çıkarıldı. Güneş, kaya, maden dağların ardına çekiliyordu, kızıllıklar içinde... Ününü çok önceden duyduğumuz ve Afganistan'ı tanıtan beş afişten birini teşkil eden iki Buda heykelini bir ân önce görmek istiyordum. Sabah erkenden, çok uzaklardan görünen heykellere giderken işlerine, yönelen Bamiyan halkı, elinde makineler olan bu yabancıyı tatlı bir yüzle selâmlıyorlardı.

Dağlar içinde iki dev heykel

Kaya dağların yüksekliği, yüz elli metre vardı. Bunların içinde oyulmuş 53 metre yükseklikteki Buda heykelinin ayaklarının altına geldiğim zaman, insanoğlunun yıllar önce de nelere «kadir» olduğunu düşünüyordum. Heykelin yüzü, Cengiz Hanın istilâsında tamamen kazınmış! Ayaklarının biri de sanki törpülenmişti.

Biraz ötede manto giymiş bir kadını andıran da-

ha küçük, 35 metre yükseklikte olan ikinci heykelse, daha az «zararla» kurtulmuştu tarih «kazıntısı» ndan... Heykellerin yapıldığı perdemsi kaya dağda, binlerce kovuk vardı. Mağaralar, ardı ardına, içiçe. Bir zamanlar çok büyük bir Budist merkezi olan Bamiyan, şimdi de Budistlerin en çok ziyaret ettikleri bir «gönül yıkama» beldesi.

Mutluluk arıyanlar

İki yabancı gördüm, gencecik. Birisi İngiliz, diğeri Amerikalı... Mağaralarda yatıp kalkıyorlarmış iki aydanberi. Tıpkı Afganlılar gibi giyinmişler. Saç sakal birbirine karışmış... Bütün gün fotoğraf çektim heykellerden. Onlardan bir tanesi de bütün gün bir taşın üzerinde, elleri çenesinde, gözleri Buda heykellerinde oturup durdu. Bıkmış mutluluktan, Amerika'daki mutluluktan... Bırakmış her şeyini, bu mağaralardan birini «mesken» yapmış kendi gibi «bunalan» İngiliz arkadaşı ile.

Onları Budaları ile başbaşa bıraktık iki gün sonra:

Kâbil... Kâbil...

Kâbil'e girerken Ankara'ya kavuşuyor gibiydim.. Eşten dosttan gelmiş mektuplar, kartlar... Şimdi hepsi birer anı olan, on beş günlük gazete, Cumhuriyet... Baba davranışlı Büyükelçi Talât Benler ve dost gülücüklü Müsteşar Kaya, Kaya Toperi'nin «Toto Can» diye insana seslenen papağanı... İçi akrep ve fare kaynıyan odam... Bir türlü akmıyan musluklar... Hepsini, hepsini nasıl özlemişim, bu antılmaz, yaşanır. .

Halk fısıldıyor: Hanedandan İllâllah

Asırlardanberi savaşların sahne olduğu, yakılıp yıkıldığı, yeniden kurulduğu, Tanrının «bereket» dağıtımında hiç cömert davranmadığı topraklarda, Afganistan denilen bir yer var. Sert görünüşlü ama, dost yürekli on üç, on dört milyon insan yaşar bu topraklarda. Fakirlik diz boyudur. Buna karşılık mertlik, gurur, «namerde boyun eğmemek» eğilimi daha fazla olan. Ariana ismi ile bilinen kadim Afgan Kırallığından bu yana, önemli geçit yerinde olmasından asırları savaşla geçmiştir. Son savaşını, bizim Kurtuluş Savaşımızla aynı tarihte, aynı amaçla başlamış, güç, geç, ama sonunda başarmıştır. Sömürücülere en ilkel araçlarla, zaman zaman yöneticilerinin, satılmışların ihanetine rağmen, karşı durmuş Afganistan, artık uyanıyor.

«Tanrı - Tabiat» ın bu topraklardan cömertliğini saklamasına rağmen, Afganistan uygar ulusların çok önceden girdiği savaşa başlamış.

Kızıl Çin, Rusya, Amerika, Fransa, Polonya, Çekoslovakya, Hindistan, Lübnan, Japonya'nın pazarı Afganistan, daha bir çok uluslardan ihtiyacını karşılıyor. Bir zamanlar Türkiye ile çok sıkı işbirliği yapan, bir çok müesseseleri Türkler tarafından kurulan Arganistan'da, artık Türkiye otobüsü tam olarak kaçırmış. Dış politikamızın bir «övünülmiyecek» yönü de bu olsa gerek.

Dağlar arasına sıkışmış, denizden de nasibini

alamamış Afganistan bütün dünyaya sesleniyor, «bize yardım edin...» Hemen ekliyor. «Bunu sadaka olarak istemiyoruz.» Sömürücüler kulak asmıyorlar bu seslenişe. Amerika'nın en büyük yetkilileri Kâbil'e gelip şöyle bir baktıktan sonra «değmez» diyorlar. «Bunlara yardım değmez...»

Sınır komşusu Sovyet Rusya'nın bugün Afganistan'da, barajını, elektriğini, su işlerini, karakolunu, madenlerini, üniversitelerini, ordusunu, sağlığını «uygar uluslarınki gibi» yapmaya çalışan beş bine yakın teknisyeni, uzmanı, Amerika'nın da aynı amaçla uğraşan beş yüz uzmanı var. Bizim gibi otobüsü kaçıran, ama sonradan yetişen Amerika, Afganistan'da «Amerikanca» kabuğu içinde yaşarken başkaları «Afganca» yaşıyor, içiçe, omuz omuza. Bu halkın gözünden gönlünden kaçmıyor.

Öte yandan

Öte yandan, demokrasi «oyun» larına başvuran «yönetici» ler. Devlet işlerine tamamen hâkim «din» ciler. Her türlü uygarlığa karşı ayaklanan ayaklanmaya hazır, engelleyici «molla» lar. Mollalar saltanatı. Demokrasi mi? 1952 de rüzgâr gibi dolaşmış bu söz... Özgürlük, eşitlik halk için, halk yönetimi... Partiler... Ve bir gece emirle kurulan partilerin kurucularının zindanları boylaması. Yeni Anayasa yapılıyor... Özgürlük yine ufuklarda beliriyor. En büyük yöneticinin akrabaları devlet yönetiminde görev alamıyacak. Ne güzel değil mi? En büyük yöneticinin karısının kardeşi uzun yıllar Afganistan'ı uyandırma çabasını yapmış bir kişi. Başbakan Davut Han diyelim. Bugün, azledilmiş olmasına rağmen, devlet dairelerinde resimleri

hâlâ asılı duran bir insan. «Zapt-ı rapt» altına almış ulusu. «Emperyalist»lerin oyunu için yapmış bunu halk böyle diyor... En büyük yönetici «ısmarlama azil» den sonra Anayasaya madde koyuyor, diyor ki «Hanedandan kimse, devlet işlerinde görev alamaz.» Sebep açık. Halkın sevgisini kazanmışlara «iş» yok. Ben demiyorum bunu, «halk» söylüyor.

Halk yine fısıldıyor, «Hanedandan illâllâh... Zaten fakir halk bu sefer kendi sömürücülerinin kurbanı, yeter artık!» Ama korku dağları bekliyor... Polis rejiminin daniskası Afganistan'da... Kuş uçurmuyor en büyük yöneticisinin «polisi» «askeri» onlar mutlu olsunlar diye ordular kurulmuş, onlar mutlu olsunlar diye polisler besleniyor. Bir yandan yeni anayasa başka havalar getirmede... Yine bazı halk diyor ki, «Kıralımız, bize mutluluk getirmek için çalışıyor. Her şey birdenbire olmaz. Hırsızları temizliyecek, polis baskısını azaltacak, kalkınma için yeni çareler bulacak, sabrediniz göreceksiniz...»

Belirtileri

Hem doğudan, hem batıdan «kalkınmak için» yardımı sağlamaya başlıyan, bunu plânlı bir şekilde uygulıyan Afganistan «uyanıyor.» Her şeye, her baskıya rağmen... Doğuya ve batıya giden genç Afganlılar iş başına geçiyor. Bir şeyler oluyor Afganistan'da... Barajlar, fabrikalar, yollar, sulama tesisleri, okullar, enerji merkezleri yerden mantar biter gibi bitiyor. Bu tempo on yıl içinde Afganistan'ı tanınmaz hale getirecektir. Yanı sıra hırsızlar, hanedan kişilerinin «arsızlığı» «polis baskısı» da kalktığı takdirde her mutluluğa lâyık Afgan halkının kaderi değişecektir.

Davut Han...

Beş yıl, kalkınmanın temellerini atarak, Başbakanlık yapan Davut Han ile konuşmak istedim. Bir yabancı ülkede, bunun medeni yolu çat kapı gitmek değil, nezaket kurallarına uyup, ilgililerden bunu sağlamaktı. Afganistan Dışişleri tam bir ay, bu dileğimi «salladı!..» ama ne var ki «korktukları» «Davut Han» lar öylesine çok ki Afganistan'da...

Farhat Baba

Bir Farhat Baba tanıdım. Elektrik işlerinin en başında. Almanya'da eğitim görmüş. İlk seçimde Kâbil'e Belediye Başkanı olmuş. Kâbil ki o zamanlar hele o zamanlar nasıldı? Baba Farhat yol açmak ister, Baba Farhat bir şeyler yapmak ister. Belediyede kürek dahi yok! Yapmak için yıkmak lâzım. Baba Farhat tek tek dolaşıyor evleri. Mal sahiplerine diller döküyor. «Bu evleri yıkalım, size başka yerlerde toprak vereyim, sonra buraların parasını fazlasiyle ödiyeceğim». İlk sözü, bir general veriyor. Borç harç alınan kazmalarla bir sabah yıkım başlıyor. 12 günde, mescitler de dahil üç kilometrelik yolun etrafı tırnakla, kazmayla, kürekle yerle bir ediliyor. Bugün, Meynent caddesi, caddeliğe, koca yapılara böyle bir başlangıçta kavuşmuştur. Afganistan'da böyle Baba Farhat'lar da çoktur. İnsan bu sebeple Afganistan'ın on yılda kaderinin değişeceğine inanıyor. Baba Farhat'ı seven halk gün gün çoğalıyor. Gelin görün ki, «baştakiler hoşlanmıyorlar bundan. Haydi Baba Farhat kızağa!... Aradan yıllar geçiyor, devir değişir giib oluyor. Baba Farhat şimdi Afganistan'ın enerji işinin başında. Baba Farhat'ta ne kravat var, ne ayağında çorap! Maaşı çok

yüksek... «Benim halkım kuru ekmek yerken neyliyeyim çorabı» diyen bir felsefe içinde... Maaşını fakir fukarayla paylaşırmış...

İşine yayan gidip yayan geliyor. Ama arabalılaronu görünce duruyor «almak» için. Bundan da bıkmış, hem kocamış artık, bu sebeple resmî arabasına biniyormuş.

Çok atladım

Çok atladım yazacaklarımı. Çok. Bu sefer böyle oldu.

Bir sabah, inanın, yürekten acıyla Kâbil'den ayrıldık. Yeni dostlar, mert, açık gönüllü insanlar beldesini düşe kalka aşarak, gerilerde bıraktık. «Kül kedisi» tam sınırdan çıkarken kumlara gömüldü, çöllerde kumlarla boğuştuk. Ve sınırda bir yazı:

«Goodbye From Afganistan»

Şöyle bir baktım, o koca tabelâya... Hoşça kallar bıraktım dağlara, çöllere... Günaydın Afganistan. Günaydın Afganistan. Uyananları her zaman sevmişimdir. Kusurumuz olduysa bağışla, seni sevdiğimizden bu.

İRAN'DA POLİS «GEL BENİMLE» DEDİ... POLİS MEMLEKETİ İRAN

Naçizem...
Öksüzem...
Fakirem...
Bir sadaka...

Lâstik patlayınca durduk bir köyde. Köyün kahvesinde petrolle işleyen buz dolabından çıkarılan mey-

valı Amerikan gazozlarını kana kana içtik. Güneş cayır cayır yakıyordu, bu kahvesi buz dolaplı fakir İran köyünü!..

Fotoğraf çekiyordum, vaz geçtim birdenbire... Ses alma makinama yönelirken, o yüzü kırış kırış, kupkuru, titreyen elini, avucunu uzatan ve mırıl mırıl söylenen kadın, buğulu gözleriyle gözlerime baktı:

«Naçizem... Fakirem... Öksüzem...» Diyordu.

«Naçizem... Öksüzem... Fakirem... Bir sadaka...»

Sesini mi almalıydı, titreyen elinin fotoğrafını mı? İlk düşündüğüm bu oldu... Fotoğrafa karar verip ayarını yaparken, ihtiyarın çevresindekiler, kadını karga tulumba ittiler. Makinamı kapattım. Öyle ya, Türkiye'de, İran'da da öylesine güzel görüntüler varken «Bu yabancılar» ne demeye fakir fukaralarla uğraşırlar?

Kadın, yine yalvarıyordu:

«Naçizem... Öksüzem... Fakirem... Bir sadaka...»

İşte yakından tanıdığım İran, İran.ın iyi yöneticilere lâyık çoğunluk halkı, bu üç kelimede toplanmıştı:

«Naçizem... Öksüzem... Fakirem...»

Polis misiniz?
Kafasını salladı!..

Erdebil... Cüce kebap ve İran'ın millî yemeği «Çilav...» Hesap... Tam kapıdaydım. Bisikletinden acele inen birisi yüzüme dik dik baktı. Hani Türkiye'de olsak, «adam bir yerden tanıyor» diyecektim. Ama burası Erdebil. Bisikletini kapıya dayadı yanıma yaklaştı:

«Türk? Ahbar?»

«Hıı...» dedim... «Türk... Gazeteci. Sen?»

«Diğer ahbarcılar?»

Başımla son lokmalarını yiyen arkadaşları işaret ettim.

O, yine kuşkulu bakıyor. Adamın hali iyi değil, olsa olsa, dünyanın her yerinde değil de, bazı yerlerde kaçak döviz alımı satımı yapan tiplerden! Adam iyice askıntı! Geç oldu ama, «dank» etti kafama, soruyu yapıştırdım:

«Siz, polis?»

«Evet» miş!

«Çetin» dedim... «Çetin... Bu bay, polismiş... Bizleri istiyormuş.»

Bir başka bisikletli «polis» ötede bekliyordu. Adam, «gidelim» diyor... «Niye gideceğiz be arkadaş?» «Gideceğiz...» Lokantadaki müşterilerde şafak attı. Lokantacı da şafak attı bizim de tepemiz!

Hareket

O önde bisikletle, biz arkada arabayla. Dar sokaklar, yıkık kerpiç duvarlar... Gidiyoruz. Bir yere geldik ki bizim «Kül Kedisi» tövbe de geçemez! Sakalımdan olacak, adamın gözü beni kesti. «Önce ben gideyim» dedim... «Siz arabadan ayrılmayın, adam belki polis değildir.» Öyle yaptık... Yıkılmaya yüz tutmuş bir kerpiç duvarda «bakımlı» bir kapı! Adam kapıya üç kere vurdu hemen kapı açıldı. Bir asker, yakışıklı... Kocaman bir bahçe, tertemiz tek kat bir bina... Bir odaya aldılar. Bir tanesinin elinde karanfil, Mayk Hammer örneği, manidar bakışlarla karanfilleniyor! Pasaportumu uzattım. İyice incelediler...

Nereden gelirmişiz, nereye gidermişiz, amacımız neymiş? Bir Azeri, aracılık yapıyor. Öteki «Ahbarcılar nerede?» Onları da gidip çağırdık. Bekleme... Bekleme... Nihayet bir odaya alındık, yakışıklı bir bay... Çetin, ‹‹Siz» dedi, «Müdür müsünüz?» Bay çok güzel bir Türkçeyle:

«Hayır ben albayım!» dedi.

Burası kısaca SAVAK, yani «Memleket Enformasyon ve Güvenlik teşkilâtı» idi. Ününü çok duymuştuk. Sonraları birçok kere, ama birçok kere, otel odasındaki bir hamamböceğinin bile bir SAVAK mensubu olabileceğini sanacak kadar, karşılaşmış ve kuşkulanmıştık...

Bizim SAVAK'a çağırmalarının nedenini çok efendice açıklayan Albay, gereken sürati ve ilgiyi de gösterdi. Hazer kıyılarından geçebilmemiz için SAVAK'ın bir belge vermesi gerekliymiş. Belgede soyumuz, sopumuz, amacımız, hangi yoldan hangi saatte geçeceğimiz, nerelerde kalacağımız soruluyordu. Cevaplandırdık. Çetin Altan'ın fotoğrafı yoktu. Bir SAVAK mensubuyla yarım saat Erdebil.de kaybolan Çetin, geldiği zaman, elinde insanın rüyasını görse uykusunun kaçacağı bir deste fotoğraf vardı. İki saatlik SAVAK konukluğumuz bitmişti ve eksik olmasın o andan itibaren SAVAK her zaman bizimle olmak lûtfunu eksik etmedi.

At üstünde bir ölü

Hazer kıyıları, İran'ın en güzel, en iç açıcı görüntülerinin bulunduğu bir bölge... Yer yer Karadeniz kıyılarını andıran tabiat güzelliğine doyum olmu-

yor. Bir yerde, asfalt yol, tam Sovyet sınırına paraleldi ve tel örgülerin ardında, kuleler üstünde Rus sınır nöbetçileri etrafı gözlüyorlardı.

Birden bir at gördüm. Bir adam atın dizginlerini çekiyordu. Atın üzerine sallanan eşya dikkatimizi çekti. Biraz yaklaşınca, bunun bir şala sarılmış, urganlarla bağlanmış bir ölü olduğunu gördük!.. Baş ucuna bir yemeni konmuştu... Avurdu avurduna çökmüş, atının dizginine asılıp ölüyü götüren adam, yanında biraz yavaşlayıp geçen otomobilin farkına bile varmadı. Ölü, at her adımını attıkça, garip garip sallanıyordu.

Ramsar

Ramsar, Hazer kıyılarında İran'ın Riviera'sı. Çok lüks oteller, pansiyonlar, turist bekleyen Ramsar'lılar. Kaldığımız otelin sahibini sorduğumuz zaman aldığım cevap şu oldu:

«İran'da her şey Şahındır.»

Otel, mevsime daha açılmamıştı ama bizden yine çok para almak istediler, otel direktörü bize hak verdi, indirim yapıldı. Benim de param Şah'a kısmet oldu diye övünüp duruyorum şimdi...

Şahrud

Artık polislerle akraba olduk! SAVAK'cılara göre resmî polisler pek «şirin». Türküz deyince akan sular duruyor. Bu, yalnız poliste değil. Otelinde, lokantasında, yolda, tamirhanede, her yerde... Halklar hoş, halklar mutluluğa lâyık. Şahrut, bizim Erzurum'u andırıyor iklim yönünden. Çok Türkçe konuşan var. İnsan yadırgamıyor İran'da olduğunu, kendi memleketindeymişiz sanıyorsunuz kendinizi, öylesine.

Bir batılı, bir doğulu

Bizim Kül Kedisi'nin inadı tutmaya başladı ve bir yerde, bir akşam üstü olduğu yerde çakılıp kaldı! Biraz ötede aynı tip bir araba duruyordu. Gidip soföründen yardım istedik. Geldiler. Araba aksi yöne gidiyormuş. İçinde çoluk çocuk ve bir kadın vardı. Uğraşdık, kurcaladık onarılması imkânsızdı. En yakın şehri hesaplamaya başladık ve adının «Tahran'lı elektrikçi Ahmet» olduğunu öğrendiğimiz oto sahibi bizi, «çekmek» teklifinde bulundu. Lisan yönünden anlaşamıyorduk. Bir «altı kelimesi geçiyordu. Halatlar bağlandı ve yola koyulduk. Yağmur başlamıştı... Önce halat, bir süre sonra «Ahmet Can» ın otomobilinin arka tamponu koptu! Motoru zorluyordu tam 26 kilometre sonra şehre gelebildik. Adamcağızın arabası harabolmuştu. Batılı arkadaşımız Barbro'nun bu «davranışa» aklı ermiyordu. «Bu adam deli her halde... Bizi neden çeksin? Ne zorunluğu var?» diyordu... Anlatıyorduk «insanlık» denen bir şey olduğunu. İnsanlığı anlıyordu, anlıyordu bir türlü! Derdin her türlüsünü çeken doğulular için bir kamyoneti 26 kilometre çekmesinin ne hükmü olabilirdi? İnsanlık, yardım, ölmemişti.

Ahmet Can ve beraberindekiler yemek telkifimizi de reddettiler!.. Çocuklar arabanın içinde kıvrılıp uyumuşlardı. Birbirimize sarılarak vedalaştık. Onlar gülüyor ve «iyi yolculuklar» diliyordu. Güneş Karabuda'nın, hiç olmazsa tamponu kaynak yaptırmak için uzattığı parayı ateş gibi karşılayan İran'lılara bu çok az parayı zorla verebildik. Yol boyu gerek Afganistan'da gerekse İran'da halkların gösterdiği yakınlığı

unutmak imkânsız. Buna benzer bir olayı da Tahran'da bir Alman uzman, Türkiye'den verdiği örnekle tamamladı. Barbro'nun kafası iyice karıştı!..

VE TAHRAN...

İmam Rıza'nın Altın Türbesi

Tahran'a girerken yol boyu sıralanmış halk, bayraklar, konfetiler, bekliyorlardı. Yollara askerler, polisler dizilmişti. Her yan bayraklarla donatılmıştı. ışıklar çok önceden yakılmış, bir bayram havasına hazırdı Tahran... Beklemekten usanmışlar, kaldırımlara çökmüşlerdi... Otobüsler durmadan insan getiriyor ve bunlar caddelerin sağına soluna yerleştiriliyordu. Oldum olası sevmem bu işleri... Neden zahmet etmişlerdi? Geliyorduk işte!.. Derken ellerinde, büyüklerinin resimlerini taşıyan bebeleri görünce anladık meseleyi. Tören bize değildi. Amerika'dan geliyordu Şah... Tahran'ın zaten olmıyan trafiği iyice altüst olmuştu. Tahran bir ışık nuruna boğulmuştu gece. Kırmızı yeşil ve beyaz neonlar veryansın ediyordu bu ucu bucağı yokmuş gibi gelen koca şehre... Belediye bu kadar ışık masrafına nasıl katlanıyor soruma, bir İran'lı çok sonra« Şah sağolsun» dedi. «Her yıl bütçe açığını kesesinden kapatır.»

Tahran'a ışık yağıyordu. Ve bir kadın elini uzatmış, mırıl mırıl mırıldanıyordu ışıkların arasında, kocaman, gide gide büyüyordu: «Acizem... Öksüzem... Fakirem... Bir sadaka...» İhtiyar kadın, ışıkların arasında oradan oraya seğirtiyordu, zaman zaman elmaslı, pırlantalı taçlı bir güleç yüzlü bayanın tombul

bir çocuğun, üniformalı bir gencin resmi arasında kayboluyordu.

«Naçizem... Nohoşem... Fakirem... Öksüzem... Bir sadaka...»

O k u l

Yol boyu, kentte, köyde okullar gördüm. Güzel yapılar... İçinde cıvıl cıvıl bebelerin koşuştuğu okullar. Afganistan'da pek göremediğim «okul» burada bolcasına var! Ama buna rağmen okuma yazma oranı %15 tir!..

B i r k a ç r a k a m

İran Petrol raporuna göre 1955 - 1958 yılları arasında İran'ın petrol geliri 2 milyar 484 milyon dolardır. İran'a bundan düşen pay sadece 706 milyon dolardır! Yabancı petrol şirketlerinin payı ise 1628 milyon dolara varmaktadır. İran'ın petrolünü pompaların mı, yoksa yabancı şirketlerin mi sömürdüğü bu resmi bilgilerden anlaşılıyor... Konsorsiyum'un sağladığı bu gelir Fransa'nın 1948 yılının çelik sanayii üretiminin iki mislinden fazladır. Yine aynı gelir Asvan Barajı masrafının da iki mislidir!.. Resmi bilgilere göre Asvan Barajının yapılması için gereken para 672 milyon dolardır...

B ü t ç e

1960 yılında İran Hükûmeti Millî Savunma, SAVAK, Polis idaresi için 150 milyon dolar, sağlık hizmetleri için 12.5 milyon dolar, İran Üniversiteleri için de 7 milyon dolar ayırmıştır!

Bir yabancı yazarın dediği gibi, «İran kendi or-

dusu tarafından işgal edilmiştir» sözünün doğruluğunu anlamak için toprağından çok «yöneticisinin savunucusu» ordunun ne kadar imtiyazlı olduğunu görmek yeter de artar bile!

İmam Rıza'nın Altın Türbesinde...

İlk gidişimde, Şii'llerin en ünlü İmamlarından, İmam Rıza'nın türbesini gezmek istediğim zaman, binbir dereden su getirip bu isteğimden vazgeçirmek istediler. Yabancıların, hele hele bir Sünninin bu muazzam yere girmesinin güçlüğünü biliyorlardı. Fakat ısrarım üzerine, saatlerce süren telefon görüşmeleri, izin istekleri olumlu bitti. Türbeyi ancak dışarıdan görebilecek ve resim çekebilecektim. Aklım, fikrim içerde kaldı.

Kubbeleri, kapısının duvarları som altından, bazı duvarları sâf gümüşten yapılmış bu mimarî şaheseri yakından görmemenin acısı çöktü içime...

Dönüşte

Dönüşte Meşhed Radyosunun müdürü Emir Mücahidi Beye dileğimi açtığım zaman, bir ân düşündü ve sabah namazında bizi otelden alacağını söyledi.

Türbe, sabah güneşi altında pırıl pırıl parlıyordu. Ana baba günüydü içerisi... Çok mabetler gördüm, böylesine temiz bir mabede rastlamadım.

Altın kapıların, o muazzam altın kapıların, gümüş kapıların, kubbelerin altında bir lokma ekmeğe muhtaç yüzlerce kişi, büyük bir vecd içindeydi... Nasıl bir tezattı bu, nasıl anlatsam?..

Kadın, çoluk, çocuk, genç, ihtiyar, binlerce kişi Imam Rıza'nın yattığı sandukaya ellerini, yüzlerini sürmek için yarışıyorlardı. Târifsiz bir ışık düzeni,

sandukanın altınlı, gümüşlü, aynalı kaplaması üzerine iniyordu bir «nûr» gibi... Aynı şekilde sandukadan rengârenk ışıklar, kubbeye doğru yükseliyordu... Gözümün önünde itişen, kakışan yüzlerce el... Kapılar, altın gümüş kapılar öpülmekten, el sürülmekten aşınmıştı... Envai çeşit mermer pırıl pırıldı. Hademeler, durmadan siliyorlardı mermer yeri, durmadan... Elini yüzünü saklamamış kadınlar, çekildikleri köşede okuyorlardı. Çıkmak istemedim. Kalamazdım da.

Türkiye... Türkiye...

İran'dan gerek geçişte, gerekse dönüşte sık sık uğradığım Tahran radyosundaki dostlarımdan sonsuz bir ilgi gördüm. Bizi memnun etmek için bir yarışa geçmişlerdi. Radyoda yaptırmak istedikleri konuşmam sırasında toprak reformunu övmemi apaçık istiyen bir arkadaşın bu teklifinden şaşırıp kaldım. Öte yandan, yöneticileri de övmem isteniyordu. Bense gördüklerimi anlatmak istiyordum. «Dost acı söyler» deyimine sığınıp anlattım gördüklerimi. Toprak reformundan, bunun İran halkına getirdiği mutluluktan üzgünüm, bahsedemedim. Nedenini şuracıkta kısaca anlatırsam İran'lı o dost bana hak verecek çok hak verenler gibi:

Birleşmiş Milletler raporlarında da rastlanacağı gibi, İran'da köylünün %60'ının hiç toprağı yoktur %33'ünün ise 3 hektardan azdır toprağı. %1'i geri kalan toprağa sahiptir. 20.000 köy sadece 37 ailenindir!.. Şah'ın topraklarının ise tutarı 1,5 milyon hektardır. Bugün 58.000 köyden ancak 8 bini devlete satılmış, devlet de bunu köylüye hibe etmiştir. Bugün İran nüfusunun %75-80'ini köylüler kapsamaktadır. Bu köylülerin 5-10 kişilik nüfus başına geliri 70

dolar civarındadır.

Biz, yurdumuzda da övmüyoruz böyle rakamları.

Bir ünlü politikacımız için, bir yazarımız şunu soruyordu:

«Bir insan bu kadar çok üniversite bitirir de bu kadar nasıl cahil kalır, aklım almıyor...» «Bir ülke ki hem petrolü var, hem dış yardımı, nasıl bu kadar fakir kalır?» Hep bunu düşündüm yol boyu. İşte SAVAK, İran halkı bunun sırrını çözmesin diye kurulmuştur. Bilenler konuşamamakta, yazamamakta, halk «Öksüzem... Naçizem... Fakirem...» tekerlemesiyle mutlu eşitliği beklemektedir.

H a l k

İran halkını sevmemek elde değil... İçten, temiz yürekli, çalışkan. Ne var ki eli kolu, ağzı bağlı.

V e T ü r k i y e

Ağrı dağını görünce bir hoş oldum. Erzurum... Trabzon... Samsun... Ankara... Cebeci... Kızılay...

Türkiye'yi bir başka açıdan incelemek için bir yol da Doğu'dan girmeli Türkiye'ye... Vatan başka şey... Gezdiğim gördüğüm ülkelerle aynı sorunlarımız var, aynı çabalar içindeyiz... Bir kader birliği içindeyiz... Ama insan, ister istemez bir umutsuzluğa düşüyor eninde sonunda...

Halktan yana olmadıktan sonra, halk için olmadıktan sonra, bu dünyanın, bu yaşantının tadı yok, düzeniyok. Üstelik, halktan yana görünüp halk için olmadıktan sonra hiç mi hiç, ama hiç düzeni yok.

Bir türkü tutturdum:

«Bu dünyanın hesabını bizden sorarlar...

Sorarlar...

Sorarlar...

(Amerika) Gugenheim müzesinde sevdiğim ustaların resimlerini seyrettim.

Filorida'da Oktay Akbal ile martı besledik.

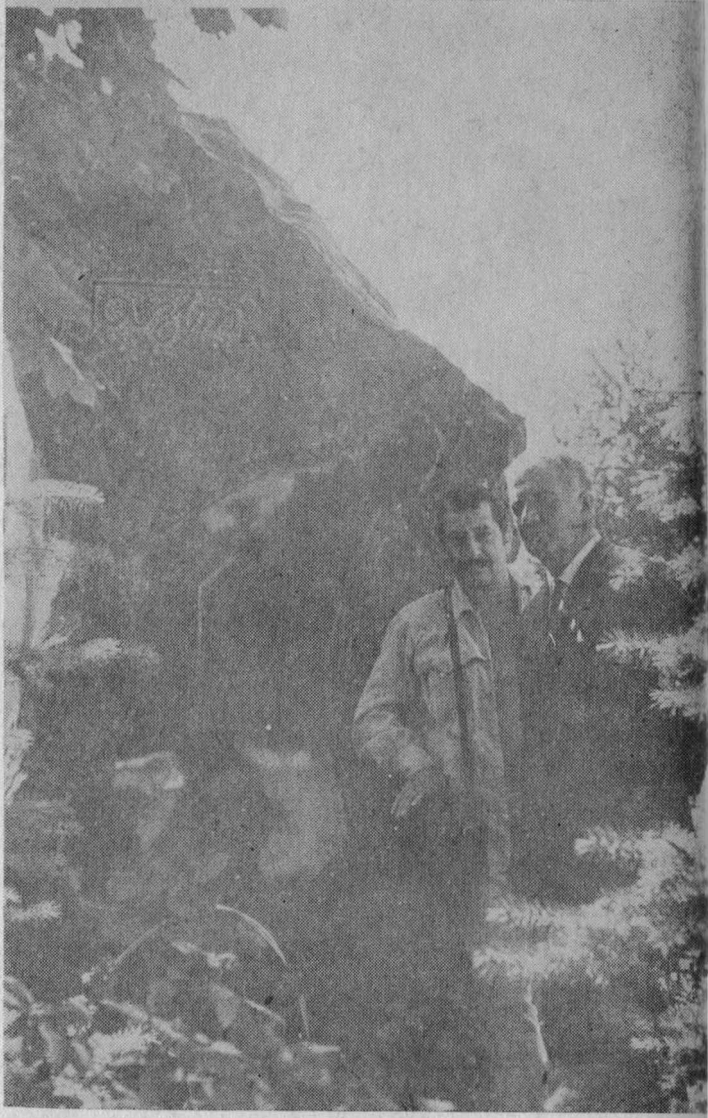
Ünlü general sorularımıza cevaplar verdi.

(Rusya) Bale zevkini Moskova'da tattım.

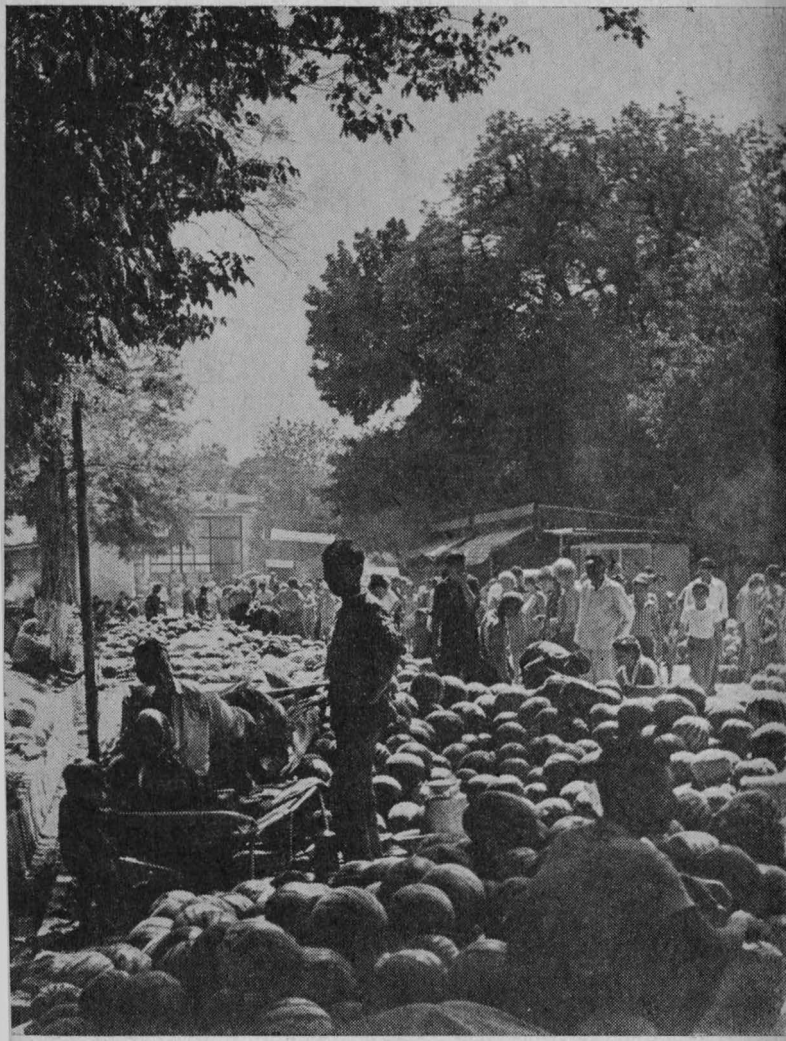

Rusya eşittir Lenin.

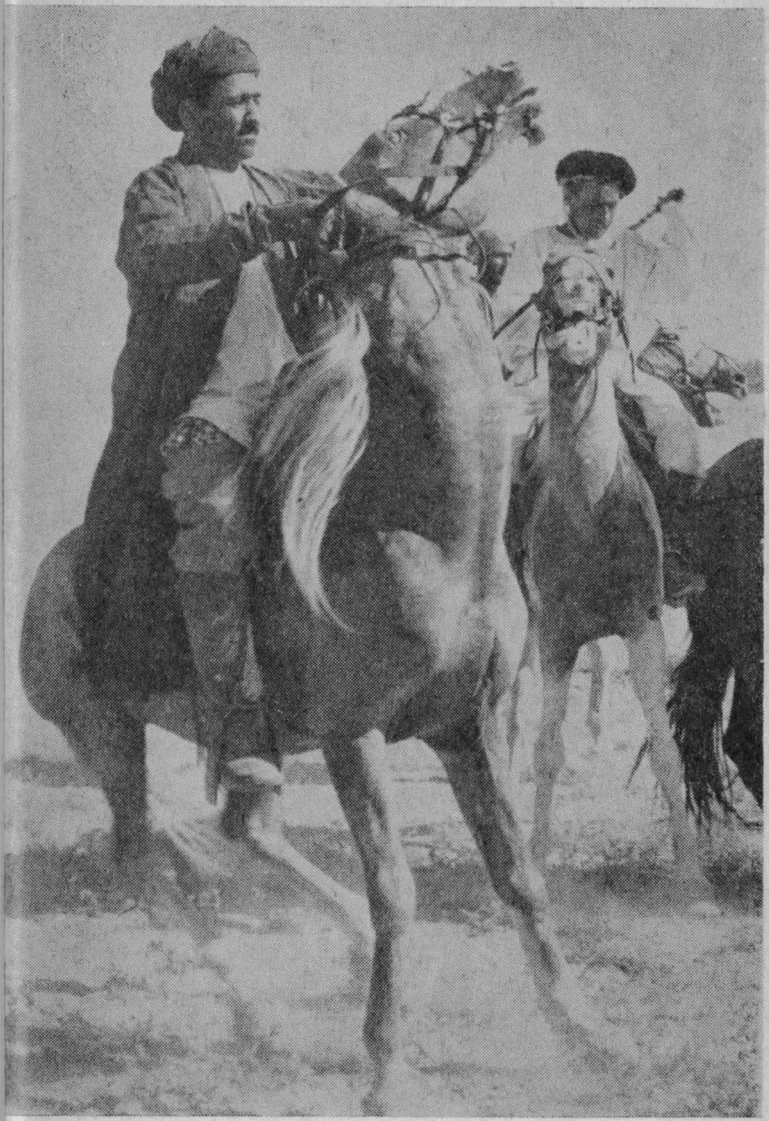

Ekber Babayef'le Nazım Hikmet'in mezarını ziyaret ettik.

Yol arkadaşım Nilüfer Yalçın ile Arora zırhlısını seyrettik.

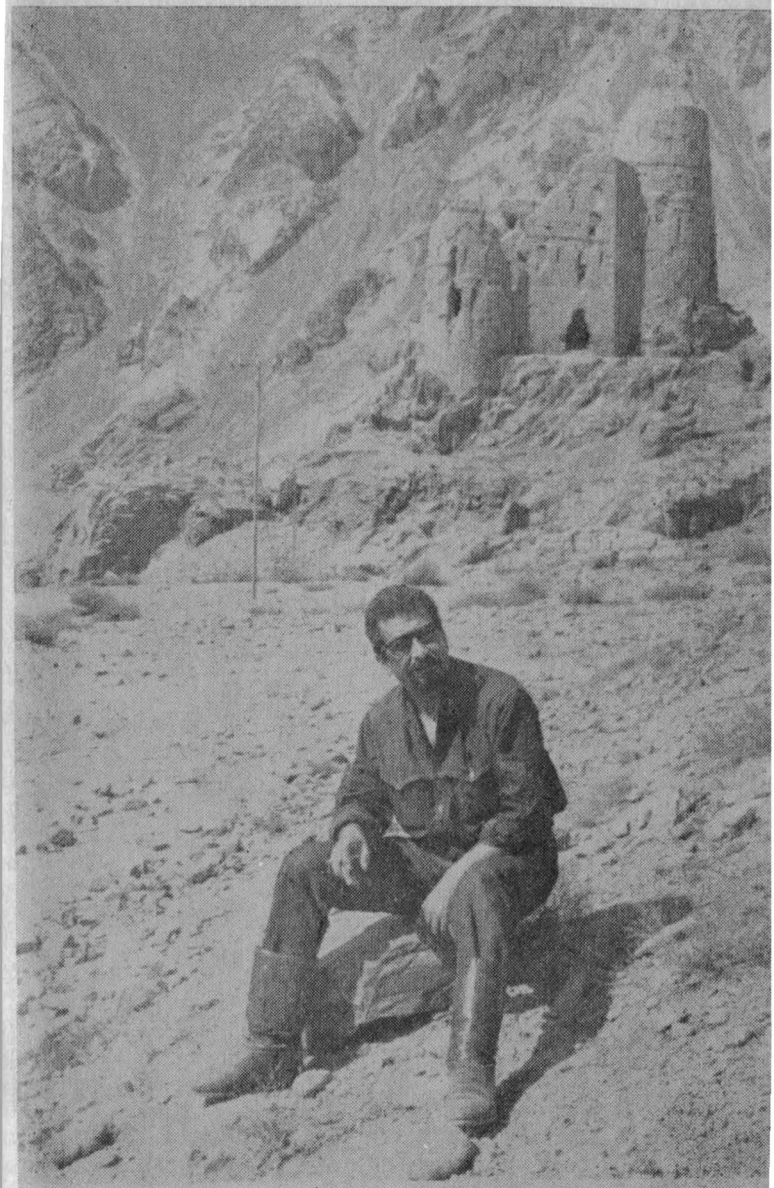
Taşkent'te gördüklerimiz Anadolu'yu hatırlattı.

(Afganistan) Buşkaşe oyunu Afganların yiğitlik oyunudur.

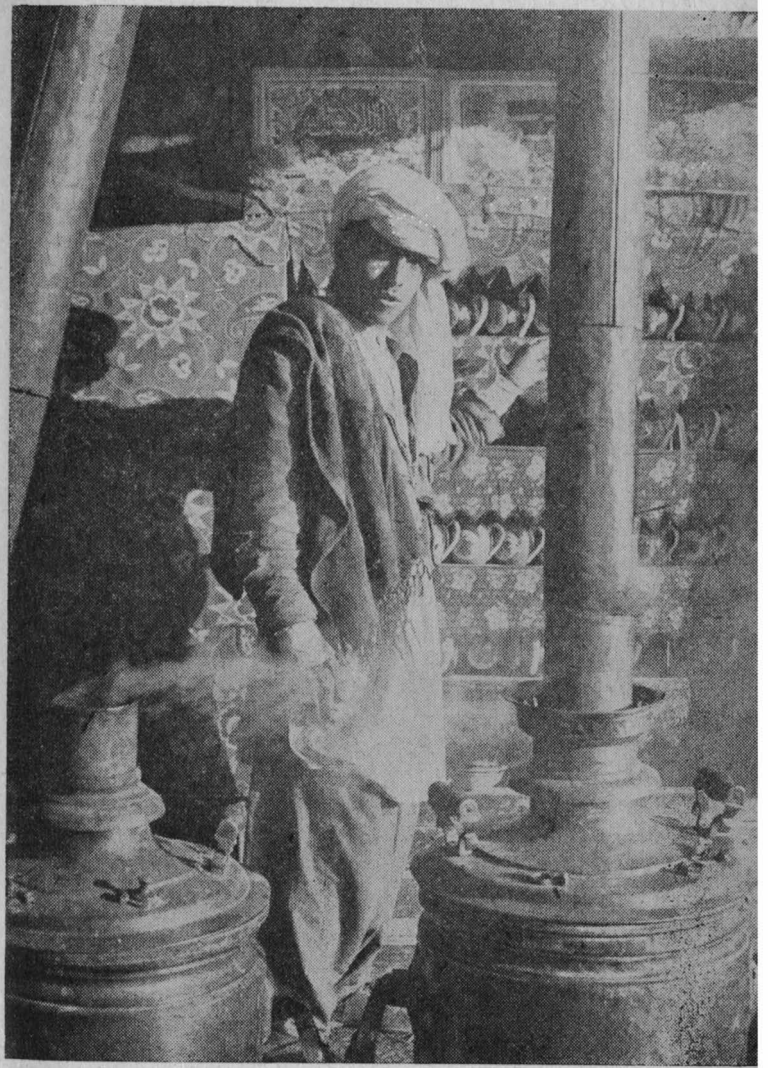
Bamiyan'da elli beş metrelik Buda heykeli.

Yollarda iki bin yıllık kale kalıntıları da görüyorduk.

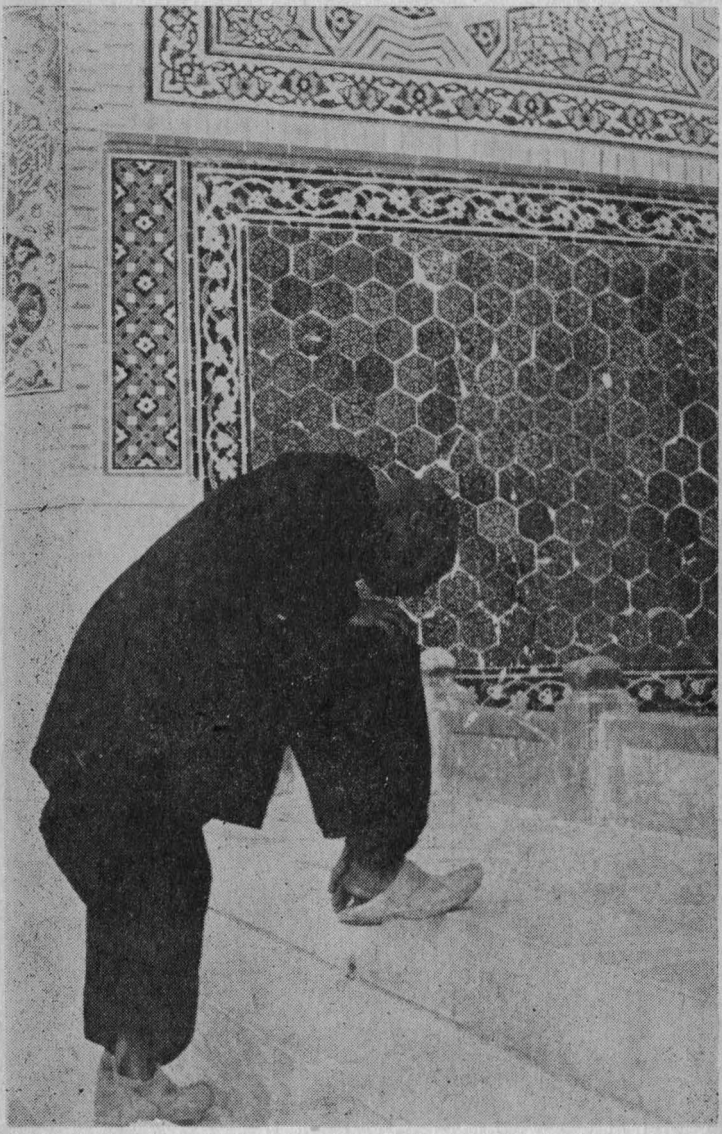

Kabil'de beş canlı.

Çayhane ve semaverler.

Allahaısmarladık Afganistan.

(İran) Mabede giren İranlı yırtık yemelilerini düzeltiyordu

Yol arkadaşım Çetin Altan resim çekilirken gülüyordu.

«Gazetecilik görevim gereğince İtalya, Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya, Almanya, Fransa, Danimarka, İsveç, Macaristan, Lübnan, İran, Afganistan, Pakistan, Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği'ne yolum düştü...

Sadece Amerika, Sovyetler Birliği, İran, Afganistan ve Pakistan için yazı yazmak olanağını bulabildim. Ne görebildiysem onları yazdım, biraz da ne gösterildiyse... Daha önce yayımlanmış kitaplardan, makalelerden, şuradan buradan yararlanmadan sadece kendi izlenimlerimi... Yani; ayranın bu, yarısı su... Çağ o çağ, saatte dokuzyüzelli kilometre hızla uçan bir uçakta on saat uçuyorsunuz... Oradan oraya, aman ha derken kuş örneğini de aşıp seğirtip duruyorsunuz! İzlenimler, anılar üstüste çekilmiş fotoğraflar gibi!... Ben neyleyeyim? Bu kadar oldu...

En çok neresi mi hoşuma gitti?

En çok, herşeye rağmen vatanım, Türkiye...

Ol nedenle, Türkiye ile ilgili kitaplarım on, elinizdeki bu kitap dış dünya ile ilgili ilk kitabım.»

Fikret Otyam

Fono 27 70 14

10 TL.